

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

IV. ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 2, 1874.

170—14. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy ivon. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

S z e m l e,

(egyházi életünk s működésünk felett.)

Uj életre ébredtünk!

A szónoklási vágy, a cselekvés, működés ábrándos ösztöne rí ki minden mozzanatunkból. Azonban, vajjon ébredésünk, bizonyostekintetben, nem hasonlítható-e azon álmos szolgálóhoz, kit ura felzaklatván álmából, kapkod minden felé, megmozdit maga körül mindent, munkálni láttatik folytonosan: azonban, nem bírván tiszta tudatával teendőinek, sikert felmutatni, nem tud. A hasonlat, meglehet, sántit; bár az eredményben ne tűnék föl a hasonlat!

Mióta a beszélhetési, s cselekvésbeli szabadság tere megnyílt; mióta a gondolat, a szavak nincsenek anynyira zár alatt: mi is folytonosan szónoklunk, tervelünk, működünk. De vajjon, dicsekhetünk-e szemmel látható eredménnyel?

A 60-as évek kezdetén szervezetünket megkezdettük képviseleti alapon. Egyház-gyűlések, presbiteriumok szerveztettek. Ezeknek évenkénti felújítása el van határozva. De mi az oka, hogy lelket nem vagyunk képesek ez intézménybe önteni, s nem vagyunk képesek, a közöny sorvasztó szellemét kioltani belőle? 1867-ben egyházmegyénk szervezetét létesült a pártás alapján. Nagyokat reméltünk, sokra számítottunk ez intézmény alapján. Gondoltuk, hogy az érdekeltség szelleme az egyháziasságot, a vallásos buzgalmat menynyire fokozandja, s majd a világiak veendik át még a lobogót, s mi alatta sorakozunk egyházi érdekeink kifejtésére, s a vallásosság és nevelés terjesztésére. Teljesült-e reményünk? Igaz, egyet-kettőt átjárt a buzgóság, s az érdekeltség szelleme — s ez is nagy nyeresemény — de a képviselői padok rendszeren üresek. 1871-ben nagy küzdelmek — s kedvetlenül mondjuk ki — némi gyanúsítások közt, létesült egyházkerületünknek is képviseleti alapon való megalakulása. Állítottunk egy olyan népes parlamentet, mely létszámban felül haladna

az amerikai kongresszust, s tanácskozásainkban, házszabályainkban, eljárásunkban a parlamenti modort igyekeztünk meghonosítani. Vajjon, jobban mennek-e azért dolgaink? Sebesebb-e ügy-kezelésünk? Nem tapasztaltuk-e, hogy a formalitások, a választások inepélyessége, a konferenciák tartása fölemesztí az idő nagy részét, s midőn a fontos igazítandók kerülnek szőnyegre, vagy nyargalva kell keresztül hatolnunk a tárgyakon, vagy elnapoljuk nagy részét. Egyszerű az igazgató-tanács ügy-kezelésében tapasztalunk nagyobb élénkséget, gyorsaságot.

Ennyit szervezetünk létesüléséről. Mi történik annak keretében?

Az indítványozás, a kérelmezés szelleme nagy dimenziót öltött közöttünk. Tudjuk, hogy több idő óta némely egyházmegye ölszámra adja be ezeket! Van-e gyakorlati eredmény? Felköltöttük-e általa a buzgóság szellemét? Anyagi, szellemi ügyeink nyertek-e nagy gyarapodást?

Alkottunk papválasztási szabályokat; klaszszifikáltuk egyházainkat. A lelkészekre nézve a habilitás elvét érdem-fokozatukhoz kötöttük, s kimondottuk, hogy az első-osztálylyal végzett pap-jelöltek, ha csak két fél évet külegyetemenek nem töltöttek el, első-osztályu papságra nem léphetnek. Lát-szik-e a szellemi eredmény, vagy az egyházakon azon törekvés, hogy magukat elsőbb osztályu egyházakká alakítsák?

Theologiai fakultást alkottunk a theologiainak N.-Enyedre való koncentrálása által. Megszaporítottuk a theologiai tantárgyakat, meguyjítottuk a tanéveket. A papi szigorlatot — eltörölvén a zsinati látványos vizsgát — igazán szigorubbá tettük, sat. Tulszárnyalják-e, vagy tulszárnyalandják-e papjaink azon elhunyt lelkészeket, kik a theologiai tantárgyakat egy tanár alatt halgatták? Benkó, Bod, a Herepeiiek, Hegedüs, Nagy György, Szilágyi sat. sat. felül vannak, vagy lesznek-e haladva? Vagy egyházaink szellemileg magas emelkedésnek

indultak-e? A buzgóság, a keresztyén szeretet, a hit lángja magasabban lobog-e?

Hogy állami háztartásunk költségeit képesek le-hessünk hordozni: megalkottuk, az úgy nevezett, kra-jcáros élő-tőkét. Szép, gyönyörű eszme, felséges gondolat! És amugy után gondolva, mi is, mikint az indítványozó is elgondolható, s hitte: képzelhettünk-e embert, a ki ezen kis áldozatot az anyaszentegyház élete érdekéért szívesen meg ne tenné? És mi történik? Felveszik, a hol lehet, e kis öszszegecskét az egyház pénztárából, másutt kinosan gyűjtetnek néhány krt. a hol nem építenek; s a hol építnek az egyház pénztárából, vagyonából, még is folyamodnak az egyháztagok, hogy e kis áldozattól is mentesítsenek; de a zsidónál a maga porció-pálinkáját egyik sem mellőzheti el.

A szellemi szolidaritás ébresztésére, gondolataink, eszméink, irányunk csiszolására, lelkészi hivatalunk lehető tökéletesítésére: terveztünk papi értekezleteket szép programmal, nagy remények közt; s értekezletünk vagy egy kis szivarozásból áll, vagy egy pár — néha vizenyös — értekezés felolvasásából; vagy oly eszmék terjesztéséből, melyeket bizony valóságos életünk, egyháziasságunk gyarapítására nem tart-hatunk elég gyümölcsözőknek.

E lapok szerkesztője sok jóakarattal alapított „Protestáns közlönyt“, s miután az bizony nem igen drága, s a mellett a miénk, melyben gondolatainkat, nézeteinket, üdvös ohajtásainkat anyaszentegyházunk virágoztatása érdekében nyilváníthatjuk, s az egyházmegeyék élet-mozzanatait időnkint felmutathatjuk: azt gondoltuk, hogy az anyagi, és szelle-mi pártolás iszonyu tolongással fog körülötte mutatkozni. De anyagi pártolásunkkal vittük-e oda a dolgot, hogy a kiadó kénytelenítség lapját megnagyobbítani; a munkásokat tisztelet-dijjal ellátui, hogy a tehetségek sorakozzanak a munka körül, nem csak a gratis dolgozók, ifju pap-jelöltek s vén orthodoxek. *)

*) Hogy volt csak a mondás: bár e kis házat tölthetném meg jó barátokkal! Tervem, igaz, az volt, hogy bővebbé tegyem a lapot; azonban, fájdalommal kell mondanom, hogy az erdélyi egyházkerület 333,000 kálvinistából álló papsága és lakossága akkora pártolásban részesít, hogy az „Erd. prot. közlöny“ ez év végével, minden valószínűséggel, megszűnik. Ez évet kísérletnek szántam, de rosszul ütött ki s így anyagi veszteséggel, de az öntudat tisztességével visszavonulok ez áldatlan munkától, miután — úgy tetszik — nincs rá semmi szükség. De míg ez megtörténék, engedje meg öreg orthodox barátom, hogy önzéstelen munka-társaimat a legőszintébb elismerés oltalmazó és megtisztelő védelme alá helyezzem anynyival inkább, mert legalább anynyit bebizonyítottunk, hogy mi leg-

Ajándéku kapunk egy kis „Prédikatori tárt“. Nem szégyeneljük-e ezt? Hisz, nekünk köz-erővel, köz-áldozattal egész gyűjteményt kellene ki-állítanunk, hogy igazán „prédikatori“ tárt mutathassunk fel. Magyarhonban látjuk mikint mozognak, működnek, s nálunk is az unitáriusok; és mi egy ily című gyűjteményt csak ajándék után, úgy szólva: potyában kívánunk élvezni? **)

Állítottunk olvasó-egyleteket, egyházmegeyi könyvtárakat, melyekben látunk rongyolott, pizskolt példányokat: de tapasztaljuk-e az olvasási kedvnek, a magán studiumnak', a kutatási, okulási, s excerpáló szellemnek eredményeit? Nem első lekturája-e most is a miéinknek a regény, bohózat, adoma? sat. Látunk-e papjainknál szakmunkákat, a világiaknál magyar, rendezett könyvtárt, az iskolákban nevelészetű munkákat, iskolai könyvtárt? sat.

Iskola-tanítóink ajándék-kép kapják a népis-kolai lapot. Tanulmányozzák-e; elmélkednek-e róla; gyakorlati kísérleteket kívánnak-e tenni tanulmányozásaik után? Nem szólunk egyesekről, csak általánosságban; de sok helyütt még hónapok mulva is kivágtatlanok a lapok. Hja, hogy ne romoljanak.

Megkezdettünk nagy dolgokat tárgyalni az anyaszentegyház virágzása érdekében, mint:

1) a légációk eltörlését, miután a fiatal, gyakorlatlan miszzióáriusok szónoklata rontja a valóság méltóságát.

Helyes! mondják; csak hogy az általuk vett eddigi jövedelem legyen a papoké, miután a szolgálat terhe reájuk száll. De nem helyes! Mondják más oldalról: mert ez által az a gyakorlati tér, hol az ifjak magukat képezhetik a szónoklatban, a társalgásban, a nyilvános föllépésben sat. megkeskenyül, s az ifjak hátra esnek a tapasztalásban, az emberismeretben, a nyilvános fellépésre megkívántató illemes bátorságban sat. Szerencse, hogy anynyi öszszefe-lkezés után nem tört, ki a j-ottisták, és y-isták féle harc.

2) Az innepek harmadik napjának el-

alább akartunk s egy ifju jelölt, ki a közügyért buzog, lelkesedik, ér anynyit, mint egy oly pap, ki malaccainak él, földet vásárol, vagyont szerez, de anynyit sem gondol a hivatásából önkint következő érdekekkel és céllal, mint a varju a sassal. A ki nem a, ne vegye magára.

Szerk.

**) E tekintetben is tenni akartunk sokat, mutatja az, hogy már ez évre egy oly munkának kiadására vállalkoztunk, mely hézagot fog pótolni. Nem rajtunk múlt hát, hogy öreg barátunk jóakaratu célzatának eddig meg nem felelhettünk.

Szerk.

törlését; miután a hosszas inneplések közt kimerül a vallásos buzgóság, a nép pedig igen sok heverő és korcsmázó idővel van ellátva. Vajha, a 365 napból csak is e három napot áldozná fel a nép a munkátlanságnak, a korcsmának! Tudnánk akkor segíteni annak vallásosságán, s munka-kedvén.

3) A belmisszió életbe-léptetése is fontos elmékedési és tárgyalási ponttá vált, miután azt hisszük, hogy nem csak saját elemünket tartandjuk meg általa, hanem még hódításokat is teszünk, s tehetünk. Hanem, ahhoz pénz kell, mondják; van! kiált fel Révai Pali barátunk, s numerosokkal mutatja ki a fedezési alapot. Hanem, isten legyen irgalmas, kegyelmes nevezett barátunknak, ha ezen missziói alap felgyűjtése kollektorának nevezetnének ki. Mert a hol mi a krajcárokat nem tudjuk felszedni: bajosnak hisszük ott a forintok begyűjthetését.

A deserták rendezése által reményünk van a megyéken elpusztult egyházakat benépesíteni; új-életet, lendületet lehelni beléjük; bennök templomokat, papságokat, iskolákat állítani: de, ezen kérdésnek hosszas elodázása, vajjon nem azt sejteti-e, hogy meggyengült a remény, hogy ezekkel valami nagyot lehessen csinálni; s a „deserta“-név egyházunk történelmi szotárából még nem vesz ki.

Orthodoxus.

(Vége következik.)

Folytassuk hát!

Midőn ez előtt négy héttel, a „Prot. közlöny“ 10-ik számában, a szerkesztői vezércikk fölíratát „Kezdjünk valamihez!“ megpillantottam, mindjárt éreztem, hogy megindult a szél; csak azt nem tudtam még: merről fú? Olivastam azután a „Viszszapillantások“ című cikksorozatot, mely alatt dr. Kolozsvári Sándor neve áll: s (bár nem mint a szerkesztő kezdeményezése kifolyását) a szél irányát is megismertem.

Édes barátom, szerkesztő! Több ízben volt róla közöttünk szó, mióta a „Prot. közl.“ fennáll, hogy kerüljük, a mennyire lehet, a sokat-markolást; ne vitassunk mi szünetlenül általános elvi kérdéseket, melyek, mint a röppentyű, hosszu uszálylyal magasra törnek, susstornognak, szétrobannak, csillagokat hullatnak, de — mint a buszár mondaná — nincs maguk s ha kialudtak, annál nagyobbak tetszik a sötétség. Válaszszuk ki inkább rendre a legsürgősebb gya korlati kérdéseket: vitassuk minden oldalról s makacs kitartással ne engedjük kiszakadni a napi renden levő ügyet kezünkől, míg eredményt nem látunk.

„Hiszen — lobbantod szememre — nyitva volt a tér; volt rá alkalom elég; miért hallgatsz oly régóta te is, mások is?“ Magamra veszem önkint az elkövetett hibáknak rám eső részét, de okát kell adnom hallgatásomnak. Ak-

kora volt a szándékosan fölvert pór; olyan a vitakozási hang és modor, hogy ha elleneink gyönyörűségére, nem akartuk azt, a mivel birunk, bemocskolni, mint a rosz madár fészket; ha nem akartuk, magunkat a világ előtt roszabaknak mutatni, mint a milyenek vagyunk: egyik félnek hallgatni kellett. Ez volt meggyőződésem s ugy látszik, velem együtt sokaké, kik oly vitába, hol nem a higgadság és egymás kölcsönös kimélete a jelszó: elegyedni, nem akartunk. Most, ugy látszik, nyugodtabb időket értünk s meg lehet kísérteni az ellentétek kiegyenlítését.

— Nem kis bátorság kellett hozzá, hogy valaki közelebbi két egyházkerületi közgyűlésünk történetének mozgató rugóit feszegesse. Meglátszik abból, hogy például: a „Prot. közlöny“ előre hirdette olvasóinak a részletes ismertetést s bölcsen beírta egy pár hevenyében fércelt töredékekkel és a „Székely hírlap“-ból átvett rövid közleménnyel. *) De most, a közeledő 3-ik közgyűlés alkalmából, a „Viszszapillantások“ írója jónak látta, bírálat alá venni a multakat.

Ha csak a megtörtént dolgokat beszéli el s az elintézetlenül maradt ügyeket számlálja elő, bárminő egyéni vélemény kíséretében: nem lenne rá semmi észrevételem; de, ámbár igéri a „tárgyilagosságot“, harmadik cikke utolsó felében az események indokaival kezd foglalkozni s egyoldalú következtetéseket von. Ezeket helyre kell igazítani, épen az író által anynyire kiemelt egyetértés lehetővé tétele végett.

Egy helyt ekkint nyilatkozik: „az igaz, szervezetünket fel nem forgattuk, de valljuk meg őszintén, hogy a mi a protestántizmusban eszmei lehetetlenség: tényleg a klérus és világiak közti különbséget megteremtettük; bizonyítják a közgyűléseken nyíltan hangoztatott kifejezések.“ Más helyt ezt olvassuk: „inopportunosnak tartok és tartottam minden indítványt és intézkedést, mely egyházi alkotmányunk új szervezetét közelebbiről, vagy távolabbról érinti“ és helyeslőleg idézi a 72-iki közgyűlést meguyító elnöki beszédből: „gondoljuk meg, hogy ha a letett alapot, mielőtt időt engednénk, hogy élet-képességét, vagy tarthatatlanságát bebizonyítsa, könnyelműen újra felforgatjuk: végzetes eredményü zavaroknak nyithatjuk meg utját.“

Épen, mert én is helyeslem az utolsót, nem ismerhetem el az elsőt. Ha új szervezetünk okozta a „klérus és világiak“ közti különbség létrejöttét, akkor ne védjük és ovjuk a legcsekélyebb érintéstől is a „letett alapot“, hanem forgassuk fel mentől előbb, mint nagy kárt eldőlőzött roszat s térjünk vissza a régire, melyen állva, hosszu ideig jó békességben meg tudunk élni egymással.

Ellenkezőleg, ha a „Viszszapillantások“ írója kissé meszebb pillant vissza: megtalálja az egyházi és világi rend közti különbséget a multban, sokkal élesebben kifejlődve, mint most; de surlódásokra volt kevesebb alkalom, mert két külön testületben tanácskoztunk. Csak egy példát idézek a közelebbi multból: mikor egyházmegyei közgyűlése-

*) Ugy véljük, ez által nem csupán szerkesztői tapintatuknak adtuk jelét; de a közügynek is használtunk. Szork.

inket a „paritas“ alapjára fektettük. Hát ha még visszanyulnánk abba a korba, mikor hosszas felelgetőzés után a zsinat tagjai közé 12 világi küldöttet vettek fel?

Minden új állapot több-kevesebb kényelmetlenséggel jár; új lakás nem oly otthonias, míg magunkat kedvünkre be nem rendezzük; új csizma itt-ott szorít, míg lábunkhoz nem simul. Mikor a régi zsinat és főkonzisztorium 71-iki alaptörvényeinkkel egy testületté forrt, előre lehetett látni, hogy időbe kerül, míg egymást megismerjük, becsülni tanuljuk, szöglelességeinket kölcsönösen lesurroljuk. És csudálatos! mindjárt első közgyűlésünk kezdetén, még az ülések megkezdése előtt, a nélkül, hogy egyetlen puska elsült volna, épen arról az oldalról, a világi rend tagjai közül némelyek húzták meg a vészharangot, kik, mint a politikai élet küzdelmeihez szokott férfiak, tudhatták, hogy a magyar emberbe nem lehet belefojtani a szót: engedni kell, hadd beszélje ki, a mi lelkét nyomja; s ha higgadtan körülnéznek, láthatják vala, hogy elég erősek vagyunk bármely oldalról jövő szélsőség korlátozására. Ezek a marosvásárhelyi 2-ik közgyűlésen, mert egy pár szavazáskor kisebbségben maradtak, lemondásukban „papi főlényt, reformáta hierarkhiát“ emlegetve, kiléptek közülünk.

És én ezen tényből nem azt olvasom ki, a mit a „Viszszapillantások“ írója, hogy „a klérus és világiak közti különbséget megteremtettük,“ hanem, hogy egymáshoz közelebb jutottunk; az eddigi éles szóváltások hova-tovább ritkábbak lesznek. Nem tud nekem sem a „Viszszapillantás,“ sem senki más egyetlen esetet is fölmutatni rövid együtt tanácskozásaink idejéből, hol a klérus és világiak, mint két külön rend, egymás ellen szavaztak volna; elegendően állottunk minden kérdésben, mint a rostálatlan gabona.

Sőt — úgy hiszem — megtaláltuk a jelszót, melyet közös lobogóinkra irhatunk: „ne bántsd az alaptörvényt! Igérjük meg egymásnak őszintén, tartalék-gondolat nélkül, hogy a köz-jogi alapot nem bolygatjuk; legalább azon 3 esztendő alatt semmi esetre nem, a mi mostani képviselőink megbízatásának első szakaszából hátra van. Előttünk az országos példa: rendezzük első sorban vagyunkat és nevelésügyünket; ne akarjunk minden régi követ helyéből egyszerre kimozdítani; tartózkodjunk a sokféle szétáradó, új indítványok tárgyalásától!

Még azon indokokra van néhány észrevételem, melyekből a „Viszszapillantás“ szerint eddigi egyenetlenségeink fejlődtek. Most hallom azonban, hogy ügyeink vezetői az ápril 12-iki közgyűlést megelőző napokra elértekezletet hívtak össze.

A jövő számra kérek hát egy kis helyet, hogy egyszer mind elmondhassam: minő feltételek alatt várok én a szándékba vett elértekezletől kedvező eredményt? Akkor folytassuk!

„Szabó Sámuel.

Viszhang a „belmiszsió“ kérdésre.

E becses lapok múlt évi 49 és 50-ik számaiban egy „A belmiszsióhoz“ című cikk jelent meg B. . . r. aláírás-

sal, mely a hunyadmegyei nem csak eloláhosodásnak indult, de ez áradat által már-már csaknem egészen elborított, egykori nagyságából csekély számra lepadott magyarságra mutatva: egy belmiszsiói intézmény föllállításának mulhatatlanul szükséges voltát hangsúlyozza. De, hogy „mikiut kellene szerveztetni e miszsiókat“ e kérdésre — úgy mond — „ez uttal feleletet nem adhat, tán később igen, ha előbb szétszortan élő hunyadmegyei hiveink népességi viszonyait, erkölcsi és anyagi állapotát tanulmánya tárgyává teheti. Addig is e kérdés megvilágosítását és gyakorlati javaslatok megtételét elvárna a körülményekkel ismeretes hunyadmegyei lelki-pásztori kartól. Valamint ettől megvárja azt is, hogy lásson hozzá a legerélyesebben, minden haladék nélkül miszsiói teendőjéhez.“

Ha idézett cikk tisztelt írója — mihez legkisebb kétség se férhet — a hunyadmegyei magyar nemzetiség szomorú sorsa iránt anynyira érdeklődik; mindenek előtt sziveskedjék a „Vasárnapi ujság“ közelebbi múlt évi 49-ik számában tanfelügyelő Réthi Lajos urnak „a magyar nemzetiség Hunyadmegyében“ cím alatt közölt cikkét figyelemmel elolvasni; mert e cikk egy oly képet leplez le a figyelmes olvasó előtt, a szomorú valót, minden legkisebb nagytétel nélkül, oly élet-bűn tükrözi vissza, hogy bizonyára sokat okulhat belőle, s átlátandja, hogy az itt elvesztett térnek visszafoglalása csak is temérdek erő és helyesen alkalmazott munka árán, állhatatos kitartás mellett eszközölhető. Következő sorokat pedig — tisztelettel kérem — fogadja, mint nyílt választ, viszhangot a tett felhívásra.

A miszsiói ügy Hunyadmegyében, különösebben Hát-szeg vidékén, nem éppen új dolog. Már ez előtt 17 évvel, midőn Kolozsvár szomszédságából ide költözököttem, n. Bodola Sámuel püspök, búcsu-tiszteletkedésem alkalmával, ezt a kérdést intézte hozzám: „tud-e tiszteletes uram a kövekből fiakat teremteni?“ mely kérdésével bizonyára miszsiói hivatásomra célt, és én ez iránt adott bölcs tanácsait, tájékoztató utasításait, s atyai áldását köszönettel fogadva, sokat ígérő remények közt siettem az új pálya-térre, s vettem papi gondjaim alá 15 helységben szorványosan lakó mintegy 220 lélek-számra menő hitsorsosainkat. Megfordultam évente többször csaknem minden háznál, mindenik helységben; a népesebbekben rendszeresen hirdetve az ígét, kiszolgáltatta az uri szt. vacsorát, mely munka anynyira igénybe vette minden időmet, hogy tíz éven keresztül minden sátoros innepen 4—5 helyt kellett szolgáltanom. Munkás részt vettem úgy örömeikben, mint fájdalmaikban, mik közben nem egyszer történt meg velem, hogy téli kemény hidegben singesnél méjjebb hóban gázolva, 3—4 óra távolságu helységben kellett temetni, vagy keresztelni a nélkül, hogy bár legalább egy árva köszönet nyilváníttással jutalmazták volna egészség s élet-kockázttató fáradságos utazásomat, s hiven végzett munkámat; azt föl sem említve, hogy új párok egybeadásánál igen sokszor még a himlőoltási taxát is magamnak kellett megfizetni. Ezek mellett még gyermekeiket is növeltem, tanítottam, s a fölserdülteket hitünk tanáiban konfirmáltam.

Ha mindezekre kérdezné valaki, hát aztán, mi dija volt mind ez önfeláldozó, fáradságos munkának? Bátran azt felelhetném, hogy szinte csak a kötelesség lelkiismeretes teljesítésének boldogító öntudata, s még a jobbak részéről talán némi kevés méltánylás és elismerés. A napszámosnak legalább estve, ha napi munkáját hiven végezte, reggel kialakdott bére megvan; de nekem az sem volt meg, hanem a kinek hogy tetszett, nyult zsebeibe, s mint valami haszontalan muzsikusnak, valamicskét csusztatott kezembe. Ez ily eljárás, a mily lealázó egyfelől, ép oly káros is volt rám nézve másfelől; mert jött idő, hogy egészségem megbomlott, betegség vert le, szegzett ágyba, s a hivektől ugyan akár éhen is elpusztulhattam volna a nélkül, hogy bár egy is közülök megkérdezze: vajjon, a mi szegény papunknak van-e népes családja számára vagy egy falat kenyere? E kedvezőtlen helyzeten az által véltem valamicskét javíthatni, hogy hosszas tanácskozás utján rá birtam őket, hogy három csoportba tömörülve, bizonyos évi járandóságos díjt határozzanak; mire reá is állottak, s fizetést is két ily egyh.-község 60—60 forintot, a harmadik pedig ígért 50 et fizetni. Az egész mind egybe véve is oly csekély összeg, hogy egy kocsis, s pár hámos ló tartását sem fedezte elegendőleg; miknek tartása pedig multhatatlanul szükséges volt, ha azt akartam, hogy mindenütt, a hol rám szükség volt, a kellő időre megjelenhessek, s pontatlansággal kellemetlen zavarokat elő ne idézzek. S még ez anynyira csekély összegből is visszamaradt — restanciában hever mind e mai napig — a szállás-pataki egyh.-községnél 100 forintom, bárha fölvetélet illetékes helyen s közegek által több versen szorgalmaztam. Most már e téren 1870 óta a borbátvízi lelkész sáfárokodik; míg én a petrozsény-zsil-völgyi kőszénbánya-telepeken foglalkozom, hová a magyar haza különböző tájairól mintegy 200 számra menő református lélek vándorolt fel, kiket egybegyűjteni, egy szervezett egyház-községgé alakítani, már eddig sikerült anynyira, hogy jelenleg éppen a templom-építés munkáján fáradozunk.

Életbe volt tehát léptetve, mint a fentebbiekből látható, Hunyadmegyében a belmiszsió már régibb idő óta, s él ma is isten-adta erejével, mert másunnan nem volt s nincs ma is semmi segedelem, csendesen, de szakadatlanul munkál, bárha magáról hangosan kiáltó élet-jelt mind eddig nem adott is. És én kétlem, a nélkül, hogy ez állításommal bárkinnek is lehető érdemeit kétség alá vonni, vagy tehetségeit kicsinyíteni legkevésbé is akarnám, hogy a szászvárosi és tordosi „gazdagon dotált“ papoknak, vagy bár ki másnak 4--5-szöri itt megfordulása valamivel többet eredményezne, mint a mikint állunk jelenleg. Hogy pedig nem állunk jobban, nem állunk úgy, mint kívánatos volna, ennek oka nem a jelen sok nemű szükségekkel küzdő nemzeték hanyagságában, vagy bűnös mulasztásában keresendő, melyre az atyai örökség ily rútul megcsontitva szállott át; hanem igen is keresendő és feltalálható a türelmetlenség, a hitért élet-halálra üldöztetés gyászos korszakában; keresendő és feltalálható a volt hűbériség egoistikus intézményében, melynek ünérdeke úgy kívánta, hogy a szegény

szolga-népet lelki vakságba sülyeszse, hogy a vakok felett annál féktelenebbül uralkodhassék. Így, ezen a jövőt számításba nem vevő átkos uton vesztette el Hunyadmegyében, vesztette el hazánk legtöbb megyéjében a szegény nép előbb hitét, vallását, azután lassankint nemzeti nyelvét; minnek csalhatatlan bizonyosága már csak azon tünemény is, hogy Hátszegvidéken a ref. hitűek egész tömegét kirekesztőleg csak kaputos nemesek teszik; mert míg a szegény volt jobbágyságot, Ézsau tál-lencséjéért, hitehagyott földesura parancsszava az oláh popák aklába hajtotta, addig a tehetetlen gyenge egyházi nemesség a hitért való üldöztetés kínai alatt megtörve, megtagadta hitét, elfeledte apái nyelvét. Innen az az elrémitő nemzeti pusztulás! Ott hevernek a porban a galaci, f-szállás-pataki ref. egyházak templom romjai, melyeknek megvannak ma is értékes urasztali edényei. Ott Szántóhalma, Cserna-Keresztur, és sok számos falvak, egykor mindannyian szépen virágozott ref. egyházak. De ugyan mit keresnének ott mai napság miszcionárius vándor papjaink? Bizonyára, idegeneknek éreznék magukat közöttük a haza szt. földén, és nem lenne áldás munkájukon, mert az ő szavukat ott ugyan senki meg nem értene. Ne kívánjanak hát cikkió ur és tisztelt társai a ref. papi kartól szinte lehetetlenséget; ne oly gazdag eredmények fölmutatását, miknek létrehozása egészen más téren, s ott is csak nagy áldozatok árán, tapintatos munkásság utján és állhatatos kitartás mellett eszközölhető.

Fábrí József,

óralya-boldogfalvi ref. pap.

(Folytatása következik.)

Az igazgató-tanács kis gyűléséből.

Kolozsvártt, március 25-én. 1874.

Elnök: nagymélt. gr. Mikó Imre, közfö gondnok.
Jelenvoltak: főt. Nagy Péter püspök, Gyarmathy Miklós, Ince Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, Szász Gerő, és Bodor Antal, titkár.

1) Dr. Kolozsvári Sándor, ig.-tanácsos elfogadás és a folyó évi egyh.-kerületi közgyűléshez terjesztés végett, beadja azon határozati javaslatát, mely szerint indítványozza: mondja ki az egyh.-kerületi közgyűlés határozatilag, hogy apa fiával, testvér-testvérevel, ipa vejével az egyházi és tanodai testületekben, különösen vagyoni kérdések felett való tanácskozásokban és döntő határozatok hozatalában részt nem vehetnek; ugyanezen szabály a nevezett testületeknél az alsóbb rendű hivatalok betöltésénél is megtartandó levén.

2) A Bényei Gábortól visszaszerezett és a tizán-túli egyh.-kerület szuperintendense által átküldött 225 frt. segélyből a moldva-oláhországi egyházközségek közül a krajóvai lelkésznek 150 frt., a szász-kúti lelkésznek 50 frt. utalványoztatik.

3) Az agostai egyh.-kerület főhatósága alól egyh.-kerületünkhez visszacsatolt egyh.-községek tized-kárpótlásai átbocsátása tárgyában az ig.-tanácshoz intézett átirat folytán, az ág.-főkonzisztorium értesítettik, hogy a vizaknai agostai segéd-lelkészség feletti főhatóság az eddigi gyakor-

lat szerint fentartatik, a tized-kárpótlásnak öt illető $\frac{1}{12}$ -öd része feletti felügyelet érintetlenül hagyatik és a szászvárosi volt kapitulum lelkészei által alapított özvegy-árvai nyugdíj-intézet jelen szabályai mellett elismertetik.

4) Alsó-tőlki egyh.-község részére 333 frt. 20 kr. pp. végleges kárpótlási tőke és 386 frt. 32 kr. pp. kárpótlási kamat utalványoztatván: pénztárnok az utalványo-

zott összeg főlvéteire felhatalmaztatik és utasittatik; espedig a kamat-vétel jogosultak kimutatása felterjesztésére felhivatik.

5) A mikeszási egyh.-község kárpótlása kamatai lelkész és tanító részére utalványoztatnak.

— Előadatott ezeken kívül még 18 ügyszer.

Bodor Antal,
titkár

TÁRCA.

A vallási krízis Európában.

— Renan Ernőtől. —

(Folytatás.)

Még súlyosabbak voltak az 1873. törvények, melyek valóban merényletet képeznek a szabadság ellen, akadályozván a püspököt papjai választásában, oly szabályokat kötve rá, melyeket az egyház nem ismert soha, szentesítvén az állam (s egy szakadár-állam) beavatkozását az egyház magán oktatásába s félroismervén teljesen a szentségek átszármasztásának a katolikus vallásban alaptanát. A katolikus pap nem hivatalnok, a kit áttenni, más által helyettesíteni lehet. Neki küldetése van; ő hatalmat nyer, melyet püspöke s ennek közös összeköttetése folytán, a pápával ez is bír, hogy a szentségeket érvényesen szolgáltatassa ki, s rendelkezék az üdv felett, melynek kincstára az egyház. Élénken követeljük a jogot, hogy ne kelljen benne hinnünk, s hogy meg lehessen támadnunk oly alakban, a minőt opportunusnak tartunk; de nem kevésbé élénken követeljük a katolikusok számára, hogy hihessenek benne s hogy hitök szerint cselekedhessenek. Így van-e? Elűzni az érsekeket és papokat, semmi, ha jogot nem veszünk magunknak, mások által helyettesítetténi őket; de az így helyettesített papok a hívőkre nézve semmiek. Miséjük szenségtörés; töltik kérni feloldozást, új bűn. Arra birni a katolikust, hogy legyen részes az ily papok eljárásában, kiket kötelesség-mulasztóknak tud, anynyi, mint bűnös részvétre biztatni őket: ime, a rossz, a mit az állam tehet. Elfelelték-e már a francia forradalom alkotmányos klérusát, a hivatalosan bezárt templomokat, az ellenszegülő, s azért éjnek idején titkos helyeken a vallási tények végrehajtása céljából keresett lelkészeket? Ki nem érti, hogy az állam által kirendelt pap miséje mindig elhagyott lesz? A hívők kerülik, a szabadon gondolkozók nem keresik. Alig felfogható, hogy oly gondolkodó politikusok, mint kik most intézik Poroszország ügyeit, hogy követhettek el ily hibát. Egy szóval: XIV. Lajos, legkárhöz-tatandóbb intézkedéseiben a protestánsok ellen, nem ment ennyire. Szigorú, kegyetlen volt; de, ha csak nagyon ritka esetekben nem, nem kísérte meg elnyomni a konzisztoriumokat, befolyni a papok választásába, s nem tartotta meg helyeiken az oly protestáns theologusokat, kik katolikusokká lőnek. Szemmel látható, hogy a vallási dolgokra, mindenk felett pedig a katolicizmusra nézve a porosz politikusok nem rendelkeznek az eljárás oly megfontoltságával s biztosságával, mint diplomáciai s katonai dolgokban. Oly elemekről

van itt szó, melyeket ők nem ismernek. Az egyház — nő, úgy kell vele bánni, mint a nővel; karján megragadni s durván bánni vele, nem mód arra, hogy igazunk legyen felette.

Két lényeges pontra nézve bizonyosan csalódott Bismarck várakozásában: először, ő bizonyára tulozta a terjedelmet, melyet az ó-katolikus mozgalomnak szánt; másodsor, nem jól számított a római katolikusok ellenállásának mérveire nézve sem. Bismarck azt képzelte, hogy az ellenkezés a csallhatlansági dogma iránt magával fogja ragadni a német katolikusok tömegét, annál is inkább, ha a katolikus elnevezés, az állam előtt tárgyat cserél és azokra megy át, kik ellenzik a csallhatlanságot, az ultramontánok csak (többé vagy kevésbé) túrt hívőknek tekintetvén. A körülmény, hogy egyetlen érsek sem mert a schisma pártjára állni a dogma kikirdetése után, elég lehetett e tekintetben a felvilágosításra. A katolikus világban pedig a püspökség nélkül megindult mozgalom mindig szűk határok közé szorított marad. Tény az, hogy az ó-katolikus szakadás, bármi komoly jellegű is, másodrendű esemény maradt; fontos azok tudománya és jelleme folytán, a kik hozzá álltak, de csekély, követőinek száma szerint. A kis egyháznak kebelében vannak tanárok, tudósok, papok, s a legelőbbkelő polgársághoz tartozó egyének; de a nép alig tud róla valamit, s egyház nép nélkül nem létezhetik. Az új egyházban sok pástort látok, de csekély nyáját, nagy kánon-jogi tudományt, szolid eszmecsereket, de kevés keresztelest, temetést és házasságot. S mi azon egyház, a mely nem keresztelest, nem temet és nem esket? Az ó-katolikus mozgalom élni fog, s nem leendő ephemer kísérlet; de, nézetem szerint legalább, nem fog dönteni a német katolicizmus jövője felett. Dacára ragaszkodásának, hogy megtartsa az elnevezést, a mely nem illeti meg, a protestáns szekták számát fogja egygyel szaporítani. Fájdalmas lesz a katolicizmusra nézve, hogy elveszt ily jelentékeny embereket; de ez emberek, elválva tőle, nem csinálnak többé jelentékeny versenyt. A katolicizmushoz való ragaszkodásnak oly okai vannak, a melyeken Döllinger és Schulte okoskodásai nem igen fognak.

(Folyt. következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

Háromszék, Réty, március 3, 1874.

(Folytatása és vége.)

26) Per van Eresztevényen az adósokkal szemben, Szermerján 33 frt. 76 kr. felvételért, Bodolán a Filker-féle per 900 frtért. N.-Borosnyón a reklamációs per a 15 pont sze-

rint. Az egyház ellen csupán a bodolai Filker-féle per van, a még terhes.

27) A számadások rendben vannak. Szoros megvizsgálás kellett a többiekhez képest Erősdön és Magyaróson. Eresztevényen a papi-lak telek-vásárról való számadás nem adatott be azon okon, hogy a kifizetésekor a végén együttesen számolnak az egész öszszegről; öszszes bevétel 14,015 frt. 38¹/₂ kr. kiadás 10,935 forint. 7 kr.; pénztár-maradék 3,080 frt. 31¹/₂ kr.; túlköltés volt Martonoson, Oltszemén, Málnáson, Kőrizspatakon, Kilyénben, F.-Dobolyban, Szacsván.

Aktiv állás 36,076 frt. 15¹/₂ kr.

Paszsziv állás 9,601 frt. 3 kr.

Maradék 26,475 frt. 12¹/₂ kr. Az aktiv állásba a kegy-hagyományok nem tétettek be, mint hogy azok nem elkölthető tőkék, csak a kamatjuk van bevéve.

A fönnebbiek öszszeszámítása szerint, egyházmegyénk vagyoni állása: a magtár, lehető pénz értékét is oda számítva s az adósságot lehuzva, 48,985 frt. 56 kr. de ez nem az elkölthető öszszeg, hanem ennek csak a kamatja az, mit az egyh.-községek szükségleteikre fordíthatnak úgy, hogy mindent öszszeszámítva, közép szám szerint, egy egyh.-községre 300 frt. jövedelem esik, ebből kell fizetni minden kiadásait, sat.

Gazdag egyházak az angyalosi, zaláni, szemerjai, hidvégi, árapataki, al-dobolyi, szt.-királyi, bikfalvi, uzoni, k-borosnyói, liznyói, rétyi és egerpataki, a többiek nagy része is élhető állapotban van, csupán Erősd és Eresztevény állanak szinto bukás szélén. Erősdöt még egy erélyes és buzgó ember megmentheti, mert egy szép jövedelmű kaszálója van, és van erdője is; de Eresztevényre sámsoni erő igényeltetik, hogy megmenthesse anynyi hanyag és rosz gazdálkodás után ezen kicsiny egyházat.

28) Rendes adó 765 frt 41¹/₂ kr. æquiv. adó 249 frt. 59 kr; öszszes adó-hátralék 276 frt. 89 kr, mely hátralékból az eresztevényi egyházat terheli 144 frt. 62 kr. Erősdöt 51 frt. 64 kr. Bodolát 36 frt. 86 kr.

Sajnáljuk, hogy Erősd és Eresztevény minden pontban ott van, de miért takargatnók a sebeket, mert takargatás által még inkább elmérgesednek. Továbbá figyelmeztetjük az eresztevényi egyházat még egyszer arra, hogy a tűz-kár iránti biztosítás a vizsgálaton nem csak megrendeltetett, hanem rögtöni fogamatba vétele határozottatott el az ott levő Viktoria-ügynökkel, s a mint azon ügynöktől most észrevettem, még nem iratták be az épületeket s még nem fizettek: ha tűz-kár éri, akkor igazán soha se tud kiépülni ezen egyház.

Karácson másod napján gyült és espéres aa.-nak beadott perzsely-pérez a kebli özvegy-árva-gyám-intézet részére 6 forint 99 kr.

Általános megjegyzések a vizsgálati j.-könyvben. Eresztevényen nincs élet-képesség, Erősdön pangás uralkodik. Ragadják meg az illetők ezen két egyház kormányzatát erős kezekkel, mert higgyék el, ha veszély áll be e két egyházban, annak oka a hanyagság, az indolencia, rosz gazdálkodás. A rosz gazdálkodással nem vádolhatjuk az eresztevényi lelkészt, mint hogy az ő kezén semmi jövedelem sem forog, s ő közbe-közbe tett is némelykor lépéseket, hogy számadásra vonja

a sáfárokat; de a sáfárok vele szemben igen erősek, hogy ne mondjam, elfásultak voltak; de Erősdön, hol sokáig a pap és mester voltak minden mindenekben, együttesen, ott kevés mentő okot lehet felhozni; most a pap és mester egymás között erősen meghasonlottak, hátha az jobb lesz az egyházra nézve, mint mikor együtt fejték a nyáját.

Élet-képesség s ennek következtében haladás van Gidófalván, Kőrizspatakon, Árkoson, hol megye-gondnok t. Benkő György ur és Tegző Sámuel, mint a közügyek vezetői életben, munkásságban tudják tartani e kicsiny egyházat; Kilyénben, hol ez előtt két évvel az elcsüggedés minden rémeivel találkozunk, most kedv, élet-képesség észlelhető. Kőkösben haladás, buzgóság jellemzik nem csak a papot, hanem az egész hallgatóságot és Bodolán, mely egyházat ez előtt 2 évvel csaknem szétmenve, elcsüggedve találtunk, a bajok megkönnyültek, az egyházközség mozog, javít, fizet, mert még sok fizetni valója van, de most az elcsüggedésnek semmi nyoma; végre F.-Doboly életre valóságát bizonyítja a szorgalmi töke, templom-javítás. Szotyorban pangás uralkodik, hol még arról is utasítást kellett adni, hogy az egyházközségi gyűlések mikint hivassanak egybe és hogy tartassanak meg.

Általában, mindenütt haladás, élet mutatkozik, s hogy nem emeltünk ki többeket a haladó egyházak közül, oka az: hogy a hol régen sebek voltak s ma már nincsenek, azokra szeretünk mutatni; Gidófalva, Kőkös nem ezek közé tartozik, de még is kiemeltük azért, mivel az elsőben a tanítás javult, új orgona készült; a másodikban az adósság lefizetett és a mellett rendkívüli haladás mutatkozott.

A belső emberek és egyház tagok közti viszonyt szeretet, egymás iránt való megbecsülés jellemzik, csupán Eresztevényen egy egyház tag ellenkezik a lelkeszszel, mi a lelkeszben a csüggedés érzetét keltette fel, Erősdön pedig a pap és hallgatók között a viszony nagyon tágult és zilált állapotban tűnik fel.

— És már bevégezem tudósítáomat, s hogy a cikk elejére tett ígéretnek megfelelttem-e, ne anynyira az olvasó közönség, mint inkább egyházaink és azoknak vezér-férfiai ítéljék meg, mert az olvasó közönség nem tudhatja egyházaink belállását és viszonyait. Szomoruan tette az egyház vizsg. szék a megrovásokat, a hibáztatásokat, a hol meg kellett tenni; de örömmel dicsérte meg az illetőket; én is fájdalommal irtam ki e megróvásokat, a hová kellett; de azon jó szándékkal tettem, hogy térjenek észre az illetők, mert ha a sebeket mindig és mindig takargatjuk, akkor nem jóltevő miszsió lesz sem a vizsgálat, sem a tudósítás. Adja isten, hogy jövődében a mostani meghagyósokra, javításokra azt lehessen irni, hogy „megtétettek“ s némely szomorú tény-álladékokról pedig azt, hogy mindenek jó rendben vannak; hogy mindnyáján ezeket érezzük: spem bonam, certamque donum reporto. *)

Kisantal Sámuel.

*) E minta-szerű értesítést, mely tökéletes képet ad nem pusztán a cifra frázisokban, hanem a tények elbeszélésében: fogadják tisztelt barátunk köszönetünket; többi egyházmegyéink töllforgató jegyzőinek pedig figyelmébe ajánljuk. Szerk.

K Ü L Ö N F É L É K.

= Nagymélt. gr. Mikó Imre, köz-fő-gondnok ur, kibocsátott körlevéllel a folyó évi április 12 és következő napjaira egybehívott egyh.-kerületi közgyűlés fontosabb tárgyai felett folyó évi április 10 és 11-ik napjain a kolozsvári főtanoda nagy termében d. n. 3 órakor tartandó előértelekezletre a közgyűlés tagjait meghívja.

= Denique, nulla dies sine linea! A képviselőház márc. 24-ki ülésében br. Orbán Balázs, M.-Vásárhely szélbali képviselője, interpellációt intézett a kultusz-miniszterhez a Teleki-könyvtár ügyében. Ez ellen semmi kifogásunk; habár, az undorodásig sok már az a fészkelődés, melylyel ez urak boszantják az ország türelmét. De az már sok, hogy a — par excellence — demokrata, az egész Teleki-családot oly szennyvel illeti, melyet — az ő felfogása szerint — már a család ősei érdemelték meg s vontak magukra. Az apák ették meg az egrest, s a fiak foga vásik el tőle: a ki ez elvet elfogadja és hirdeti, azt megítélni, a művelt közönség józan észére bizzuk anynyival inkább, mert a Teleki-család bizonyára nem szorult a mi védelmünk-
ro s meg fogja azszerezni magának a tiszteletet még olyan honmentő előtt is, mint br. Orbán Balázs. De az már csak ugyan nagy önézretre mutat, hogy a nemes báró az erd. ev. ref. főkonzisztoriumot (tehát, azt sem tudja, hogy ez nem létezik) oly durva bántalmakkal illeti, melyeket leírni, átalunk, s melyeket elmondani az ország-házában, annál nagyobb szemérmertlenség, mert rágalmak; s mert egy oly erkölcsi testületet sértenek, mely kötelességei teljesítésének színvonalán állott mindig s nyugodtan tekinthet vissza multjára, mely annál tisztább, mentől tisztátlanabb forrásból eredhetett a bántalom, melylyel illetéktelenül illetetet. Mi egyszerűen visszautasítjuk s tiltakozunk ellene önézretünk tisztaságában Reméljük, meg vagyunk győződve, hogy ig.-tanácsunk a maga idejében és illetékes helyen meg fogja tenni óvását s nem fogja tűrni, hogy ilyen emberek higgyék el magukról, hogy árthatnak tekintélyének akkor, mikor minden kitelhetőt megtett az ügy érdekében. Maga az ügy, kétségen kívül, oly megoldást fog nyerni, hogy meg lesz óva egy a nemzet érdeke, mint a hagyományozó iránti kegyelet s a most élő család osztatlan tisztelete; s akkor elmondhatja e nemzeti ügy is: őrizz meg, uram, jó barátaimtól; mert el-lenségeimtől majd csak megvédelmezem magamat!

= Mult számunkban bevezgett egyik cikkünkkel kapcsolatosan figyelmeztetjük olvasóinkat, hogy a mint értesültünk, helybeli néptanító és ref. kántor, Toth Tamás urnál (kül-magyar-utca, 4. sz. alatt) mintegy 4,000 db. magról kelt három éves vackor-csemete van eladásra szánva. A ki tudja, hogy az ily módon tenyésztett csemetek mennyi előnnyel bírnak mások felett, sietni fog a megrendeléssel anynyival inkább, mivel igen mérsékelt áron vannak számitva.

K Ö R Ö Z T E T N E K.

314 - 1874.

Erdővidéki egyházmegyénkben a száraz-ajtai leány-tanítói állomás. Fizetése: 200 forint. o. é. évnegyedenként fizetve, egy 2 $\frac{1}{2}$ vékás szántó, s két szekérre való kaszáló haszon-élvezete.

Kötelessége; a leányok tanítása a törvény szabta idő alatt, s a pap és kántor-tanító akadályoztatása esetében azok helyett szolgálni.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Pályázati határnap, április 25.

A folyamodványok erdő-vidéki esperes t. t. Szász József aa.-hoz Bibarcfalvára (u. p. Baróth) küldendők.

Kolozsvártt, március 25, 1874. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

315 - 1874.

Tudás és megtartás végett.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur'folyó hó 18-ról 266 elnöki szám alatt hozzám intézett felhívása folytán, sietek t. t. lelkész aa.-i tudomására juttatni a m. kir. belügy miniszter ur által f. é. febr. 6-ról 5375 sz. a. a hazai összes törvényhatóságokhoz intézett kholera-utatisásnak a t. t. lelkészeket közelebről érdeklő 19-ik §-át, mely szerint:

„Mihelyt a halál kétségtelen jelei mutatkoznak, — a halott-kém által kiadott engedély alapján — a kholera-hulla rögtön eltemetendő.“ Továbbá:

„Kholera-hullát sem szemlére kitenni, sem templom elébe, sem annak belsejébe vinni, nem szabad.“

Kolozsvártt, március 25, 1874. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

333 - 1874.

Kézdi egyházmegyénkben az ikafalvi harmad-osztályu lelkészi állomás. Évi javadalma:

1) 102 kal. őszi, 102 kal. tavaszi gabona. 2) Oszporásoktól pénz 9—10 frt. o. é. 3) 32 tereh fa. 4) 31 véka férőjű szántó. 5) 4 szekér szénát termő kaszáló. 6) Palást-díj 10—20 frt. 7) Lakás.

Pályázati határnap, május 15.

A folyamodványok kézdii esperes t. t. Szini János aa.-hoz, K.-Albisra (u. p. Al-Csernáton) küldendők.

Kolozsvártt, március 28, 1874. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

334 - 1874.

Kézdi egyházmegyénkben a bitai másod-osztályu lelkészi állomás, mely a 70 éven felüli agg lelkész életében félfizetéssel lesz betöltve.

Évi fizetés: 1) 150 kal. buza. 2) 13 $\frac{1}{2}$ kal. rozs. 3) 163 $\frac{1}{2}$ kal. zab. 4) A vékával fizetőkötől és oszporásoktól mintegy 20 frt. 5) Fa-kepe m. e. 43 frt. o. é. 6) 2 hold, 1000 □^u szántó és kaszáló haszon-élvezete. 7) Stola. 8) Lakás, a szükséges épületekkel.

Pályázati határnap, május 15.

A folyamodványok kézdii esperes t. t. Szini János aa.-hoz K.-Albisra (u. p. Al-Csernáton) küldendők.

Kolozsvártt, március 28, 1874. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

343 - 1874.

Marosi egyházmegyénkben a koronkai első-osztályu lelkészi állomás; fizetés 500 forint.

Pályázati határnap, április 15.

A folyamodványok marosi esperes t. t. Vályi Pál aa.-hoz, Ny.-Szent-Benedekre (u. p. Ákosfalva) küldendők.

Kolozsvártt, március 30, 1874. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Nyílt posta.

1. **Óralyja-Boldogfalva.** Kíváncsian várjuk azt a privátlevelet; bátha anulunk belőle valamit, a mit majd felhasználhatunk a közre való tekintetből.

2. **Büggöze.** Kifáradtam végképpen e téren. Nem jutalomra, csak elismerésre számítottam s ennek is hiányában „leteszem a lantot, nyugodjék;“ a mire sokszor az álom el nem vezet, arra megtanít a halál. Nyugodjunk meg rajta. Egyéb-irán, az ígéretekre számítok, a mig élünk.

3. **Haró. A. J.** urnak Mi felküldtük az illetéket; azt hiszem, eddig már megkapta a „theol. könyvtár“ illető kötetet.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP

IV. ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 9, 1874.

171—15. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy ivén. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 50 Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

S z e m l e,

(egyházi életünk s működésünk felett.)

(Folytatása és vége.)

Létesítettünk reform. fiók-egyleteket, ahol dagályos, ábrándos szónoklatokat tartogattunk; de növekedett-e általa a köz-vallásos érdekeltség? Tisztultak-e a vallásos nézetek; erősödött-e a buzgóság lelke; nemesült-e a közszellem, s áldozat-készség?

Rendeztünk népiskolai értekezleteket. Tapasztaltuk-e azonban a szakértelem terjedését elég mértékben? Iskoláinkon látszik-e mindenütt az előhaladás, a népen az iskola iránti érdekeltség melegsége?

Főlébresztettük az adakozás szellemét, az áldozat iránti hajlamot az egyház és iskolák pártolására, mikint az évenkénti kimutatásokból kiténik: szép sikert mutathatunk fel. De ennek ellenében, fel kell mutatnunk a papi és iskola-tanítói kepefizetés iránti ellenszenvet, hanyagságot; minek következtében az egyházi személyek mindig feszült állásban vannak hallgatóikkal; házaikban pedig a szegénység, nélkülözés ütötte fel sátorát.

Látunk tehát anyaszentegyházunk életében mindenütt mozgást, élénkséget; látjuk, hogy az égő anyagokat, habár rendezetlenül is, hogy gyújtogatják minden felől a vallás, egyház, nevelés oltárára. De tüzet, uraim, tüzet honnan veszünk ezen anyagok meggyújtására, hogy az áldozat lángja magasán lobogjon? Pygmaeon heves ölelése, rajongó szerelme lángot gyújtott a maga által alkotott szoborba, s életet adott annak. Prometheus az égből lopott tüzzel eleveníté meg a maga által alkotott embert. A Vesta templomában a kialudt tüzet, csak is a naptól kölesönözött tüzzel volt szabad megújítani. Bizony, nekünk is ily szerű tüzzel kell meggyújtani az áldozati anyagokat. Ez pedig nem más, mint lelkünk buzgósága, érdekeinknek jól átgondolt ápolása, nagyobb szolidaritás eszközése, minden egyházi eleme-

inknek s nézeteinknek egyeztetése lehetőleg minden eljárásainkban.

Hanem, Hamlettel elmondhatjuk erre „ez ám a bog.” Kapkodva ide-tova, terv-ellenesen mozgunk, működünk minden felé; de nincs egység, nincs tervszerűség, nincs kitartás, s nincs lángoló, kitartó buzgóság eljárásainkban.

Azt hittük, hogy a képviseleti rendszer oly asszimilációt fog eszközölni közöttünk, mintha mindnyájan egy test, s lélek lennénk, mintha csak egy fővel gondolkoznánk. Ugy van-e? Kétszer tartánk ker közgyűlést: közeledtek-e a különböző elemek egymáshoz? Nézet-egység, öszszeolvadás, pártatlanság alakult-e? Oly kellemetlenül hatott reám annak meghallása: midőn számították, hogy a kerületi közgyűlésen hány világi, hány tanár, hány papi egyén vett részt a tanácskozásokban, szavazásban, határozat-hozatalban; persze, azon indokból, hogy aránytalanság van az elemek között. Részemről nem bánom, akármelyik elem, akár mielő számban foly be ügyeink vezetésére, a választások megtételére: csak hogy az eredmény hasznos, az egyház és nevelés emelésére tényező legyen.

E gyűlésen minden egyházmegye képviselői jelen vannak; történt-e azonban közöttük valami terv szerű közeledés a végre, hogy egymással az atyafiság fentartása mellett, ügyeik egyöntetű kezelése, jogaik föletti örökös, a hamvadni kezdett buzgóság felélesztése, a népnevelés mikinti pártolása, az egyházi fegyelem kezelése, a magán uton való önképzés fejlesztése sat. sat. ügyében egymással kicseréljék nézeteiket, közöljék véleményeiket, azután az eredmény iránt egymást értesítsék? Vagy a külön nemű konferenciák, sokféle sugás-bugás erre céloznak?!

Mikint az egyházmegyékben vannak papi értekezletek, habár nem elég öntudatos eljárással, s nem tervszerűséggel, következőleg nem is elég sikerrel: nem lehetne-e vajjon a kerületi gyűlések alkalmával is ily szerű barátságos értekezletekben értesíteni egy-

mást az egyházmegyékben történt nevezetesebb mozzanatokról, az azokban uralgó jó, vagy rossz irányról, az uralkodó közszellemről, hangulatról, a netán divatozó rossz szokások, halvélemények körülményeiről, történelmi hagyományokról, s a fennmaradt s az egyház multjára vonatkozó okmányokról sat. sat.

Vagy, ha e térre lépni, nem akarunk: mire való számunkra a mi „Erdélyi protestáns közlönyünk”? Csak arra-e, hogy újabb lelkészeink gyakorlati tért találjanak munkásságuk megkezdésére; s megtudjuk, hogy melyik, s minő osztályu papság, vagy tanítóság köröztetik? Hisz, e közlönynek kellene lenni hő-, és légmérőjének az anyaszentegyház élete, munkássága légkörének!

De vegyük kezünkbe az év végén azon a számokkal, hogy abból egyházkerületünk egyes hatóságainak élete, s munkássága mozzanatait kitanuljuk. Megtanulhatjuk-e? Van 18 egyházmegyénk, mindenikben kell lenni legalább egy rendes közgyűlésnek, s rendkívülig is tartatik még egy-kettő. A rendes közgyűlésen előterjesztést kell beadni az egyházmegyeyé egy évi életéről, s az abban történt minden nemű mozzanatokról; a rendkívüli gyűléseken ismét a felfemerülő legérdekesebb tárgyak vétetnek elő. Ha ezen közgyűléseknek folyamáról való tervszerű tudósítások mindig beküldetnének bár lehető rövid kivonatban: akkor egész egyházkerületünk évi működése, mint egy tükörben látható lenne, s adatául szolgálhatna az egyházi történetírásnak is. És mindenik egyházmegyében nem találhatik-e egy fiatal lelkész, ki e fáradságot megtegye; vagy a hol két jegyző van, egyik nem teheti-e meg? És az ily tudósítások nem lennének-e mindnyájunk előtt érdekesekek? *)

Mily jól esik olvasnunk a közlönyben azon nagyon rövid értesítéseket is az állandó ig.-tanács működéséről, értesülvén iránta folytonosan, hogy minő tárgyak vannak kéz alatt; és mikint oldatnak meg. Az egyházmegyeyéink életét tanusító értesítések is épp oly szükségesek. Hunyad, Orbai, Sajó, a Szilágy, hogy tudhatnak valamit egymásról, mint legszélsőbb hatóságok, ha a kezükben levő protestáns közlönyben egymás életéről, munkásságáról semmit sem olvashatnak? Igaz, némelykor meg-meg-

*) E tekintetben sem érhet vád; mert ily nemű közleményt, ha még gyöngébb volt is, soha sem mellőztem el; sőt, magán uton is kértem, könyörögtem, hogy pótolják e hiányt, de siket füleknek beszéltem. Ha oly nagy volna a buzgóság, mint a tenta-, és betűiszony, a hegyeket mozdítók ki helyökből, míg így alájuk temetkezünk.

jelenik egy-egy vizsgálati jegyzőkönyv benne, s még némi unalmassággal is, a menyinyben a szük terület keretéhez mérten igen hosszadalmas, és részletes; de ez még kevés tanulmány az egész egyházkerület életére. Honnan mutatjuk meg, hogy élünk, működünk, s példánkkal másra is hatni kívánunk, ha életjelt nem mutatunk fel? Az idegen s a szomszéd Magyarhon protestáns egyházkerületei, honnan ismerkedhetnek meg ügyeinkkel, intézményeinkkel azoknak kezelésével, az itt uralkodó véleményekkel, közszellemmel, s működésünk részleteivel, ha még fennálló közlönyünkben is semmit sem közlünk magunkról, s működésünkről?

Van még egy tárgy, a mire nem örömet gondolok, még kevésbé nyilvánitom örömet gondolatot; azonban, még sem hallgathatom el. És ez: az irodalmi művek nagy meddősége egyházkerületünkben. Sem papok, sem tanárok, sem világiak nem versenyeznek különféle munkák kiadásával. Pedip mily tudós példát mutatott föl néhány főúr a mult évtizedekben történelmi, gazdasági műveikkel, s mily kevés az egyházi férfiak s tanárok által kiadott munkák száma? E kevésnek tisztelet, méltánylás adassék!

Éppen e tekintetből lenne kívánatos, hogy mi a prédikatori tárt ne ajándékkép nyerjük, hanem a munka s áldozat után megalapítottat partoljuk úgy, hogy sokkal nagyobb, bővebb s változatosabb terjedelemben jelenhessék meg, hogy tekintet lenne fordítva benne a lelki-pásztorsági eljárásra is, s több a lelkészeket érdeklő közleményekre *)

Nekünk tehát egyházi életünk s működésünk érdekében tömörülnünk kell. Az érdek-közösséget magunk közt fejlesztünk szükséges. És ezek által oda kell működünk, hogy a hamvadni indult buzgóság tüzeit ismét föléleszszük és a munkásság ösztönét erjedésbe hozzuk. Feltékenység közöttünk, a különböző elemek tekintetéből, azt hiszem, nem annyira komoly, mint inkább neveltséges lehet. Mire lehetünk mi egymás irányában feltékenyek? Tán, hogy a világiak a papi elemet alátörpitik, elnyomják, s a működési térről leszorítják? Én ellenkezőleg, azon véleményben vagyok, hogy a világiak a papság tekintélyét, befolyását, anyagi jobb létét még inkább emelni ohajtánák, hogy versenyezessen -- nem gaz-

*) Pium desiderium! Oly fiatal ábránd ez, mely ékessége ugyan egy öreg orthodoxnak is, de gyakorlati eredménye a mi viszonyaink között és buzgóságunkkal még csak nem is remélhető.

dagságban — hanem szellemi előhaladásban más felekezetek papjaival. Hisz, ha a vallást respektálják, egyházi szervezetünk életét, fejlődését ohajtják: gondolatukban sem lehet, annak konvencionált szolgálát elnyomni. Vagy, félünk a papok uralmától? Kálvinista papi hierarkhia! *Risum teneatis.*

Tehát tüzet, uraim, tüzet az áldozati anyagok meggyújtására! De égi, tiszta tüzet! Mily eleme soknak a korteskedés, a vezér-szereplés; e téren mily gyümölcsöző vezér-szereplést lehetne megkísérteni, a kinek arra hajlama van. Azonban, ne gondolja senki, hogy mihelyt felütné a lobogót, mindjárt alá sorakoznánk, mindjárt utána rohannánk. Nem. Nekünk természetünkben fekszik a fontolgtatás, kételkedés, maradozás, sántikálás. Így történnék előbb itt is. De, mint Jézus meghívására előbb egy-két halász, vámos megindult, s azután a nép-tömeg is: itt is az lenne az eredmény, a míg végre a farizeusok serge is követné; meglehet, előbb az ellenvetések tekintetéből, de utoljára meggyőződésből is.

Mindenek felett pedig, oda hassunk, működünk: hogy közülünk mindenki a maga helyét kötelességeinek öntudatos buzgalomával töltsse be; mert az állam-gépezet eredményesen csak úgy működhetik. És mintán mi a föld sava, s a meggyújtott gyergya hasonlatában kell hogy működő elemek legyünk: igyekezzünk, hogy a só meg ne izetlenedjék, sem a meggyújtott gyertya a maga világosságát el ne veszítse! Buzgósággal sokra mehetünk. Az egymással való folytonos érülködés, nézeteinknek tisztázása, eljárásunknak egyformásítása: több egyöntetőséget fog adni egyházi életünknek; s következőleg, működésünket is sikeressé fogja tenni.

— Még sok dolgok vannak, melyeket nektek kellene mondanom, de most el nem hordozhatjátok. (Ján. XVI. 12.) *)

Orthodoxus.

Folytassuk hát!

(Folytatása és vége.)

II.

Nem nekünk adatott, hogy a mai kor történetét megírjuk; de, ha egykor eljön az író, s viselt dolgainkat ismertetésre méltóknak tartja, aligha meg bírja érteni: mi szükség volt nekünk, a statust mindegyre veszedelemben forgónak mondani?

*) De csak mondja! méjjen tisztelt, öreg barátunk. Ilyen észjárással, ilyen tollnak hallgatni: valóságos veszteség a közügyre nézve; beszélni pedig hasznos; ránk nézve pedig megtisztelő.
Szerk.

Állítani merem, hogy a veszedelem csak falra festett volt.

Lássuk csak! Ismeretes dolgokat beszélek.

— Uj szervezkedésünk mikéntjéről két előleges terv készült: egyik a zsinaté, másik a főkonzistoriumé; mindkettőt kiküldték vélemény-adásra. A vélemények beérkeztek, egy bizottság volt kinevezve, mely azokat egybeöntse s a 871-iki népes főkonzistorium elébe terjeszse. A bizottsági munkálat elkészül, kinyomatják, a közgyűlés tárgyalni kezdi.

Megálljunk! A statust veszedelem fenyegeti, „az új szervezet elégséges anyagját bírja magában az ellenszenvnek“, mert nem a zsinati tervet fogadta el alapul; ezt erről a pappirosról tárgyalni, nem lehet! Egy 24 óra alatt újra nyomtatják, (más címet írván fölébe); így már jó. A status egyszer meg van mentve, a világiak ellenében a klérus részére!

— A nagyenyedi zsinat az alaptörvényt elfogadja, azon kijelentéssel, hogy némely pontjára az első közös gyűlésen észrevételeit megteendi. Az 1872 július 22-ikén kelt elnöki meghívó „a közgyűlés által ellátandó fontosabb ügyek közt első helyen idézi „a szervezeti törvénynek a múlt évi közssinat által ohajtott végleges megállapítását, annak teljes életbe léptetését.“

Egybegyűlünk 872 aug. 18-ikára, ide Kolozsvárra. Az egyházmegyék elküldik észrevételeiket a végleges megállapítás iránt; egyes tagok is indítványokkal terhelve, érkeznek.

Megálljunk! A statust újra veszedelem fenyegeti ez a tárgy szönyegre nem kerülhet, mert „az új szervezet elégséges anyagját bírja magában az ellenszenvnek“; világi hitsorsosink közül „számosan meg vannak fosztva befolyásuktól“. Az alaptörvénynek egy betűjéhez sem szabad nyulni; még azt a kettőst se javítsuk hármásra, mely Kézdi-széknak minden 5000 lélek után illő képviselőit tévedésből egygyel kevesebbre szabja!. Beleegyezünk; hetes bizottságot választunk, mely a szervezetre vonatkozó indítványokat megrostálja, s úgy kerüljenek a második közgyűlés elébe. A status ismét meg van mentve a világiak részére, a klérus ellenében!..

— Mult novemberben egybegyűlünk Vásárhelyre; a hetes bizottság munkálatát csekély módosítással elfogadjuk, s az alaptörvény módosításának kapuit bezárjuk. Oh, nem! Épen mult évi legerősb védői támadják meg; a szervezetnek egy alkalmatlannak tetsző pontját egyik félórában módosítják, s a módosítványt rögtön alkalmazzák is!.. Ily előzmények után, minő ujjabb meglepetések várokozhatnak még ránk, nem lehet tudni!..

Mi okozta ezt az ingadozást? Megmondom: ha bírtunk bátorsággal a két testület egyesítésére, fogadtuk volna el az egyesülés következeit is, az ügyeket előkészítő testületbe vettünk volna be minden vélemény árnyalatot. E helyett némelyek párttanácskozást indítottak, s a mit ekkint terveztek, a „magas politikába“ illő különféle

„meglepetésekkel“ akarták keresztül hajtani. A vásárhelyi gyűlésen ugyanezt a nyomot taposták szélesebbre.

Miért? Állítólag „a reformált hierarkhia“ ellensúlyozására. Nem született meg köztünk az az ember, ki képes legyen minket zsarnoki önkényvel, pusztá szeszélyek szerint, a csalhatatlanság palástjába öltözkedve, kormányozni. Ha még oly nagy, még oly erős lenne is, a mily „vastag, járomhoz töretlen nyakuak“ vagyunk: ellene fordulnánk, mint egy ember!

Inkább az ellenkező bajban sínylődnünk; mikint te mondd, édes barátom, szerkesztő! talán kissé nagyitva, „nálunk minden ember egy párt, vagy legalább is minden négy-öt ember külön csoportot képez, mely az ő külön véleményével vesződik, elforgácsolja legjobb erőiket kis kérdések feletti küzdelemben, a fontosabbak rovására“.

Ebből a bajból szabadíthatnak ki minket a helyesen szervezett előértekezetek. Eddig, ha konferenciára gyűltünk, talán csak arra való volt, hogy kitapogassák a tagok egy részének véleményét, s ha nem tetszett: a párttanácskozásban ellenszerről gondoskodjanak; senkinek eszébe sem jutott, hogy a konferenciák megállapodásaihoz szabja magát. Ily nyilvános időpazarláshoz, nekem legalább, semmi kedvem nem volt.

Reményem, hogy ha az alaptalan aggodalmak nyugteiből kibontakozva, kölcsönös bizalommal kezdünk a munkához, sok minden máskint alakul.

Gondolatom szerint: kiválasztanók a legfontosabb, legsürgősebb tárgyakat; megállítanók, hogy csak azokat és minő sorban tárgyaljuk? A mi halasztható: marad későbbre.

Azzal nem biztatom magamat, hogy egyhamar kifogyunk a munkából. Magános embernél is minden napnak megra maga terhe: testületeknél sincs különben; de ha egyszer megtaláltuk a helyes sörrendet, s ha kikerüljük azt a vermet, hogy ne központosítsunk; ne igazítsunk olyan dolgokat, melyek autonóm testületeink hatáskörébe valók, — elég gyorsan és sokat végezhetünk.

Ennyit tartottam szükségesnek elmondani, helyzetünk tisztázására. Lehet, hogy így is igen sok; de ha egyszer a tárgy szőnyegre hozott: kevesebb nem lehetett. A valódi okok elhallgatása csak a feszültséget tartaná fenn, s a bizalmatlanságot növelné továbbra is.

És most befejezhetem. Kezdetben közös uton jártunk, aztán egy ideig eltértünk egymástól, de a végcélnál ismét találkozunk a „viszszapillantások“ írójával. Szórál-szóra aláírom végső mondatait:

„Kerüljünk jövőre lehetőleg minden kérdést, mely új alapszervezetünket megtámadná; kerüljünk minden kérdést, mely szenvedélyessé válhatni, anyagot bír magában. Birjunk akarat erővel egyéni érdekeket, személyes ambíciókat a köz, anyaszentegyházunk közérdeke alá rendelni“. Ily alapou:

Kezdjük munkához, inkább ma, mint holnap!

Szabó Sámuel.

Viszhang a „belmiszsió“-kérdésre.

(Folytatása és vége.)

Megteszik ők mindazt hiven, mi pálya-körükben csak megtehető. Értjük be hát vele, ha jelen körülményeink között a még meglevőt hiven megőrizzük és megtarthatjuk. Mert, hogy a Réthi ur által — említett cikkében — jelzett veszteséget, mit a következőleg egybeállított számokban tüntet föl: „hogy Hunyadmegye 190,000 lakosa közt magyar nyelvű nincs több 8,000-nél. De ha mindazokat összejegyezzük, a kikről bizonyosan kimutathatni, hogy magyar eredetűek, akkor — hozzá vetőlegesen mondom — legalább 50,000-re tehető itt a magyarok száma,“ e roppant nemzeti veszteséget, mondom, hogy ilyen miszsiói úton, vagy a hozott országos iskolai törvények alapján is, a folyamatban levő iskoláztatási módon valaha visszaszerezhezzük: én részemről — nyíltan kimondom — nem hiszem, nem hihetem. Azonban, azt is bevallom, hogy lassankint szerencsés megoldásában, elegendő erő-kifejtés és tapintatos munkásság mellett, legkevésbé sem kételkedem.

Miben álljon már ez erő-kifejtés és tapintatos munkásság? E fontos kérdés lehetőleg világos megfajtására irányul cikkem további folyama. A kérdés első felére, hogy az nem lehet egyéb, mint pénz, meg pénz és ismét csak pénz, ép oly könnyű megfelelni, mint nehéz előteremteni; de annál bajosabb, ám, a más felét úgy oldani meg, hogy a bárhonnán előteremtendő erő, ne csak kárba ne vesszen, hanem felül reá, még gazdag kamatokat is hajtson. Főntebb amaz állítást kockáztattam, „hogy a roppant nemzeti veszteséget miszsiói úton, vagy a hozott országos iskolai törvények alapján, a folyamatban levő iskoláztatási módon visszaszerezhezzük: részemről nem hiszem.“ Illusztráljuk csak e tételt egy kissé bővebben; próbáljuk csak, merésznek látszó állításunkat okadatolni, s azonnal látni fogjuk, hogy minő végeredményre jutunk el.

A mult évben egy hírlapban azt a kuriozum kép felhozott esetet olvastam, hogy Muszkaországban egy falu községe az iskolába járatandó gyermekeket, mint a katona ujoneokat szokás: sorolás útján állította ki. A köznép ott is, itt is = köznép. Több példát tudok rá, hogy a szülők kézszebbek voltak a büntetés-pénzt megfizetni akárhányszor, mintsem gyermekeiket iskolába járassák folytonosan. S míg csak olykor-olykor, nagy ritkán, mintegy elvétve olvashatunk valami örvendetést valamelyik iskolánk bel-életéről: addig özönével hangzik a panasz minden felől azok néptelenségéről. Nem egy helyen fordult már elő még azon boszantó és lehangoló eset is, hogy a gyermekek iskoláztatását erélyesen szorgalmazó papot és tanítót kegyetlenül üldözöbe vették, méltatlan bosszúságokkal illették, hogy a felingerült nép vad dühe ellenök aljas tettlegességekben tört ki: egyiknek lova füleit, farkát csonkította meg, másiknak tehene szarvat törte le, harmadiknak méh-kassait forgatta fel, míg másnak gonddal ápolat oltoványait pusztította ki. Itt állanak vidékünkben „a lelkes, nemzeti és iskolaügyi Nesztor gr. Kú. Kocsárd ur“ által nehány el-

oláhosodott faluban nagy gonddal és tetemes áldozattal emelt ingyen iskolák, de fájdalom! csaknem egészen üresen. S pedig tökéletes igaz Réthi Lajos urnak azon állítása, hogy „a nagy többség örülne, ha gyermekét magyaráll hallaná beszélni“, mihez én még hozzá teszem ezt: és nagyon szeretné, ha tanulna és tudna is valamit. Hol rejlik tehát, és miben áll az az ok, mely a szülőket itt és országszerte majd minden faluban, — mert a városiakról nem szólok — anynyira idegenekké teszi az iskolák iránt? Megadta a feleletet ezen kérdésre Mike Lajos, zsoboki ref. paptársam közelebbiről e lapok hasábjain, a „népiskolák iránti közönyösség okai“-ról írott cikkekre tett „észrevételek“-ben sok részben, miket magam is helyeselnék, a minden napi tapasztalásból merített megdönthetetlen igazságoknak vallok is minden tételt hennők, ez egy pár szó kivételével: „kényszerített iskoláztatás“ szóról-szóra, betűről-betűre aláírni kész vagyok. De mindazok mellett is, bátran állítom azt, hogy a baj főoka ott és abban rejlik, hogy az iskola a szülőket, mezei munkájuk idején, sok nélkülözhetetlen segéd-kezeiktől megfosztja, a mi miatt csaknem kipótolhatatlan hátramaradást és elviselhetetlen anyagi károkat kell szenvedniök.

És ez anynyira igaz, hogy egy-létéről mindannyian könnyen meggyőződhetünk, ha csak kissé is figyelemmel szemügyre vesszük a földmives nép életmódját és megfigyeljük azon viszonyokat, melyek között napjainkban mozoghat. A nemesi birtokok adó alá vettetése következtében ugyanis a nagy birtokosság legelőbeli illetőségét majd mindenütt kihatván s elkülönítvén, ez által a felszabadult nép odajutott, hogy minden marhájával tulajdon kis földbirtokára szorult; közös pásztortatásról tehát csak igen kevés helységben lehet szó, míg a nagy többségnél éppen semmi tér sincs reá. Mit tegyen már ily helyzetben a szegény földnépe marhájával, melyet, ha csak földjeit miveletlen hagyni — a tejnek, vajnak még színét se látni — avagy folytonosan bőjtölni és koplalni nem akar, okvetetlen tartania kell: azt, hogy míg maga szánt, vet, kaszál, kapál s több más nemű munkáit végzi, 6—12 éves, tehát éppen iskola-köteles gyermekeit fogja el az iskolától, azokkal kénytelen őriztetni tehenét, bornyát s egyéb lábas jószágát egy-egy parlagon hagyott darabka földön, a vetések között, mert nincs módja rá, azok mellé béres szolgákat fogadni. Így-így, ezen az okon maradnak az iskola padjai anynyi helyt üresen; és ez nagyon természetes, s a jelen élet-viszonyok és fennálló iskoláztatási mód mellett, talán nem is lehet máskép. Ne kárhoztassuk hát anynyira a szegény népet, s ne vádoljuk lelketlen hanyagsággal a — legtöbbször még szegényebb — tanítókat, mert az ok, mely e sajnos mulasztást eszközözi, a legtöbb esetben nem bennök rejlik.

De már erre lesznek, úgy hiszem, nem kevesen, kik fölkiáltanak: ah-ah, barátom! jobb lesz vala, ha inkább nagy bölcsen hallgattál volna, mintsem hogy a népnövelés szent ügye mellett így apostolkodjál. De, kérem szeretettel, itt még nincsen vége; ne törjük el hát oly könnyedén a pálcát, mert talán még igen korán lenne; foly-

tassuk csak tovább. Azt hiszem, hogy nem csak egyedül egy magam, de az egész olvasni tudó világ olvashatta, vagy legalább halhatta, nem egy-két, de ezer meg ezerre menő, sőt száma nélküli szivrendítő példáit a magukra hagyatott kisdedek szerencsétlen eseteinek, gyászos kimúltának és az általuk okozott tetemes károknak. Igen, olvasta, vagy hallotta, hogy a mezei munkára ment anyának otthon, a bölcsőben hagyott kisdedét disznók szaggatták szét, s falták föl; hogy a házba zárt gyermekek gyufával, tüzzel játszadozva, a házat magukra gyújtották, menthetetlenül oda égtek és nem egy helyt, egész falvakat borítottak hamu alá; hogy otthon hagyott gyermekek egymást, csupa játékból meggyilkolták, míg mások egyszerre 6-on 7-en szintén játékból magukat menthetetlenül fölakasztották; nem is említve azon szerencsétlenek végtelen számát, kik folyóvizekbe, kutakba fultak; vagy az utcákon lézengve, lovak, szekerek által legázoltattak, s több más nemű szerencsétlen esetek elsomorító áldozatai lettek. Ha mindezen, s több ezekhez hasonló szerencsétlen esetet olvasták, hallották, vagy ilyesmiknek talán éppen szamtanui voltak: ugyan nem villant-e meg agyukban az üdvös eszme, vajh, mi jó lenne, azok ellenében valami véd-szerről gondoskodni! Én részemről gondolkoztam róla, s iránta véleményemet a következő vonásokban batorokodom közre adni.

Ha igaz az, hogy népnevelési minden intézményeink fő-főtörekvésének oda kell irányulnia, hogy a nép minden rétegét maga iránt megnyervén, minél több áldás-tényesztő világosságot derítsen a nép fejében és nemesebb erkölcsök magvait hintse, s érlelje szívében: úgy nekünk, kiválólag itt Hunyadmegyében, kiknek ezek mellett még egy más, nagy és szent cél megvalósítása is lebeg szemünk előtt, t. i. az idő viszontagságai miatt elvesztett nemzeti tér visszafoglalási célja olyan iskolákat kell berendezni, melyek ne csak hogy semmi ellenszenvet ne keltsenek maguk iránt a népben, ne csak hogy semmi terhet ne rakjanak különben is eléggé megterhelt vállaira; hanem, ezek felett még birjanak is mindazon kellékekkel, melyek képesítsék azokat a nép terhein tetemesen s szemlátomást könnyíteni, képesítsék azokat a néppel magukat anynyira megkedveltetni, szerettetni, s a szíveket maguk iránt anynyira meghódítani, hogy az apák és anyák minden legkisebb kényszerítés compelle intrare-féle gyűlöletes parancs szó nélkül legyenek hajlandók eddig őrizetlenül hagyott, s anynyi minden féle vésznek martalékul kitett ártatlan kisdedeiket kézen fogva vezetni azon szentélybe, mely azokat nem csak minden rosztól megóvni, de szivök-lelkök szunyadó csiráit életre ébresztetni, keblöket nemes erkölcsök magvaival gazdagítani mindig készen, tárva-nyitva, álljon. Igen, uraim! állítsunk föl, rendezzünk be minél több oly nevelő intézetet, mely kész-alkalmas legyen a mezei munka egész tartama alatt, tehát március közepén kezdve mintegy október közepéig, ápoló karjai közé, hű gondoskodásába fogadni, úgy az anyák még emlőn csüngő kisdedeit, mint az utcák porában gondatlanul játszó és minden hasznos foglalatosság nélkül szanaszét lézengő apró gyermekeket. Mert ilyek hijjával van, éppen ilyekre van a népnek leg-

nagyobb szüksége, melyeket, azt hiszem, mindenütt örömet fogadna. Mind megannyi „szeretet háza” lennének ezek, szülői szeretet által népesítve és fentartva, s ápoló szeretet által éltetve. Mily tiszta, lelki öröm már csak elképzelni is, hogy mily könnyedén, minden erőltetés nélkül, csupa játszadozva, tanulnának meg itt ez egybegyűjtött ártatlan kicsinyek értelmesen beszélni, kedvesen énekelni, Fröbel módja szerint írni, olvasni, számolni és mindenek felett, apjuk vagy anyjuk által rég elfelejtett, vagy talán soha nem is értett, tudott nemzeti nyelvünket beszélni a nélkül, hogy észre is vennék azt.

S mekkora áldás lenne egy-egy ily iskola — vagy nevezzük azt bárminek — magára a népre nézve, minden egyebektől eltekintve, [már csak azért is, hogy jó helyen lenni tudván legföltettebb kincseit: szabadon, minden rájuk való gond, rebegés nélkül adhatná magát munkájának, véghezvethetné napi dolgait. Minden kérdésen kívül, bátran a a szülők oldala mellett hagyhatók lennének azután a mezei munka egész folyta alatt, a többi már hasznavehető munka-bíró gyermekek; mert ama kisebbekből, jó rendin kiteltnék majd minden faluban egy-egy ily nyári iskola; míg a nagyobbak mintegy október közepén kezdve március közepéig, tehát a mezei munka szünetelése alatt lennének iskoláztatandók, mi ellen, úgy hiszem, egyetlen jóra-való

szülő sem tehetne kifogást, s jogosan nem zúgolodhatnék. Az igaz, hogy az ily módon berendezett iskolákhoz, képesített nevelőkre, s kiválólág alkalmas nő-nevelőkre lenne szükség; de legyen csak tisztességes fizetésről gondoskodva, mely őket a mindennapi kenyér gondjain fölül emelje, bizonyára, ilyekben sem fogunk szükségét szenvedni.

Ez itt fejtegetett eszme, nem újdonság már ma, több népes város életbe léptette, gyakorlatba vette, s örömmel használja; életrevalóságának pedig legszembeszökőbb, meggyőzőbb bizonyága: mindenfelé gyors terjedése. A mi anyyira jó és kívánatos nagyobb városokban, miért ne lenne az hasznos falvainkban, mikor éppen az az egyetlen, mondhatni, legtermészetesebb út-mód a kívánt célhoz a leggyorsabban és legkönnyebben eljuthatni.

Enynyiből áll, mit a tisztelt cikkíró ur és barátai fölhívására, minden körülményeket szorosán számba véve, jó lélekkel válaszul adhatok. Én részemről, a fönebbieken előadott módot — vagy valami azzal hasonzerűt — tartom a legtöbb sükert ígérő eszköznek a föltett [kérdés szerencsés megoldhatására. A ki valami jobbal, célra vezetőbbel tud szolgálni: sziveskedjék, azt nyilvánosságra hozni, s én leszek az első, ki kész szívvvel meghajlok előtte.

Fábrí József,
óralya-boldogfalvi ref. pap.

TÁRCA.

A vallási krízis Európában.

— Renan Ernőtől. —

(Folytatás.)

A második pont, a melyre nézve, úgy látszott, hogy Bismark illuziókban ringatta magát, a katolikus klérus magatartása az új helyzetben, mely számára készítve volt. Tudva van, mi vezette e tévedésbe; számított a német hazaszeretetnek a győzelem által megkettőztetett hevérére, a valódi germán ellenszenvére a románizmus iránt, még inkább Németországnak az állam-eszme iránti odaadására, azon népszerűség csekély voltára, melyet Németországban a tekintélyvel való szembeszállás ébreszt. E tekintetben Németország teljesen ellentétes Franciaországgal. Németország nem a hangzatos szónoklás hazája, Lacordairenek, vagy Montalembertnek nincs jövője az ily országban. Nálunk minden szabedelvű vélemény, tekintet nélkül az irány-eltvre, a mellett van, a ki ellenszegül; Németországban az ellenzékiesség, a törvénnyel való szembeszállás a népszerűtlenségre ok, ott az üldöztetés nem kölcsönöz tekintélyt, mert Németországban mindenki az erő mellett van; ott nincs meg az a legtöbbször, hogy úgy mondjuk, fölületes generositás, mely velünk elhitei, hogy a gyöngének mindig igaza van. Volt tehát indoka Bismarcknak sikerre számíthatni; de Bismarck nem tanulmányozta eléggé, vagy inkább természeténél fogva nem érthette meg, mi egy katolikus; minő hierarkhikus, abszolút, természet fölötti van e hitben. Tulzott bizalma hatalma nagyságáról a teljes köz-igazgatás és igazság-szolgá-

tatás eszközei felett, elkábitá. Nem eléggé vetett számot azon hősiességgel, a melyet a helyzet szükség-szerűleg kellett hogy adjon azon egyébkint meglehet igen gyöngö embereknek. Tizenhét száz éve már, hogy ez folyton tart. Már a II. században Lucianus, Teregrinus haláláról szóló pamphletjében előadja, mennyi bámulással és gondoskodással jár az, ha valaki hitvalló, vagy vértanu. Az egyéniség, a kit a helyzet ily szerepre ragad, mint hasznót hajtót s kellemest ragadja meg azt.

A legrosszabb eme kellemetlen helyzetben az, hogy céltalan. A püspökök nem engedhetnek, nem is fognak engedni. A győző szintén nem enged. Az amerikai rendszer, az egyháznak az államtól való elválasztása, ha őszintén elfogadtatnék, mindent megmentene, de e megoldás bizonyára kevésbé lenne porosz. S így a legnagyobb veszélyekkel járó eshetőségek forognak fenn.

IX. Pius halála jelentékenyen változtatná a felforgó probléma állását, de nem szüntetné meg. Sok előjel mutat arra, hogy a pápa halálát követő választásnál Németország nem fog elfelejtkezni magáról. Bizonyára, körültekintő leendő, s ha, mint valószínű, nem fog reményt táplálhatni az iránt, hogy oly fejet nyer az általános anyaszentegyház, kiből ő megnyugszik, oly féle mozgalom megindítására vállalkozik, mint a német ellenpápáké, például, Cadalusé, ravennai Guibertté, vagy Oktaviané volt a közép korban. Csak hogy e német pápáknak nem igen nagy volt a szerencsájük. A dolgok jelen állásában pedig Németország oly kizárólagosan hazafui szempontokból indul ki, hogy az általános elem bi-

zongyára nem tartand vele. Más oldalról meg mindenesetre rosszul fogadtatnék az is, ha egy protestáns császár beavatkoznék a katolikus egyház csalhatatlan fejének választásába. Minő zavarok! Menynyivel többre vezetett volna, ha az erő e tagadhatlanul veszedelmes s tulzott igényekkel szemben nem vették latba, csak az egyéni s lelkiismereti szabadság tiszteletben tartatásáig.

Az államok egyetlen méltóságos eljárási módozata az egyházakkal szemben az, ha nem foglaloznak ügyeikkel. S ne mondjatók, hogy az állam kötelessége a lelkiismeret érvényre emelése, a theokráciával szemben szabadságának érvényre emelése. A ki elhagyni akarja vallását, hitét: tellesse azt szabadon; de a ki megmarad, s meg akar maradni valami hitben, annak lelkiismereti szabadsága felett az állam ne örködjék. Indiában az izmaelinok felekezete még mindig fennáll; ennek van egy főnöke, a ki igen magas állásu egyén, s a ki felekezete hiveitől évenként igen jelentékeny összegeket követel, a melyeket, úgy mondják, legtöbbsnyire lovakra költ. Néhány éve panaszok emelkedtek; az angol kormánynál felszóltak, hogy lépjen föl e visszaélés ellen.

(Folyt. következik.)

VIDÉKI ÉLET.

Deéz, március 23, 1874.

A deézi egyh.-megye a maga közgyűlését megtartotta márc. 22- és 23-án, espéres Almási Sámuel elnökléte alatt, jelenlevén egy gondnok és hat világi képviselő, a lelkészek közül pedig többen.

A gyűlés első tárgya vala a szokott esperesi előterjesztés az 1873-ik évről, melyből szomoruan értesültünk, hogy egyh.-megyénk területén a mult évben a lázak, typhusok, himlőzések menyynyire el voltak terjedve, s végül a kholera, ha nem is éppen oly nagy mértékben, mint másutt, de csakugyan mindenütt itt is dulva száguldott keresztül. Azonban, lelkészeink közül csak egyet vett áldozatul. Azonkívül sem lelkész, sem isk.-tanító, sem képviselő nem esett áldozatul. E járványok nagy hátrányául szolgáltak különösen az iskolák látogatására nézve, mely az egész télen át érezhető volt. Mind a mellett is azonban, az élet, a munkásság, a lét fenntartásérti küzdelem az egyh.-megyében nem szűnt meg, mit tanusítanak: a Berkeszen, Drágban, Hidalmáson, Kackón, Katalinban, Kidében, M.-Köblösön, H.-Láposon és Hoszszufalván történt építkezések, templomok, papi-lakok és iskolák építése, javítása.

Adományozások is jelezhetők: Berkeszen toronyóra javára, m. Földvári Józsefné urhölgy 25 frt. Fazekas György 20 frt. Zsibai Sámuel 5 frt. adományozott; Katona Gábor pedig egy záros almáriomot az iskolai könyvtár és szerelvénnyel elhelyeztetésére, N.-Esküllön, gr. Kún Károly ur 1200 frtot ajánlott fel a templom építésére. M.-Macskáson Mille Sándor 60 □^o földet adományozott a templom megnagyobbítására. F.-Tótkön Ballok Karolina - Jakabházi Dánielné csinos asztal- és katedra-takarót. Deézsaknán Osváth János hagyományozott 4 hold földet közös temetőnek.

A magtárok hová-tovább szaporodnak, de növekedésükre károsan hatott a három évi nagyon silány termés és a gyakorlatiatlan kezelés.

A tűz elleni biztosítás hasonlóan hova-tovább terjed.

Állam-segélyben a mult évben 6-on részesültek 190 frtig; jelenben 2 egyház és 3 lelkész jelöltetett ki állam-segélyben való részesülésre az 1873-ik évi őszszegből, 580 forintig.

Egyházaink s jótékony intézetünk, az özvegy-árvai gyármolda hová-tovább hajlandóbbá vált pénzeit takarékpénztárba helyezni el és így jelenben a deézi takarékpénztárban 4687 frt. 38 krunk van elhelyezve.

A mult év folyamában megürült öt egyházunk, egynek elhalálózása, négynek elmozdulása következtetésében.

Iskoláink közül ujabban előbaladásnak örvend a k.-lápósi és koltói; Hoszszufalván pedig b. Gerandó Ágostonné urhölgy alapítványozása következtetésében példás-szerű iskolazás indult meg, hol egyetlen mulasztó sincs.

Bersán, Hidalmáson, Kidében, M.-Láposon m. állami iskolák állittattak, Páncélcsehen pedig m. községi iskola.

Vallási áttérés volt 6; 3 római-, 3 görög-katolikus lépven át hozzánk. Innen kilépés nem jeleztetett.

A halálózási esetek ez évben is, (mint mindig) a születési eseteket felül baladták 144-el. Az e téren való statisztikai tanulmányozás szomoruan nyújtja kulcsát fajunk apadásának.

Az előadó esperes, előterjesztése folyamán felemlíté, hogy midőn az új szervezet értelmében ez 6-ik előterjesztése, mint esperesnek már a 25-ik, mely szerencsében még a deézi esperesek közül rajta kívül senki nem részesült; a megváltozott viszonyok, intézkedések következtetésében már alkalmasint nem is részesülhetend. Felemlíté, hogy hazánk mily szomorú és válságos körülményei közt vette át hivatalát. Előtte, körülötte mindenütt rom, pusztulás, kétségbeesés. Egyházaink kipusztítva, rombolva valának, sok helyen minden kötvények megsemmisítve; megingatva a vélemény is egy jobb jövő iránt. Azonban, örömmel említé fel, hogy az egyházak ezen szomorú viszonyok közt is nem adták fel az önfentartás ösztönét s mint az égett avar után a fű dusabban hajt ki s a létérti küzdelemben is az erő fokozodik: így történt itt is. Ennek következtetésében az 1848 utáni szomorú időkben épült egészen újból hat templom, nagyban javítottatott s alakítottatott át 14; új papi-lak épült tiz; kiujtattott nagyban négy. Iskola épült újból tizenkettő.

Kezgy-hagyományozások történtek tiz egyházban. Állam-kölcsön az egyházak részére adatott hét egyházban. Magtár állittatott 14 egyh.-községben. Tűz elleni biztosítás 19 helyen. Ezek mellett klenodiumok, s több efféle kezyeleti adományozások igen sok helyen.

Az iskolák, noha nagyon sok kívánni való van reájok nézve, az 1848 előtti állapothoz képezte nagy előhaladásban vannak.

Az egyházak pénzügyei is, az építkezések, nagy alakozások után is kedvezőbb arányt mutatnak.

Szóval szerencsétlen 25 év alatt, az egyh.-megye többet mutathat fel, mint az ez előtti egy század.

Ez előterjesztés után, melyet harsány „eljen“ zárt be, következtek folyó tárgyak, melyek közül nevezetesebbek a következők valának.

1. Az ig.-tanács által véleményezés végett leküldött ügyek némely pontjai felett:

a) Az egyh.-megyék kikerekítése és a püspöki vizsgálat alatti egyházak beolvasztása tárgyában a megállapodás abban volt, hogy miután a megyék kikerekítése talán ez évben szőnyegre jövend, szükség, igen sok tekintetek alapján, hogy ez is azzal lehetőleg párhuzamban történjék.

b) A temetkezési szertartások egyöntetősége eszközésére nézve kimondatott, hogy az ének, egy kis elméklődés és imából álljon csak.

c) Az innepek 3-ad napjára nézve kimondandó hogy az nem kötelező; teljes megszüntetése a lelkészek prudenciájára bízandó.

d) Az egyh.-megyei elnökség oddigi állásában hagyandó, az egyházban való elnökségre nézve, egy rész által indítvány adatott be a közgyűlésre leendő felvitel végett.

e) Az őszhatár vetések kérdésében: miután a papi fizetések mind pénzre is ki vannak számítva, a hiányzó idő a szerint számítandó a levonáskor.

2. Hoszszas és érdekes vitát keltett a M.-Láposon tervbe vett kepe-váltás ügye, de miután teljesen felszerelve nem volt, nem határozathatott el annak ezuttal való felajánlása a ker. gyűlésre. Azonban, semmi reménység nem lévén a népnek iszonyu mérvben való elszegényedése miatt a kepe felhajthatásához is, az egyh.-megye gyűlése beleegyezett a folyó évre a kitűzött váltásági összeg kiszolgáltatására, s a kérdés szabályszerű indokolására s felszerelésére utasította az egyházakat.

23-án tárgyalattak a könnyebb tárgyak, mint p. az ig.-tanácsnak néhány leirata.

A domokosi koresma-ügy kitisztázása; ugy Szentkirályi Sándor domokosi volt lelkésznek kepe-ügye, ki 13 fizetéssel elmenetelekor többet vett fel, mint szolgálati ideje a menyinyire jogosította, ugy az őt terhelő adosságos ügyek kitisztázása a kán. vizitációra utaltatott.

A hidalmási kepe-váltásági kérdés felterjesztetni határozatott a ker. gyűlésre.

A ketset-szilvási adosságok felhajtására a jegyző ur bizatott meg.

A szelecskei számadás dokumentálatlan küldetvén be, miután az ottani kevés főkek az építendő ima-ház és iskola szükségleteire rendeltettek, felszedése már halaszthatatlan: átadatott lelkész annak, hogy közölve a hallgatókkal, észreveteleiket tegyék meg, s dokumentálva küldje be az esperességhez.

Már 22-én délután megállapodás értelmében papi értekezlet lett volna tartandó, de csak az esperes értekezett ez alkalommal, még pedig a következő tárgyról: „A közönnyről polgári és egyházi életünkben.“

Ézután Szabó Sándor olvasta fel a néh. Albisi Sámuel m.-láposi lelkész élet-vázlatát és jellemzését.

X. X.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Mire lapunk megjelenik, reméljük, már kerületi közgyűlésünknek igen sok tagját fogjuk üdvözölhetni körünkben, résztvevők az előleges értekezleteken; és mire vidéki olvasóink megkapják, tán már meg is kezdődik a közgyűlés, mely e hó 12-én nyitattik meg isteni tisztelettel a belső-farkas-utcai templomban. Mi melegen üdvözöljük az érkezőket, s kívánjuk: vajha, higgadt megfontolás, józan méréséket és bölcsesség vezetné az illetőket, hogy látnók diadal-mát amaz ügyeknek, melyek elintőzésre várnak; s tennénk egy lépést már előre ama cél felé, melyet elérni, oly forrón, oly rég óta óhajtunk; s melyre oly nagy szüksége van anyaszentegyházunknak! Gondoljátok meg ezt, legyetek férfiak! Istennek áldása legyen munkátokon.

= A kolozsvári magyar királyi tudomány-egyetemen az 1873³/₄, tanév nyári szakára a beiratások határideje folyó évi ápril 9-től, ápril 23-ig bezárólag tüzetett ki; miről az érdekeltek ezennel értesítettnek. A kolozsvári m. kir. tudomány-egyetem tanácsának 1874, március 24-én tartott üléséből. Dr. Schulek Vilmos, egyetemi e. i. rektor

KÖRÖZTETEK.

353 — 1874.

Szilágy-szólnoki egyházmegyénkben a tasnádszarvadi másod-osztályu lelkészi állomás. Fizetése:

- 1) Minden kepe-fizető ad 2¹/₂ véka elegybuzát, egy szekér fát, egy szekér szénát s garas-pénnel 27 o. é. krt.
- 2) A fél-kepe-fizetők ennek felét.
- 3) A napszamosok két napszámot dolgoznak.
- 4) Az ugy nevezett forintosok 40 krt. fizetnek.
- 5) A mlts grófi udvar 4 köből buzát.
- 6) Tized-kárpótlási-kamat 130 frt. o. é.
- 7) Három fordulón 3—3 köblös szántó föld. Az őszi vetés alá való földeket az egyház kétszer megszántja, a lelkész által adandó maggal béveti és elboronálja. A tavaszi földeket a lelkész maga mivelleti.

8) Esketés: a templomban 80 kr. s egy kendő; háznál 1 frt. 60 kr. s egy kendő. Temetés a templomban 80 kr. háznál 1 frt. 60 kr. Keresztelés 16 kr.

A megválasztott lelkész köteles 1) a zilahi iskola részére évenként 1 frt. 58 kr. o. é. 2) az özvegy-árvai-gyámintézetbe 20 évig terjedőleg tetszése szerint 1, 2, vagy 3 frt. évi részvenyt, 3) a papi olvasó kör részére jövedelmének ¹/₂ % -át fizetni.

Pályázati határnap, május 15.

A folyamodványok szilágy-szólnoki esperes, t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvártt, április 3, 1874.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDELYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

IV. ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 16, 1874.

172—16. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kt. Szerkesztéségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Gróf Mikó Imre

önagyméltósága elnöki megnyitó beszéde, az április 12-kén kezdődött egyh.-kerületi közgyűlésen.

Tisztelt egyh.-kerületi közgyűlés!

A midőn az elnöki széket elfoglalom, hogy e közgyűlés tisztelt tagjait üdvözöljem, és körülnézek e díszes gyülekezetben, oly férfiakról látom magam környezve, a kik nem csak mint a közbizodalom választottjai kiválóan hivatva vannak arra, hogy egyházi és iskolai ügyeink igazgatására és rendezésére döntő befolyással legyenek; hanem egyenkint tisztelt személyeikben a legszebb biztosítékot nyújtják arra, hogy tudnak is, akarnak is úgy befolylni az ügyekre, a mint egyházunk és iskoláink — e hő szeretettel lelkünkhez kötött két intézmény — a mely a szó teljes értelmében egészen miénk, gyarapodása, virágzása, és fenmaradása kívánja és szükségli. —

A mikor ily férfiak gyűlnek egybe komoly tanácskozásra, az elnök föl van mentve azon kötelesség alól, hogy a gyűlés megnyitásakor annak tagjait feladatuk komoly és fontos voltára figyelmeztesse, az elejökbe terjesztendő ügyek és kérdések higgadt és érett megbirálására felszólítsa. — A rég óta gyakorolt teljes autonomia, ha megváltoztak is a formák, melyekben gyakoroljuk a protestantizmus sarkalatos elvét képező nyilvánosságot és nyílt őszinteséget, a melylyel igyekeztünk eljárásainkat és eredményeit minden körülmények közt a lehető nyilvánosság útján egyházunk minden tagjai köztudomására juttatni, azt eredményezte, hogy ügyeink állásával, állapotunk előnyeivel és hátrányaival, intézményeink jó oldalival és hiányaival, szükségjeink minőségével és mekkoróságával mindenki alaposan ismeretes lehet; és ez a köz ismeret ismét felmenti a gyűlést megnyitó elnököt a helyzet és a körülmények részletes elősorolása alól. —

Ma, uraim, Európa szerte egy nagy mozgalom indult meg, melynek hová fejlődése még most beláthatatlan. —

Vallásos mozgalom az, a mely noha az idő szerint más vallásos felekezetbeliek létét zavarja csak meg, s noha a kor előhaladott szelleméből indulván ki, a köz elismerésre jutott kölcsönös jog-tisztelet alapján remélhetjük, hogy egyházunkat egyenes megtámadással nem fogja veszélyeztetni, még is méltó aggodalmat szül az iránt, ha vajjon azok az ellentétek, melyek e mozgalom folytán az állami és egyházi hatalmak közt érvényesítésre törekednek, nem fognak-e oly megoldásra vezetni, a mely a mi egyházunkra is megrázólag hathat vissza. Nem mondhatni ugyan, hogy a veszély jelen van, de a veszély lehetőségét nem lehet tagadni. Az okosság azt parancsolja, hogy e lehetőséggel szemben előre gondoskodjunk, hogy az előre látott eshetőség készületlenül ne találjon.

Nézetem az, hogy e tekintetben ez idő szerint első kötelességünk arra törekedni, hogy bensőleg megerősödjünk. Erre pedig legbiztosabb eszköz az az egyetértés, mely a közérzületből származva, a „salus rei publicae suprema lex esto“ jelszót tüzi zászlójára.

Meg vagyok győződve, uraim! hogy önökben is eleven annak az érzete, mennyire szükségünk van mindig, de most inkább, mint máskor arra, hogy minden lehető magán-érdeket, személyes érzékenységet, egyesek iránti kedvezést vagy ellenszenvet mellőzve, csupán egyházunk és iskoláink szent közügye lebegjen szemünk előtt, ennek kívánjunk csak szolgálni teljes erőnkül, egész szeretetünkkel, minden igyekezetünkkel, ennek javát, előmenetelét, felvirágzását munkáljuk a rendelkezésre álló minden módon, és eszközökkel; ha kell, áldozattal és szenvedéssel is. Egyházunk és iskoláink nem csak a miénk, hanem utókorunkéi is, szent örökségül kaptuk őseinktől, szent kötelességünk azokat utódaink számára nem csak fentartani, hanem tehetségünk szerint gyarapítani is.

Önököt, uraim! tudom, ez a cél egyesíti itt e gyülekezetben; meg vagyok győződve, hogy egyenként

és mindnyájan egyet értenek velem a helyzet komoly volta által parancsolt fokozott búzgalom szükségére nézve: ezért egész megnyugvással szállítom fel a tisztelt közgyűlést munkái megkezdésére, és áldásteljes sikert kívánván e működéshez, az egyh.-kerületi közgyűlést megnyitom.

Az erdélyi ev. ref. egyh.-kerület harmadik közgyűlése.

Szinte divattá kezd már válni azon állításnak uton-utfélen való hirdetése, hogy a vallás ügyei iránti közöny napról-napra fokozódik. Elhiszszük, mert magunk is úgy tapasztaltuk, hogy azon hitfelekezetek körében, melyek a hierarkhia által csalhatatlansági dogmákkal kormányoztatnak, a világi tagoknak hitfelekezeti érdekek iránt való közönye szemmel látható; de másfelől azt is tapasztaltuk, hogy azon hitfelekezetek tagjai, kik a szabad vizsgálódásra; az egyházi ügyek kormányzatában való részvételre, a tökéletesedés ösvényén való haladásra vallásos elveik által jogositvák, sőt kötelezvék: nem közönyösek a hitfelekezet ügyei iránt, időt és pénzt készek áldozni akkor, ha az ügyek kormányzatában való részvételre fölhivatnak, s különösen tömörülnek akkor, ha a szabad fejlődés biztosítékát képző önkormányzat bármi tekintetben megtámadtatik. Nem a vallásosság halt ki tehát az emberekből, hanem kihalt a vakhit és a járszalagon vezetetésben való megnyugvás. És ez a felvilágosodottság érdekeit képviselő protestans szempontból jól van így!

Hogy mi protestánsok kicsinytől nagyig, szegénytől gazdagig, még mindig melegen érdeklődünk felekezeti ügyeinkért, hogy kiválóan az egyház kormányzása érdekében a világiak részéről is elegendő mondhatni általános érdeklődés nyilvánul: azt bizonyítja a többek közt az erdélyi ev. ref. egyh.-kerületnek Kolozsvárt, 1874-ik évi ápril 12, s következő napjain megtartandó 3-ik közgyűlésére egybesereglettek nagy száma. Nem csak az egyházi férfiak, állásoknál fogva mintegy a megjelenésre kötelezett gondnokok, tanárok s egyéb közletről érdeklettek, de az egyházmegyék képviselői is már a közgyűlést megelőzőtt értekezleten oly nagy számmal vettek részt, minőt, tekintve, hogy a képviselők saját erszényükből fedezik költségeiket, valóban nem láhattunk volna, ha nem érdeklődnének hitfelekezetünk művelt tagjai a vallásos kérdések iránt.

Ha kérdeznék tőlünk: meddig tartand a hiveknek az egyház ügyei iránt való érdeklődése? azt felelnök: addig, a míg önkény, egyeduralomra való törekvés és egyéni érdekek nem szüntetik meg azt a liberalis kormányzatot, mely eddig a protestáns egyháznak kiválóan sajátja volt. Addig — hiszszük, reméljük — egyházunk mindenik tagja érdeklődni fog vallásbeli ügyeink iránt; de ha azt látandja, hogy az egyház kormányzatában való befolyása csak fikció, mert a kormányzatot voltaképpen a kulisszák mögött intézik: akkor megszűnend ez az érdeklődés épp úgy, mint mindazon felekezetek körében, melyek az önérdék sötét lovagjai által kormányoztatnak.

Nagy mértékben hivatott egyházkerületünk jelen gyűlése érvényt szerezni azon elveknek, melyek egyházunk kormányzatában eddig érvényben állottak. Nagy fontosságú kérdések megoldása vár a jelen gyűlésre, feltett érdekek megoldása, veszélyes precedensek elhárítása igénylik egyházkerületünk vezérférfinak figyelmét. Miként oldatnak meg e kérdések, e percben még a jövő titka; de tény az, hogy a megoldás minőségétől függ az: vajjon, lesz-e egyházkerületünknek a jövőben is ily népes gyűlése; azaz: megmarad-e az eddig tapasztalt érdeklődés, vagy nem?

* * *

Már pénteken, ápril 10-én d. u. 3 órakor, az ev. ref. főtanoda nagy termében megtartott előértekezletre szép számmal gyűltek egybe a közgyűlés tagjai. Fontosabb tárgy ezen értekezleten nem merült föl, csak az aljegyzők alkalmazásának kérdése.

Szombaton, ápril 11-én, d. u. 4 órakor megtartott előértekezletre már mintegy 100 közgyűlési tag jelent meg. Jelen voltak egyh.-kerületünk vezérférfinak csaknem mindannyian. Az ig. tanács által előterjesztett tárgysorozat pontonként olvastatván, erre általánosságban kevés észrevétel tétellett. Csupán egy pont volt, mely már ez uttal az érvekkel való harcolás terére szállítá a vezérférfinak egy részét, s mintegy nyitányul szolgált a közgyűlésre. E kérdés: a kolozsvári egyh.-megye-nek egyh.-megyei gondnok választása iránti kérelme volt, mely a m.-vásárhelyi közgyűlés által, tudvalevőleg, ezen gyűlésre tétellett át. A tárgysorozat ezen pontjánál indítványba hozatott, hogy a közgyűlés előbb azon kérdést tárgyalja: vajjon a kolozsvári egyház egyh.-megye-e, vagy nem; mert csak ezen kérdés eldöntése után lehet a gondnok-választás iránti kérelmet érdemlegesen tárgyalni. Ez ellen az értekezlet egyik tagja azon nézetnek adott kifejezést, hogy ezt a kérdést ily alakban nem volna helyes a közgyűlés elé vinni, részint azért, mert a kérdés törvényesen különben sem tárgyalható, mivel a kolozsvári traktus ilyennek régen el van ismerve; de még azért is, hogy ezen ügy hosszas s tán kellemetlen rekriminációkkal teljes tárgyalása sok időt venne el a tárgysorozatba fölvetett fontos kérdések érdemleges tárgyalásától. Elnök is erre figyelmezteti az értekezletet, s fölkeri, hogy e kérdésnek a közgyűlésen, lehetőleg gyors és békés eldöntése érdekében, módzatokrúl gondoskodjék. Az eszmecsere kezdetben nehézkesen indult, de csak hamar beléptek a szónokok a vita sorompói közé.

Nem lévén szándékunk az előértekezlettről részletes tudósítást adni, röviden csak annyit jegyzünk meg, hogy mindkét részről sok argumentum hozatott föl. Főlemlített a kolozsvári traktus védelmezői részéről, hogy évtizedek hosszu során keresztül a zsinat, a főconzistorium és a püspökök számos hivatalos irataikban elismerték azt, hogy a kolozsvári egyház egyházmegyei szervezettel s attributumokkal bir, hogy a traktus tényleg szervezve volt és van; házassági törvényszéke folyvást működött és működik, egyh.-megyei közgyűlése a püspök által többször volt delegálva, s egyedül a traktus hatáskörébe tartozó teendőkre utasítva, hogy ha a kolozsvári egyház nem traktus, akkor a zsinat-

tok, a püspökök, sőt maga az egyh.-ker. közgyűlés is törvénytelenségeket követtek volna el, midőn Kolozsvárt a traktusok sorába fölvették, fölterjesztéseit elfogadták, s általában mindenkiben traktusnak lenni elismerték sat. Ennek ellenében az ellenpárt szónokai által fölemlített, hogy a kolozsvári egyház sok oly attributumokat vivott ugyan ki, melyek csak a traktust illetik, de azért a traktusok sorába még sem vehető fel, mert egy egyh.-község egyh.-megyét nem képezhet, hogy a zilahi zsinat ide vágó határozatában a kolozsvári egyház nem neveztetik egyházmegyének, sat. Részt vettek a vitában: Dr. Kolozsvári Sándor, Dáné és Benkő esperesek, gr. Toldalagi, gr. Bethlen J. Kezrekes tanfelügyelő, Kovács Ödön tanár és még többen.

A két óráig tartott vita után, végre elfogadtatott elnök azon indítványa, hogy a közgyűlésen a kérdés a tárgysorozatban foglalt formulázás szerint tárgyalassék; azaz, a fölött döntsön a közgyűlés: választ-e a kolozsvári egyházmegyében gondnokot, vagy nem? Ha azonban oly értelmű indítvány adatnék be, melyben annak kimondása kívántatik, hogy a kolozsvári egyház ne tekintessék egyh.-megyének, ez esetben a hosszúságos vita elkerülése céljából, válaszszon mindenik párt két-két szónokot, s ha azok előadásait befejezték, a közgyűlés rögtön szavazzon az indítvány fölött.

Az előleges értekezletek naponkint a dél utáni órákban folytattatnak.

A közgyűlés ünnepélyes megnyitása.

Vasárnap, ápril 12-én, már d. e. 9 órakor nagy csoportokban tartottak a közgyűlés tagjai az ev. ref. főtanoda épülete felé, itt-amott élénk eszmecserét folytatva a gyűlés nevezetesebb tárgyai fölött.

Csakhamar megtelt a főtanoda nagy terme a közgyűlés tagjaival s nagy számú hallgatósággal. Kevéssel 9 $\frac{1}{2}$ óra előtt megjelent és elfoglalta helyét az elnökség is.

Elnök: gr. Mikó Imre ő exciája rövid, velős szavakkal nyitja meg az egyh.-kerületnek az újra szervezés óta harmadik közgyűlését. (Lásd lapunk elején, egész terjedelmében.)

Titkár: Bodor Antal aa., felolvassa a közgyűlés tagjainak névsorát, és már a megnyitási ünnepélyen a közgyűlésnek 114 tagja volt jelen.

Elnök. A közgyűlést határozat-képesnek nyilvánítja, s a tárgy-sorozat értelmében fölhívja az ujjannan választott espereseket és egyh.-megyei jegyzőket a hivatalos eskü letételére,

Erre, Szász József az erdő-vidéki egyh.-megye esperese, utána ugyanazon egyh.-megye jegyzője, Zai z on Mihály, és a szebeni egyh.-megye jegyzője Szilveszter Domokos leteszik a hivatalos esküt.

A megnyitó ülésnek ez uttal egyéb tárgya nem lévén, a közgyűlés tagjai a farkasutcai templomba siettek, melynek belsejét a díszes közönség zsufolásig töltötte meg. Majd megzendült a kolozsvári ev. ref. egyházi énekhar tagjainak ajkain Luther gyönyörű éneke, melynek végeztével Nagy Péter püspök aa., lépett a szószékre, ihletett imában kér-

vén áldást a közgyűlés munkálkodására, az anyaszentegyházra, a hazára és a királyra. Most ismét a Tóth Tamás karnagy vezérlete alatt álló énekhar zengte el Kreuzer egy szép énekét, melynek elhangzása után, kolozsvári esperes, Szász Gerő aa., szavai hangzottak a szószékről. Beszédének alapigéit Pilátus e gúnyos szavai képezték: „Micsoda az igazság?!“ (János evang. 18 r. 38 v.). Beszédében hatalmas érveléssel mutatta ki, hogy a prot. vallás az igazság terjedésének eszköze, s mint ilyen, minden hitelenség, a természettudományok által felvetett materializmus, és kételyek dacára, fenmarad, ha hivatásának magaslatára emelkedve, korunk felvilágosodásával kezét fog, s józanul halad előre, eleget tevén a lélek és mivelődésünk valódi szükségének, s költői hasonlatokban gazdag beszédével valóban mindenkit meggyőzhetett arról, hogy a vallás az ember boldogságának nélkülözhetetlen kelleke. Végül, az isteni tiszteletet a dalárda rekeszté be. „Oh nemzetek nagy istene“ kezdetű nemzeti ének elzengésével.

Második közülés, ápril 13-kán.

Ülés kezdete d. e. 9 $\frac{1}{2}$ órakor. Elnök: gr. Mikó Imre, a tagok száma szaporodott.

Olvastatik és hitelesítettik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Nagy Péter püspök indítványozza, hogy az ujjannan érkezett tagok nevei is jegyeztessenek be a jelenlevők sorába. (Helyeslés.)

Az ujjannan érkezett tagok fölhivatnak, hogy nevéik bejegyzése végett, a jegyzőnél jelentkezzenek.

Elnök napi rendre tñzi az ujjannan választott tagok igazolása tekintetében előterjesztett jelentés tárgyalását, minek folytán a kézdi egyh.-megyéből igazoltnak: Török J. Székely J. Bodola S. és Zoltán E.

Tárgyalatik az ig. tanács által előterjesztetett a tárgyalandó ügyek sorát 52 pontban tartalmazó tárgysorozati javaslat, mely b. Kemény Gábornak némely tárgy előbbtételére vonatkozó indítványa szerinti csekély módosítással en bloc elfogadtatott, fñnhagyatván kinek-kinek időközben valamely tárgy előbbre tétele iránt sürgősségi indítvánnyal élni.

Elnök fölhívja a közgyűlést a tárgysorozatban megjelölt munkák eszközlésére szükséges bizottságok tagjainak megválasztására; minek folytán a bizottságok következőleg szerveztettek: a.) feliratok és felterjesztések megvizsgálására, Zeyk J. Szentiványi K. Hegedűs J. b.) az indítványok iránti véleményezésre, gr. Toldalagi, Dáné, Szász Béla; c.) a kérvények átvizsgálására, Réthi L. Szász Gerő, Szabó Samu; d.) sérelmi ügyek átvizsgálására, Ince M. Szász Domokos, Kis K. e.) a püspök által kezelt pénzekről való számadás megvizsgálására, Földvári J. Dombi L. Bihari S. f.) a királyhágóntuli superintendentiák jegyzőkönyvei átvizsgálására, Pogány Gy. Jancsó L. és Tokaji János; g.) a tanári kijelölő levelek felbontására, Gyarmathi M. Sági L. Benedek Pál; h.) a szavazatszedő bizottság tagjaiul: Gyárfás D. Horváth G. Szabó K. b. Bánffy Jenő és Nagy Sándor.

Elnök: az ig.-tanács előterjesztése folytán, segédjegyzők választására hívja fel a közgyűlést. Az elnök ki-

jelölése folytán, segédjegyzőkül megválasztottak: Horváth G. Hegeudis J. Demeter S. ifj. Elekes K. és Parádi Kálmán.

Az ülés 10 percre feltüggesztetik.

Szünet után olvastatik a n.-enyedi főtanoda ügyei megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése. A jelentés nagyon szomorú képet ad a főtanoda vagyonának eddigi kezeléséről; a vagyonkezelésre vonatkozó jegyző könyvnek nagy része nem egyéb egyszerű jegyzeteknél, némely jószág jövedelméről 6 év óta nincs rendes számadás, némely birtok aránylag igen keveset jövedelmez, mert házilag kezeltetvén, a kezelési költségek a jövedelem nagy részét fölemészti. A bizottság beutazva a jószágokat, azt tapasztalta, hogy sok helyt a főiskola javai nincsenek leltározva, a sertés-nyáj jövedelme még nem folyt be a pénztárba, a juh-nyáj csak 1873-ban jövedelmezett 180 frtot, a méhészetből semmi haszon sem mutattaték fel, elhanyagoltattak az ideigl. bérszerződéseknek rendesekké átváltoztatása, mely mulasztás miatt a főiskola vagyona károkat szenvedett. A bizottság szerint, okai e bajoknak: a rossz kezelés, indolencia, tudatlanság, pajtáskodó, baráti eljárás. A bizottság véleménye szerint jövőre a fekvő javakat — a szőlők kivételével — haszonbérbe kell adni, s a gazda-gondnokot oly jogkörrel, s oly utasításokkal kell ellátni, melyek által a bámulatos rendetlenségeknek elejök vétéssék.

Tisza L. Azon nézetnek ad kifejezést, hogy ezen jelentést a jelen alakjában a közgyűlésen aligha lehet tárgyalni; de ez nem is volna helyes. Indítványozza, hogy egy bizottság küldessék ki, a mely a jelentést átvizsgálván, a teendőik iránt még a jelen közgyűlés elé véleményt terjeszsen.

Gyarmathi, nem tartaná helyesnek, hogy a kiküldendő bizottság a jelentésnek multakra vonatkozó, azaz, megtörtént tényeket tartalmazó részének mikint elintézése iránti véleményezéssel bizassék meg.

B. Kemény G. Azon nézetben van, hogy a bizottság csak is a jövőben való vagyonkezelésre nézve készítsen véleményt. (Helyeslés.)

Erre Gyarmathi indítványa br. Kemény G. módosításával elfogadtatik, s a véleményező bizottság tagjaivá: id. gr. Bethlen János, Tisza L. Kerekes J. Szabó S. választottak meg.

Olvastatik az ig.-tanács jelentése a Teleki könyvtár ügyében. Az ügy állásának megvizsgálásával az ig.-tanács által kiküldött bizottság bizatik meg.

Tárgyaltatik a kolozsvári egyh.-megye gondnok-választás iránti fölterjesztése.

B. Kemény Gábor. Ezen tárgy a közgyűlés előértekezletein elegendőleg megvitattatott; ki volt mutatva, hogy a kolozsvári egyház 1854 óta oly jogokkal birt, s oly kötelezettségeket hordozott, melyek csak tractust illetnek. Ennél fogva, feleslegesnek tartaná a hosszabb vitát, hanem egyszerűen a következő indítvány elfogadására kéri föl a közgyűlést: „mondja ki, hogy a kolozsvári egyh.-megyébe a főgondnokot megválasztja, de egyszersmind utasítsa az egyházmegyét, hogy a többi egyházmegyékkel ösz-

hangzó beszerzése tárgyában készítsen javaslatot, s ezt terjeszse be mielőbb az ig.-tanácsnak.“ (Helyeslés.)

Nagy Péter, püspök. Hivatalos állásából kifolyólag szükségesnek látja, hogy ezen kérdésben a közgyűlést tájékoztassa. A kolozsvári, ugy nevezett egyh.-megye a maga kérvényét történeti adatokra és okmányokra fekteti, ezek ellenében ő is hasonló adatokat és okmányokat mutatand föl, melyek azt bizonyítják, hogy a kolozsvári egyház tényleg soha sem volt egyházmegye. Azon állítás ellenében, hogy Kolozsvárt soha sem volt püspöki vizsgálat, fölemlíti, hogy ily vizsgálat megtörténtére ő maga is emlékszik; de erre akkor, midőn az egyház a pap választások megerősítés végett fölterjesztésre fölhivatott, maga az egyház is hivatkozott, mondván: hogy ily felterjesztésre nincs szükség, mert mi'püspöki vizsgálat alatt álló ekklesia vagyunk. Hivatkozik a kolozsvári egyház a zilahi zsinat határozataira, de a ki ismeri ezen zsinat határozataira befolyt körülményeket, az nem fogja a kérdéses határozatot a kolozsvári egyház kívánságát támogató érveléssel elfogadni. Ugyanis, e zsinat az abszolút kormány uralma alatt, kir. biztos jelenlétében tartatván, óvakodni kellett minden oly határozat hozatalától, mely zavarokat idézne elő, avagy újítást tartalmazna, s ezzel utat nyitna a kormánynak egyházunk ügyeibe avatkozásra. Ennél fogva, a kolozsvári egyház akkor beadott kérvénye akkint tárgyalatott, hogy a kérvényből az újítási szándék ki ne tűnjék, a zsinat tehát — mintha csak régi jogokat erősített volna meg — megadta a kolozsvári egyháznak a spirituale forum alakítása iránti kérelmét; de nem ismerte traktusnak, hanem ettől megkülönböztetve — egyházkörnek. Hogy az érintett zsinat határozata valóban nem sorozta a kolozsvári egyházat a traktusok sorába, bizonyítja e zsinat jegyzőkönyvének 63-ik pontja, mely a kolozsvári egyházat a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak közé sorozza. A névkönyvekben a kolozsvári egyház szintén a püspöki vizsgálat alatti egyházak közé van iktatva, a kolozsvári pap-választásokat is a püspök vezette, ez rendes elnöke az egyház gondnokságának, a mi nem volna így, ha ezen egyház egyh.-megye volna. Azon állítás, hogy szőlő, mint a kolozsvári egyh.-megye jegyzője választatott meg közjegyzővé, nem érv, miután szóló fölszentelt theol. tanár is volt, s mint ilyen kandidáltatott, s a kandidáció ellen nem is tétetett kifogás. Egyébkint, ha látná szóló, hogy azzal a kolozsvári egyházat emelheti, abba is örömmel megnyugodnék, hogy a kolozsvári egyház külön püspökség legyen, s kész lenne, a kolozsvári püspököt kollegájának nevezni. (Derülttség). De ő azzal, hogy a kolozsvári egyház külön tractus leendő, nem látja előmozdítva ezen egyház felvirágzását, sőt zavarok és egyéb bajok bekövetkezésétől tart, miután az egyház nem lesz képes az egyh.-megyéknél megfelelőleg szervezkedni. Ezen okokból nem látja helyesnek, hogy a kolozsvári egyház, mint egyh.-megye részére főgondnok választassék; ezt eddig nélkülözötte ezen egyház, nélkülözheti ezen túl is.

Gyarmathi M. Előtte szóló beszéde még inkább meggyőzte őt a kolozsvári egyh.-megye kérelmének helyes voltáról. Éppen azon körülmény, hogy a zilahi zsinat nem

mozoghatott szabadon, bizonyítja, hogy ezen zsinat valóban ki akarta mondani a kolozsvári egyháznak traktusok sorába fölvetését s ezt, a mondottak szerint, csak azért nem mondotta ki a kellő szabatsággal, mert a kir. biztos jelenlétében tartózkodott az ujtástól. Elfogadja br. Kemény G. indítványát.

Dr. Kovács Ödön. Látja az előterjesztett kérvény indokaiból, hogy a kolozsvári egyház gyakran nevezte s tartotta magát egyházmegyének; de azt is látja, hogy egyházmegyei szervezettel nem bírt. De nem is bírhatott, mert a traktus kollektív fogalom, több egyházak öszszesége; s egyetlen egyház épp oly kevéssé lehet traktus, mint egyetlen falu; vármegye. Párizsban áll fön egy ily traktus; de Párizsban négy külön egyházközség van s ezek képezik együtt az egyházmegyét. Mindazonáltal, nem akarja a kolozsvári egyházat eddig kivívott kiváltságos jogaitól megfosztani: ezért külön indítványt ad be, melynek tartalma az, hogy a közgyűlés válaszsza meg a főgondnokot; de ne bocsátkozzék a kolozsvári egyház egyházmegyei minőségének bíráltságába; hanem, utasítsa az egyházat, hogy különleges helyzetének megfelelő szervezése iránti javaslatát a jövő közgyűlésre terjeszsze be.

Szász Béla. Hoszszabb beszédben cáfolja a Nagy Péter és Kovács Ödön által elmondottakat. Ha, úgy mond, a kolozsvári egyház a papválasztások alkalmával a fölterjesztéseket megtenni, elmulasztá: ez roszalandó; de ezen mulasztás miatt a törvényes jogokat ignorálni, nem lehet, már pedig a kolozsvári egyház, mint egyházmegye, jogai törvényes határozatokon alapulnak. Hogy a kolozsvári egyházmegye eddig a püspököt tekinté főgondnokának: ez természetes; mert hiszen az, kit a közbizalom minden gondnokok gondnokává tön, szintén itt helyben lakik, állása iránt tartozó tiszteletből a kolozsvári egyházmegye is főgondnokának tekinté. Hogy a zilahi zsinat határozataira mi gyakorolt befolyást, mik voltak a hozott határozat indokai s mik végeztettek a gyűléstermen kívül: figyelembe venni, nem lehet; mert, a hol írott határozatok vannak, ott nem egyes emberek szóbeli nyilatkozatai, hanem ezen írott határozatok az irányadók; már pedig a zilahi zsinat határozata félremagyarázhatatlanul egyházmegyének ismeri el a kolozsvári egyházat. Hogy ugyanazon jkönyv egyik pontjában a kolozsvári egyház még a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak sorába van igtatva, ez természetes, mert a zsinat határozatai csak a főkonzistorium helybenhagyása után emelkedtek jogérvényre s így ezen helybehagyás előtt a hozott határozatot nem lehetett alkalmazni; a későbbi zsinati jkönyvben azonban a kolozsvári egyház már az egyházmegyék közé van sorozva. A mélt. püspök ur a névkönyvekre hivatkozott, ő a névkönyveket bizonyítási képességgel bíró okmányoknak nem tekintí; mindazonáltal, ő meg olyan névkönyvet mutathat föl, melynek hátlapján levő hivatalos kimutatásban a kolozsvári egyház mint egyházmegye van megnevezve. Végül, az 1871-iki szervezeti törvény is világosan traktusnak ismerte el a kolozsvári egyházat s miután jelen egyházi életünkben ez a törvény az irányadó, még akkor is ezt kell sinormértéknek tekintenünk,

ha korábbi időkből más határozatok állának fön. B. Kemény G. indítványát helyesnek tartja s ahhoz csatlakozik. (Éljenzés.)

Gyárfás. Nem szeretné, hogy ezen ügy hoszszas tárgyalása miatt a közgyűlés egyéb fontos teendői eldázattánuak, azért e kérdésnek szavazás általi eldöntését sürgeti. (Helyeslés.)

B. Kemény G. Mint indítványozónak zárbeszédhez volna joga, de ha a közgyűlés szavazni óhajt, szívesen eláll a szótól. (Helyeslés. Felkiáltások: Szavazzunk!)

Szabó Samu. Arra hívja föl a közgyűlés figyelmét, hogy a m.-vásárhelyi közgyűlés ezen tárgyat véleményezés végett az ig. tanácshoz utalta, ez azonlau még nem tisztázta a kérdést s így az a közgyűlés által el nem dönthető. (Ellent-mondások.)

Tisza L. A m.-vásárhelyi gyűlés érintett határozata nem vehető figyelembe, miután a jelen gyűlés a tárgysorozatot megállapítva, e kérdést a tárgyalandók sorába fölvette.

Gr. Teleki Domokos. A két indítvány közül — bár azok közt nincs nagy különbség — a br. Kemény indítványát helyesebbnek tartja, mert az határozottabban fejezi ki azt, a mit tenni, szükséges. Ha már a kolozsvári egyház bír az egyházmegye 99 kellékével, adjuk meg neki a 100-kat is, azaz, válaszsuk meg az egyházmegye főgondnokát. (Helyeslés; felkiáltások: szavazzunk!)

Elnök jelenti, hogy 20 tag a kérdésnek titkos szavazással eldöntése iránt kérelmez. (Szavazzunk! Zaj!)

A titkos szavazás elrendeltetik akkint, hogy br. Kemény Gábor indítványának el-, vagy el nem fogadására kell szavazni.

A szavazat szedő bizottság beszedi a szavazó lapokat; 1/2 órai szünet után elnök kihirdeti a közgyűlés öszszes tagjai által nagy érdeklődéssel várt eredményt. E szerint, beadatott 126 szavazati lap; „igen“-nel szavazott 92. „nem“-mel 34. Br. Kemény Gábor indítványát tehát a közgyűlés 58 szótöbbséggel elfogadta. (Zajos éljenzés.)

Ezzel a mai ülés d. u. 1 1/4 órakor véget ért.

Harmadik közülés april 14-én.

Ülés kezdete d. e. 9 1/2 órakor, elnök gr. Mikó Imre, jegyző Bodor Pál.

Olvastatik az april 13-iki közülés jegyzőkönyve.

Gr. Teleky Domokos: a Teleki-könyvtárról szóló pontra vonatkozólag azon fölívást intézi a közgyűléshez, hogy az emelkedett gondolkozásu alapító végrendeletbeli szándékának megfelelőleg, válaszszon két biztost, kik ez alapítvány mikénti kezeleséről a könyvtár állapotáról évenként tudomást szerezve, a közgyűlésnek évenként jelentést tegyenek.

B. Kemény Gábor: Legkevésbé sincs szándéka ez indítványt ellenezni; de azt hiszi, hogy ez nem most, hanem a Teleki-könyvtár ügyében kiküldött bizottság jelentése alkalmával tárgyalandó.

Indítványozó erre kijelenti, hogy indítványának később leendő tárgyalásába megnyugszik.

A tanári kijelölő levelek felbontására kiküldött bizottság részéről jelentetik, hogy a m.-vásárhelyi főiskola philológiai tanszékére Konec J. 39, Lakatos 26, Geréb 20 kijelölési szavazatot; a mennyiségtani tanszékre Paal S. 45, Molnár 41, Nagy Lajos 36 kijelölési szavazatot kapott. Ezen jelöltekre nézve a választás elrendeltetik; a szavazatok holnap a gyűlés előtt lesznek beadandók.

Ezután a beérkezett kérvények és indítványok mutatattak be s az illető bizottságokhoz utasítottak. (Az indítványokra annak helyén visszatérünk.)

Elnök Következik a püspöki jelentés.

Nagy Péter püspök aa. előterjeszti jelentését. Jelentése — úgy mond — rövid, mert az utolsó közgyűlés óta rövid idő folyt le s az évek oly szaka, melyben a püspök alig végezhet egyebet, mint a mit íróasztala mellett elintézhetsz; sajnálja, hogy rövid jelentése is kevés örvendetes ténytet tartalmazand. Ezután, rátér a nevezetesebb püspöki teendők elősorolására. Mindjárt a mult közgyűlés után N.-Egyedre utazott a hittani szigorlatok megtartása végett, itt kellemetlenül hatott reá, hogy kevesen állottak a szigorlatra, e kellemetlen hatást csak az enyhítette némileg, hogy azok, a kik előállottak, a szigorlatot jó sikerrel tették le, szép készülségről téve tanuságot. Később, jelen volt a király ő felsége 25 évi uralkodásának jubileuma alkalmával a magyarországi protestansok részéről ő felségét üdvözlő küldöttség tagjai közt. Az egyh. ker. főgondnokok részint betegeskedése, részint távolléte miatt egész márciusig elnökölt az ig. tanács üléseiben. Kellemetlen köteleesség teljesítése volt ez — úgy mond — reá nézve, de megtette, mert tudta, hogy tennie kell; azonban örült, midőn gr. Mikó Imre ő nagyméltósága egészségi állapotának jobbrafordultával neki az elnökséget átadhatta. (Éljenzés.) Átvizsgálta az egyházmegyékből beérkezett jegyzőkönyveket s a sürgős ügyeket az ig. tanács elé terjesztette. Eddig azonban minden jegyzőkönyv nem érkezett be, ha beérkeznek, egybe fogja állítani és kinyomatni. (Helyeslés.) A már beérkezett jegyzőkönyvekből és jelentésekből arról győződött meg, hogy némely egyh.-megye sajátos viszonyai, a belmissió mielőbbi föllállítását sürgető szükségé tesz. Az üresedésben levő, aránylag nagy számú papi állomások betöltésének kérdése sürgős intézkedéseket tesz szükségessé. Még inkább megdöbbenő az, hogy több mint 100 néptanítóállomás van üresedésben: hogy ezek betöltethessenek, képezdénket újból kell szervezni s kellő tanerőkkel ellátni. Az egyházak vagyoni állapotára fordított figyelmének eredményeképp azon határozati javaslatot fejezi ki: mondja ki a közgyűlés, hogy az egyház fekvőségeit és pénzeit a papok s az egyház tisztviselői nem vehetik ki bérbe s illetőleg nem kölcsönözhetik ki. Szomorúan kell konstatálnia azon ténytet, hogy fogyunk, 1872-ben általánosan 1400-al; 1873-ban már egy egyházmegyénkben 2000-el multa felyül az elhunytak száma a szülöttek számát. — Megemliti még, hogy a mult gyűlés által a konfirm. káté újból kinyomatásával megbiztatván, e megbiztatáshoz sikerrel járt el, a mennyiben a kiadó — noha a nyomdai költségek emelkedtek — késznek nyilatkozott az új kiadás példányait az eddigi árban adni el. Végül öröm-

mel jelenti, hogy a mult közgyűlés óta az esperesek ésegyházmegyei jegyzők diszes sorából a halál egytet sem ragadt el, kíván nekik, úgy a közgyűlés minden tagjának isentől boldogságot és hosszú életet. (Éljenzés.)

Elnök: Következik az ig. tanács működéséről szóló jelentés.

A titkár olvassa a terjedelmes jelentést, melyből kitűnik, hogy az igazg.-tanács a mult gyűlés óta 16 gyűlést tartott s 534 ügydarabot intézett el, a pénztárt és az irattárt átadta az új pénztárnoknak s illetőleg a titkárnak, a pénztári számadásokat azonban minthogy a leköszönt pénztárnok huzamos betegeskedése miatt el nem készíthette, át nem vizsgálhatta. A 14,000 frtnyi államsegélyből 7000 forintot a központi igazgatásra megtartván, a többi a szükséghez képest kiosztotta. Részletesen szól ezután a főtanodák s a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak pénztári számadásai megvizsgálásának eredményéről, az iskolák ügyében tett intézkedéseiről, örömmel említvén föl, hogy a papi tanítói javadalmak szaporítása ügyében újabb időben sok buzgóság fejtetett ki.

Kerekes J. indítványozza, hogy úgy a püspöki, valamint az ig. tanács jelentése adassék ki egy bizottságnak az azokban foglalt indítványok iránti véleményezés végett. (Helyeslés.)

Demeter S. Az ig. tanács jelentése nyomán megütközéssel tapasztalta, hogy némely tanoda vagyónarúl a számadások 3 — 4 év óta nem terjesztettek be. Kívánja, hogy jövőre az elmúlt évről való számadások az új év 3 első hónapjában okvetetlenül felterjesztessenek. (Felkiáltások: Ez lehetetlen!)

A közgyűlés Kerekes indítványát elfogadva, a jelentéseket az indítványok iránt véleményezés végett kiküldött bizottsághoz teszi át.

Ezután tárgyalatik Székely Gergely gondnoknak a s.-sztt.-györgyi tanoda-gondnok választására vonatkozó indítványa, a tanodai eljáróság véleménye, mely még egy gondnok választását szükségesnek mondja s a választás eszközzésére a közgyűlést fölkéri.

Székely János: szükségesnek látja megjegyezni, hogy az indítvány és a vélemény nem az eddigi gondnokok ellen van intézve, mert azok kellőleg teljesíték köteleességeiket; de mivel a teendők, különösen a tervbe vett építkezésel nagy mérvben megsaporodnak, a gondnokok számának szaporítása okvetetlenül szükséges.

Tisza L.: Méltányolja a felhozott okokat, de miután az alaptörvény a gondnokok számát megszabja, azon véleményben van, hogy mindennek előtt a törvényen kellene változtatni.

B. Kemény G. Szintén ily véleményen van, ennél fogva indítványozza, hogy a tanodai gondnokok számát 4-re tevő törvénycikk akkint módosíttassék, hogy egy helyről csak 4 gondnok lehessen a közgyűlés tagja; ily módosítás esetén ugyanis törvénysértés nélkül válik lehetővé a gondnokok számának 4-nél többre szaporítása, csak hogy a gondnokok közül csupán 4 lehet közgyűlési tag. (Helyeslés.)

Demeter S. Nem pártolja a törvény módosítására

vonatkozó indítványt, mert ezt még korainak tartja, a szentgyörgyi tanoda számára még egy gondnok megválasztását a törvény módosítása nélkül is eszközölhetni véli. Ugyan ily értelemben nyilatkozik Szabó S.

Tisza L. Ha a gondnokot a törvény megváltoztatása nélkül választjuk meg, akkor törvényszegést követünk el, ezt nem akarja tenni, azért elfogadja b. Kemény indítványát.

Elnök fölteszi a kérdést s a többség föllállással a törvény módosítására vonatkozó indítványt elfogadja, egyszerűsind a sepsi-szt.-györgyi tanoda gondnoki állomására Zathurecki Gábor, Bartha János és Bartha Sándor urakat jelöli ki, ezekre vonatkozólag a szavazatok beadandók.

A kolozsvári egyhm. gondnokságra kitűzetnek: Ince Mihály, Ladányi Sándor és Lugosi József. A szavazatok holnap beadandók.

Elnök tárgyalásra kitűzi a múlt évi közgyűlés által a jus dispensandi ügyében kiküldött enquette bizottság véleményét.

B. Kemény G. A mint tudja, az enquette egyes tagjai által külön-külön beadott vélemények elágazók lévén, ezeknek a közgyűlés által leendő összeegyeztetését s ily módon való tüzetes tárgyalását lehetetlennek tartja, annál fogva indítványozza, hogy ezen vélemények átnézésére s annak utána tüzetes jelentéstételre bizottság küldessék ki.

Ezen indítványt a közgyűlés elfogadja s a bizottság tagjaiul Demeter S., Zeyk Károly és Dáné közgyűlési tagokat választja meg.

Tárgyalás alá kerül a m. évi közgyűlés által kiküldött bizottságnak az egyetemes konvent jegyzőkönyvére vonatkozó véleményes jelentése, a titkár azonban megjegyzi, hogy a bizottság kimerítő véleményt még nem készített, minélfogva célszerű lenne, újból megbizni a vélemény elkészítésére.

Dr. Kovács, mint a biz. tagja megjegyzi, hogy a bizottság elkészítette és be is adta véleményes jelentését, egyebet, ha ismét kiküldetnék, most sem tehetne.

Hegedűs: fölteszi a bizottságról, hogy eléggé tanulmányozta a kérdést, minél fogva nem tartja szükségesnek, hogy újból kiküldessék, hanem az ügyet a már beadott vélemény alapján kívánja tárgyalni.

Pogány György: mint a kérdéses bizottság elnöke megjegyzi, hogy e bizottság igen is elkészítette a múlt évi gyűlés folyama alatt véleményét, de azóta újabb körülmények merültek föl, melyek figyelembe veendőek, szintén szükségesnek tartja, hogy a bizottság újból foglalkozzék a kérdéssel.

Erre a titkár indítványa azon kijelentéssel fogadtatik el, hogy a bizottság még a jelen közgyűlésre adja be jelentését.

Tárgyalatik az ig.-tanácsnak a kameratikum beneficiumra vonatkozó véleménye. Ezt megelőzőleg előadja a titkár az ez ügyben tett lépéseket, felolvassa a vallás- és közoktatási miniszterium utján beérkezett pénzügyminiszteri választ, melyben hosszas indokolás mellett kimondatik, hogy a kameratikum beneficium kiszolgáltatása iránti kérelmet a kormány nem teljesítheti; végül, olvastatik az ig.-tanács véleménye, mely ezen követelésnek a törvény útján leendő érvényesítésére irányul.

Tisza L. Ugy látja, hogy a kérelmezéssel minden forum megtaláltatott, s mintán ennek nem volt sikere, ő is egyedül a törvényes lépésektől vár eredményt.

Ince M. Azon meggyőződésben van, hogy a miniszterium véleménye a személyek változásával együtt változik, mert korábban ezen jogos követelés az illető helyen megígértetett.

A közgyűlés elhatározza, hogy ezen ügyben a törvény útján kísérti meg jogai érvényesíthetőségét s a szükséges lépés megtételére az igazg.-tanácsot fölhatalmazza.

— Olvastatik az ig.-tanácsnak a moldva-oláhországi misszióra vonatkozó jelentése, mely kiemelés, hogy a moldvaországi magyar protestáns egyházak legnagyobb része kijelentette, hogy kész az erdélyi ref. egyházkerülethez csatlakozni. Ennél fogva szükségesnek látja az ig.-tanács egy 4 tagu bizottságnak Moldva-Oláhországba oly célból leendő kiküldését, hogy ezen bizottság az ottani egyházakat meglátogatva, ismerkedjék meg azok állapotával s a teendő intézkedésekre nézve véleményes jelentést terjesztszen be.

Elnök véleménye folytán, ezen indítvány tüzetes tárgyalása akkorra halasztatott, midőn az illető bizottság az ig.-tanács évi jelentésében foglalt indítványok iránti véleményét előterjeszti.

— Olvastatik az ig.-tanács javaslata a közgyűlés megtartási idejének és helyének megállapítására vonatkozólag. E szerint a közgyűlés állandólag Kolozsvártt, minden év november havában tartatnék.

Benedek Sándor: célszerűbbnek vélné, hogy a közgyűlés pünköst utáni vasárnapon venné kezdetét, ez mind a mezei munka, mind az espereseknek a közgyűlésre előkészületei figyelembe vételével a legcélszerűbb időpont volna.

Benkő: Nem tartja helyesnek, hogy a közgyűlések november hóban tartassanak, mintán ekkor a szüret miatt sokan akadályozva lesznek a megjelenésben.

Csákány: Szintén elfogadja a pünköst utáni határidőt, de a közgyűlés helyének egyszer mindenkorra meghatározásába nem egyezik, jövőre elfogadja Kolozsvártt, de kívánja, hogy a közgyűlésnek meghagyassék az esetről-esetre intézkedés joga.

Ezután a közgyűlés a megtartási határidőt mindenkorra pünköst utáni vasárnapra tűzi ki; a jövő évi közgyűlés helyéül Kolozsvártt fogadja el, kimondván, hogy a későbbi gyűlések helye iránt esetről-esetre határozand.

— Ezzel elnök a mai gyűlést d. u. 1 $\frac{1}{4}$ órakor berekeszti,

TÁRCA.

A vallási krízis Európában.

— Renan Ernőtől. —

(Folytatás.)

A kérelmezők s a kormány közt akkor a következő szóváltás fejlődött: Ki kényszerít benneteket a fizetésre?

Szakítsátok meg az imámhoz való viszonyotokat, ha elégedetlenek vagytok vele. De ki fog átkozni. Mit törődtek azokkal? De örök üdvösségünk tőle függ. Ha örök üdvösségtek tőle függ, azt bizonyára nem tudjátok elég drágán megfizetni. Az ügy így áll, s az angol kormány jól tett, mikor nem tett másképp. Ha a bombay-i felekezetnek valamelyike nem

akar fizetni a főnökök, igazságos, hogy a polgári hatalom támogassa szabadságának visszanyerésében volt főlebbvalói iránt; de a hívő, a ki hívő akar maradni, nem kérheti az állam beavatkozását, különösen, ha nincs köz-jogi kérdés szóban. Lehetne oly állapot, a hol, például, valamely pénz árán khimerikus dolgot ígérnek; de ki fogja meggyőzni a hívőt arról, hogy mi a khimera? Vitába kellene bocsátkozni, s itt a világ legnagyobb vitatkozói sem fognának birni egy hívő „izmaelinnal.“ Az államnak le kell tehát mondani ilyes beavatkozásról még azokkal szemben is, a kik kéri; nem szabad magának a tanok eldöntése iránt jogot követelnie; nem szabad a hecsületes polgártól, ki megfizeti adóját s teljesíti katonai kötelezettségét, még azt is követelni, hogy találjon megoldást, módozatot az istenség és az ember közti megfejthetlen problema megoldásához is.

III.

A vallási villongás, mely Svájcban kitört, két különböző irányban nyilatkozik. Bernben körülbelül ugy keletkezett, mint Poroszországban. Sok világi hívő nem akarta magát alávetni a csalatkozhatlansági dogmának; néhány lelkész csatlakozott hozzájuk; ezeket azután az érsek elmozdította. A kantonális hatóság helyükön maradásukat rendeli el; a püspök ellenszegül. Elmozdítják tehát őt, s száműzik; a püspökhöz s Rómához hiven maradt lelkészek, „ókatolikusok“ által helyettesítettnek. E konfliktusban, ugy mondják, a nép többsége (habár igen nehéz is meghatározni ily többséget) a Rómával szemben való schizma mellett nyilatkozott. A reflexiók, melyeket a porosz rendszabályokra nézve tettünk, fölmentenek annak elmondásától, mit vélünk a dolgok ezen állapotáról. Poroszországban a többség, Bernben a kisebbség sértetett meg; a természetes jog egyenlőn megvan mindkét részen. A borni katolikusok egy tekintélyes száma fosztatott meg a szentségektől s a vallási vigasztól, a melyre joga van, s melyen most a törvények által lát szentségtörést elkövetettni.

A genfi konfliktus kevésbé hasonlít a berlini és bernihez. Az ügy alapja jóformán az ugyan: a hatalmi terjeszkedés azon szelleme, mely a római kuriában nyilatkozik, s mely ez uttal is megfosztja őt egy jelentékeny tartománytól, de minden egyéb eltér azoktól. A berni s a német konfliktusban a támadás a német s a berni kormány részéről jött. Genfben ellenkezőleg, a pápai közegek kezdték a támadást. Ugy látszik, hogy hiven a régi római tanhoz, a vatikán elvül követi, hogy minél inkább ellene szólnak a körülmények, annál nagyobb vakmerőséget, hajthatlanságot s főnbéjázást tanusit; azt hiszi, méltóságát alázná le, ha a győzővel nem kötne ki. Ez helyes lehetett, midőn még fiatal volt; de midőn ereje csak azon tekintélyből áll, melyet az öregség s a gyöngegség kölcsönöz, ily eljárás által önmagát veszti el.

1873 januárjában egy pápai breve jelent meg, mely a genfi kantont elszakítja a lausannei püspökségtől, s az így elszakított kerületben a püspöki hatalmat az ultramontán propaganda ez országban elismert, gyakran eszélytelen fejére, Mermillodra bizta. E tény ellentétben állt azon lényeges egyezményekkel, a melyeken alapult a katolikus egyház szer-

vezete a genfi kantonban; különösen ellentétben állt VII. Pius 1819-ben kelt brevejével. Azon számos rendelkezésből, mely 1815 óta fokozatosan módosítja a katholicismus genfi szervezetét, egy oly status-quo jött létre, mely nem volt megváltoztatható, csak a két fél együttes becegyezésével. Hogy a pápai rendszabályt igazolják, maguk az ultramontánok is kényszerülve voltak, azon állításhoz folyamodni, hogy az előzetes engedmények a római pápa részéről csak „jó akarat, s legmagasb kedvezés“ tényei voltak, a melyekre nézve ő megtartotta magának az eshetőleges visszavonhatás jogát.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

* * Az egyházkerületi közgyűlés komoly tanácskozmányai, ügyei és bajai mellett, része volt a gyűlés tagjainak olyan szivderítő órák élvezésében is, melyek közelebb hozzák a sziveket, újabb munkára hevitik a lankadót s kétségkívül nagyon sokáig megmaradnak a résztvevők emlékében. Ugyanis, a közgyűlés másodnapján a gyűlés tagjai egy barátságos közebednél találkoztak az „Uj világ“ helyiségében. Jelen voltak a közgyűlés tagjai csak nem mind, s vezérférfiaink is nagy számban. Salamon zenéje mellett nem soká kelle várakozni a szokásos jó kedv fölpezsdülésére. Csak hamar megeredt a szónókatok árja, melynek hosszu-hosszu folyamát b. Kemény Gábor nyitotta meg, poharát az uralkodó párért emelve, majd gr. Toldalagi Viktor, az egyh.-ker. főgondnokokért és a püspökért, Gyárfás az egyetértésért, Tisza L. az esperesekért, gr. Teleki Domokos hasonlatokban gazdag toastjában, az egyház és az állam közötti jó viszony főnnállásáért, Benkő és Szabó S. humoros szinezettel, a ma megkeresztelt s illetőleg konfirmált kolozsvári traktus előhaladásáért, Szász Béla, Gr Teleki Domokosért, Zeyk, József a tanfelügyelőkért, Szász Gerő az egyh.-megyei gondnokokért, Szász Domokos Elekes kimerítve a pohárköszöntések hosszu sora, melyek gazdag változatokban, egész az alkony idejéig fűszereztek e kedélyes együttlét idejét, melynek folyama alatt a jelen nem volt gr. Mikó Imre és br. Kemény Ferenc főgondnokoknak küldöttségek vitték meg az egybegyűlték jó kívánatait. Adja az ég, hogy a jelen voltak még gyakran találkozhassanak a közgyűlések alkalmával ilyen gyűlésben is!

= A rikanbelőli özv. árv. gyámintézet nagy gyűlését, május 1-ső napjára, Kovásznára ezennel írszszelivom. Tárgyaink: a.) a bizottmány múlt évi működéséről szóló jegyzőkönyvek felolvasása. b.) a kiküldött bizottság tudósítása a lejárt 17 évről való számadásokról. c.) a múlt gyűlés által elvben elfogadott azon indítványnak, hogy az intézct pénze ezután 10 %-ra adassék ki, végleges elhatározása. d.) batározás arról, hogy a haton felüli 4 % a tőkéhez csatoltassék-e, vagy az özvegyeknek, árváknak kiosztassék. e.) azon szabálynak, mely szerint bizottmányi tag nem lehet olyan, ki adós az intézetnek, megvitatása. f.) tárgyalása azon indítványnak, hogy a közgyűlések egy központi helyen tartassanak. Zágon, aprilis 8. 1873. Demeter Sámuel, elnök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

IV. ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 23, 1874.

173—17. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztői** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmmentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Az erdélyi ev. ref. egyh.-kerület harmadik közgyűlése.

IV. Negyedik közülés ápril. 15-én.

Ülés kezdete 9³/₄ órakor; elnök gr. Mikó Imre, jegyző Elek K.

A tegnapi ülés jegyzőkönyve hitelesítettik.

Gyarmathi M. az ig.-tanács ügy-kezelésének megvizsgálására kiküldött bizottság részéről jelenti, hogy a bizottság a beadványi jegyzőkönyvet, az indexet s az irattárt rendben találta. Azonban, jónak vélné, hogy a filerális elintézési mód helyett a jegyzőkönyvi eljárás alkalmaztassék.

Tisza L. pártolja a bizottság indítványát, mert — úgy mond — elmúltak azon zavaros idők, melyekben az állandó jegyzőkönyvet féltetni kellett.

A közgyűlés a bizottság véleményét elfogadja.

— Előterjesztetnek a beérkezett kérvények és indítványok, melyek az illető bizottságokhoz utasíttatnak.

— Tárgyaltatik a s.-szt.-györgyi tanodának újraszervezése iránti kérvénye. A kérvény előadja, hogy azon vidéken egy teljes gymnasiumra lenne szükség; azonban, megalkuva a körülményekkel, jelenleg csupán a már fönálló 4 gym. osztálynak a kor követelményeihez képest leendő szervezését véli szükségesnek. Ezután, elősorlatatik a tanoda vagyon-állapota, mely szerint, a tőke-vagyon 79,595 frtot tesz; az évi jövedelem pedig 6312 frtra emelkedik. Az újraszervezés szerint 4 rendes-, és 2 segéd-tanár beállítására lenne szükség; az elemi-osztályok megszüntetendők s ezek helyett előkészítő osztály lenne állítandó. E szervezés esetén az évi költség 10,200 frtra emelkedik miután ezt a kimutatott bevétel nem fedezi, a hiányt részint Háromszék ev. ref. lakóaira aránylag kivetendő járulékból, részint adományok, táncvigalmak, hangversenyek, sat. jövedelméből vélik fedezhetni. A szükséges építkezés költségeinek fedezése céljából évenként 1000 frtot törlesztendő 24,000 frtnyi állam-kölcsön kieszközölését kéri. Az igazgatótanács — a tanügyi bizottság véleménye alapján — elégnék tartja az igazgatón kívül még egy rendes-, és két segéd-tanár alkalmazását, az elemi-iskola 3-ik és 4-ik osztályát továbbra is fön tartani; ellenben, az előkészítő osztály föállítását mellőzendőnek véli. Ekkint a költség-tervet módosítva, kimutatja, hogy a tanoda a jelen jövedelméből is fön tartható leendő; egyébkint nem helyesli a jövedelemnek kényszer kivetés útján való emelését. Az állam-kölcsön meg-

nyérése tárgyában lépéseket tett, de a miniszter még nem válaszolt.

Réthy L. Mind nemzetiségi, mind vallásos szempontból nagyon szükségesnek tartja, hogy Háromszéken egy a kor igényének mindenben megfelelő gymnasium álljon fön anynyival inkább, mert Brassóban a szászoknak és románoknak jó gymnasiumaik vannak. Hogy azonban ezen gymnasiumokkal a sepsi-szent-györgyi tanoda sikeresen versenyezhessek, arra nézve nem tartja elégnék, hogy csupán algyymnasium állittassék föl; mivel azonban egy teljes középtanoda föállítását anyagi erőnk nem engedi, arra kéréne az ig.-tanácsot utasítani, hogy egyelőre tartsa fön a négy osztályt; de igyekezzék oda működni, hogy a középtanodai törvény életbe-léptetése után az állammal kezét fogva, együttesen állittassék föl Sepsi-Szt.-Györgyön egy erős középtanoda.

Demeter S. Elősorolja az a vidéken levő gymnasiumokat reál-, polgári-, és felső népiskolákat; állittván, hogy ezek többnyire tengődnek, mert a fön tartásukra szolgáló anyagi erő csekély. Mi sem tehetünk most egyebet, mint az ig.-tanács véleményének elfogadása által, még egy rendes-tanár beállításával emelni a sepsi-szt.-györgyi tanoda fölvirágztatását.

Csulak Zsigmond. A kormánytól nem sokat vár anynyival inkább, mert tapasztalta, hogy máshova sokat, ide semmit sem adott. Azonban, tud egy alapot, a melyből olcsó kölcsönt lehetne meríteni: ez a kormány kezelése alatt álló u. n. furázs-pénz, melyből adnának kölcsönt, ha abba az összeghez igényt-tartók beleegyeznek, ezek közül pedig már sokan beleegyezésüket nyilváníták s így a szükséges lépéseket meg kellene tenni.

Gáspár J. A tett indítványok mindenikét elfogadja; de legelőször azt kívánná életbe-léptetni, mely legkönnyebben exequálható. Ilyennek tartja még egy rendes- és egy segéd-tanár mielőbbi beállítását. A már megkezdett építkezés gyors befejezését is nagyon szükségesnek tekinti; azért ohajtja, hogy Csulak indítványa értelmében a kölcsön megnyérése iránt a szükséges lépések mielőbb megtétessenek.

Erre a közgyűlés elfogadja az ig.-tanács véleményét.

— Szász B. előterjeszti a Teleki-könyvtár ügyében kiküldött bizottság jelentését. Ezen jelentésben mindenek előtt részletesen feltüntetettik az ezen ügyben 1822-től hozott határozatok és intézkedések hosszu sora, melyekből látható, hogy a főkonzistorium és a fidei kommisszarius

között a felügyeleti jog tekintetében kezdettől fogva eltérő nézetek állottak fön, minél fogva a felügyelet kellőleg nem gyakorolható; minek vége az lett, hogy a mult évben az igazg.-tanács szükségesnek látta a fidei kommisszum érdekében az illető telek-könyvi hatósághoz beadványt intézni, mire gr. Teleki Sámuel fidei kommisszarius kijelenté, hogy miután az ügy peres utra tereltetett s ezzel a békés kiegyenlítés lehetősége megszűnt, ő is a per útján való kiegyenlítés mellett marad. Ezek előadása után a bizottság ezen ügyben való teendőik iránti véleményét a következő pontokba foglalja: 1-ör, a vallás és közoktatás-miniszter leiratára válaszul meg kell küldeni a fölemlített történeti adatokat, de egyszersmind nyilatkozni kell azon méltatlan vádak ellenében, melyekkel Orbán Balázs országgyűlési képviselő ezen ügyre vonatkozólag emelt interpellációjában egyházkerületünk kormányzó testületét illette s annak tekintélyét és a benne vetett bizodalmat minden igaz ok nélkül megingatni törekedett; 2-or, az ig.-tanács utasítandó, hogy a felügyeleti jogot, biztosok kiküldése által, a végrendelet szellemében gyakorolja; 3-or, tétessenek lépések arra nézve, hogy gr. Teleki Sámuel urral a feuforgó differenciák békés uton egyenlítettessenek ki; e célból küldjön ki a közgyűlés kebeléből három tagból álló bizottságot, mely a grófot személyesen megtalálva, a kiegyenlítést eszközölje s a felügyelet gyakorlására nézve vele egyetértésen szabályzatot dolgozzon ki. (Helyeslés.)

Pogány Gy. Örül, hogy e kényes kérdésben a bizottság ily tüzetes jelentést s alapos véleményt terjesztett a közgyűlés elé. Azt hiszi, hogy a közgyűlés mindenik tagja ohajtja ezen ügyet a nagy hazafi utódai iránt való kiméletességgel elintéztetni; azért, elfogadja a bizottság véleményét s három tagu bizottság kiküldését kéri. (Helyeslés.)

Hincz Miklós. A bizottmányi jelentés azon pontjára vonatkozólag, mely állítja, hogy gr. Teleki Sámuel a könyvtár átvételét az ig.-tanácsnak bejelenteni, elmulasztotta, megjegyzi, hogy a bejelentés megtörténtéről határozott tudomása van s azt hiteles okmányokkal pár nap alatt be is tudja bizonyítani.

Berecki S. Fájdalmasan értesült arról, hogy ezen kegyeletos ügyben az országgyűlésen oly kegyeletlen szavak mondtak; de azt is el kell ismernie, hogy erre mulasztásainkkal legalább részben mi adtunk okot. Ő nem menti Orbán Balázs képviselő eljárását, de nem kívánja, hogy az megtoroltassék; azért a miniszterhez felterjesztendő iratba az interpellációra vonatkozó visszatorló éles kifejezéseket nem kíván igtatni.

Nagy Péter, püspök. Nem osztja előtte szóló nézetét, mert szégyenletesnek s az egyházkerület méltóságát lealáznál tartaná, ha a közvélemény nem világosíthatnék föl arról, hogy az illető képviselő úr alaptalan vádakot emelt ellenünk; megtorlást nem kíván, de kívánja a rágalmak visszautasítását. (Zajos helyeslés.)

Szász Béla. Megjegyzi, hogy Orbán B. kérdéses interpellációját már csak azért sem lehet hallgatással mellőzni, mert a miniszteri leirat épp erre hivatkozik.

Gr. Teleki Miklós. A bizottságnak a békés kiegyenlítésre vonatkozó véleményét illetőleg megjegyzi, hogy kétélye van a békés kiegyenlítés lehetősége iránt, miután a per már megindított.

Szász B. Ugy tudja, hogy a per még nincs megindítva.

Hincz M. Biztos tudomására van, hogy az illető telek-könyvi hatósághoz már beadatott a kereset az ingatlanoknak a fidei kommisszum javára leendő bekebelezése iránt, e tárgyban tehát közelebb a tárgyalás kitűzése várható, minél fogva a békés kiegyenlítéssel sietni kell.

Kiss Károly. A miniszterhez intézendő felirathoz a végrendelet másolatát kívánja csatolni, mi végből ez a gróftól elkérendő.

Berecki S. Szavainak félreértése ellen tesz kifogást. Ő, ugy mond, nem mondá, hogy az interpellációnak reánk vonatkozó része ne cáfoltassék meg, csupán annyit ohajt, hogy a cáfolat mellőzze az éles hangot s legyen ille a testület méltóságához.

Tisza L. Osztja előtte szóló nézetét, de reményli, hogy a felirat megkészítésére kiküldendő bizottság eltalálja a kellő hangot.

Elnök fölteszi a kérdést, mire a közgyűlés a bizottsági véleménynek mind a három pontját elfogadja, a felirat elkészítésével a feliratok szerkesztése végett kiküldött bizottságot utasítja; az ügynek gr. Teleki Sámuellel leendő békés kiegyenlítésére pedig b. Kemény Gábor, Kabós L. és Bihari közgyűlési tagokat kéri föl.

— Tárgyaltatik ezután az ig.-tanácsnak a n.-enyedi tanító-képezde fentartása iránti javaslata. E javaslat alapjául szolgál az e tárgyban kiküldött bizottság véleménye, mely a képezde megszüntetését kívánja, mivel a rendes tanerőkkel nem lévén ellátva, a kor követelményeinek meg nem felel; sőt az esetben sem versenyezhetne az állami tanító képezdéekkel, ha fentartására több pénz fordíthatnának. Ajánlja a bizottság, hogy a közokt. miniszter felkérendő lenne N.-Enyeden egy állami tanító-képezde létesítésére. Ezen vélemény ellenében, az ig.-tanács a képezde fentartását javasolja; de egyszersmind, fölhivatni kívánja a n.-enyedi főtanoda előjáróságát azon kötelezettsége beváltására, melyet rendes tanerők beállítása iránt tett ígéretével elvállalt akkor, midőn a képezde Kolozsvárról N.-Enyedre áttétetett.

Benedek Sándor. A püspöki jelentés szerint 100 tanítói állomás áll betöltetlenül: ez arra mutat, hogy nincs elég tanító, következés képpen, a képezdét fön kell tartani. Nem hiszi, hogy az állam több képezdét állítson, de ha állítna is, nekünk a mi képezdénkre vallási szempontból nélkülözhetetlen szükségünk van. Azért pártolja az ig.-tanács javaslatát és saját szerény jövedelméhez képest, a mig él, évenként két forintot ajánl a képezdére, az első részletet ezennel át is adja. (Éljenzés!)

Garda J. a képezde ez idő szerinti igazgatója, szükségesnek látja, megemlíteni, hogy ő tüzetes tervet kiszített a képezde átalakítása céljából, ezt az előjáróságnak be is adta. Terve szerint, legalább két külön tanár alkalmazandó

a képezdehez; ha ez nem történik meg, akkor a képezde csakugyan nem felel meg céljának, s jobb lesz, megszüntetni, s illetőleg felkérni az államot, hogy a n.-enyedi képezdet tartsa fön. Megjegyzi még, hogy a tanítványok csekély számát nem a képezde hiányosságának tulajdonítja, hanem a tanítói fizetés csekélységének.

Dr. Kovács Ö. Nem hiszi, hogy ki lehessen vinni, miszerint az állam N.-Enyeden képezdet állítson: ezért fön tartani kívánja azt, a mi már van anynyival inkább, mert nekünk oly tanítókra van szükségünk, a kik protestáns szellemen tanítanak. Arról is meg van győződve, hogy egy igazg.-tanár alkalmazása esetén, ha több külön tanár nem alkalmaztatik is, fön lehet tartani a képezdet, mert a gymnázium tanárai anynyival inkább taníthatnak a képezdeben is, miután a gymn. tanárok sehol sem adnak oly kevés órát, mint N.-Enyeden. Van a főiskolának rendes és jól fizetett zene-tanára, rajz, és torna-tanára, minél fogva a képezdet el lehet tanerőkkel látni úgy, hogy az állami képezdekkel a versenyt kiállandja. (Helyeslés.)

Kerekes S. Elhiszi, hogy a képezdet kapcsolatban a fön tanodával, mely anynyi anyagi és szellemi erővel rendelkezik, föl lehet tartani, de a kérdést nem látja úgy föl állítva, hogy eldönteni lehessen; azaz, nincs a jelentéshez költség-vetés csatolva a képezde szükségleteiről; míg ez nincs, addig érdemlegesen nem lehet a kérdést tárgyalni.

Benkő. Az állami képezdekből kikerülő ifjak nem találják be magukat a szegény falusi tanító viszonyaiba; ezek akkora urak, hogy ő elszörnyed tőlük. (Nagy derűtség, nevetés.) Egyik eljött, 600 frt. fizetést kért, de nem tudott sem énekelni, sem orgonálni. Nekünk nem is kell olyan nagy készütségi tanító, mi csak anynyit kívánunk a tanítótól, hogy tudjon praktikusan tanítani, ne igyék sokat (Derűtség, zaj, ellentmondások) és bírjon vallásos szellemmel: pártolja az ig.-tanács javaslatát.

Szakács M. Sajnálja, hogy a képezde fön tartása kérdésében oly anynyira eltérők a vélemények, külön konferenciát kíván ez ügyben tartatni, hogy ez elvi kérdés eldönthető legyen.

Tisza L. Röstellené, hogy e kérdésben, mely eléggé világos, külön konferencia tartatnék. Azt hiszi, mindenki óhajtja a képezde fön tartását, tehát a határozat rögtön kimondható. (Helyeslés.)

Nagy Péter. A ki e kérdést el akarja odázni, az nem lehet igaz barátja egyházkerületünk népoktatás-ügyének. Megjegyzi, hogy a tanító-hiánynak nem a csekély fizetés az oka. Tud helyeket, hol 400 frt. fizetésre sem kapnap tanítót. Ennél fogva, nem kívánja megszüntetni e hiány pótlására szolgáló azon egyetlen intézetünket, melynek szép multja van. Ajánlja az ig.-tanács véleményét elfogadásra, megjegyezvén, hogy az ig.-tanár megválasztása elrendelendő s egyszersmind utasítandó a fön tanoda előljárósága, hogy a szükséges tantárgyaknak a gymn. tanárok által való előadásáról gondoskodjék. (Helyeslés.)

Hegedüs János. A n.-enyedi tanító-képezde néptelenségének okát abban véli rejleni, mert a míg az állami képezdebe megszokndázott gym. tanulókat is felvesz-

nek, ők azt nem tevék, miért sokan az állami képezdekből mentek anynyival inkább, mert ott kényelmesen élhetnek, míg Nagy-Enyeden nem tekintethetvén „diákoknak“ némi szolgálatokat is kell végezniök. Azt hiszi, a képezde föl fog virulni, ha legalább egy rendes tanára leend.

Gáspár J. Csak anynyit kíván megjegyezni, hogy a n.-e. fön tanoda előljáróságát arra is utasítani kell, hogy a képezde tantervét dolgoztassa ki s terjessze az ig.-tanács elé. (Helyeslés.)

Ezután a közgyűlés elfogadja az ig.-tanács véleményét és Gáspár J. indítványát.

— A szavazat-szedő bizottság a ma történt szavazások eredményéül jelenti, hogy 8 választás eszközöltetvén, beadatott összesen 124 szavazat. Megválasztattak: m.-vásárhelyi philol. tanszékre Konc József 98 szavazattal; a menyenyiségtani tanszékre Paal Károly 117 szavazattal; m.-vásárhelyi főgondnoknak dr. Antal L. 103; marosi egyházmegye algondnokának Berecki Sándor 67 sepsi-szent-györgyi tanoda algondnokának Zaturecki Gábor 106; kolozsvári egyh.-megye főgondnokának Ince Mihály 102; a szilágyi egyházmegye egyik kerület algondnokának br. Wesselényi Miklós 119, Győrfi Lajos a másik kerület algondnokának 107 szavazattal.

Ülés vége d. u. 2 órakor.

V. Ötödik közülés április 16-án.

Ülés kezdete d. e. 9³/₄ órakor.

Olvastatik a mult ülés jegyzőkönyve.

Nagy Péter, püspök, a n.-enyedi képezde fön tartását illető határozatra megjegyzi, hogy a határozat nincs a jegyző-könyvbe kellőleg bevezetve, kihagyatván abból, hogy a tanító-képezde igazgató tanárának rögtön beállítására a főiskola előljárósága fölhivandó, s hogy az egyes egyházak föl szólítandók, a képezde fön tartása céljából tett ajánlataik pontos teljesítésére, a jegyzőkönyvnek ily módon leendő kiegészítése elrendeltetik.

— Földvári J, a püspök által kezelt pénzek megvizsgálására kiküldött bizottság elnöke, beadja a bizottság jelentését, mely szerint a bizottság mindeneket rendben talált. Tudomásul vétetik.

— Tárgyaltatik püsp. aa.-nak az állami-tanító-képezde növendékei által a hit- és erkölcs-tanból teendő vizsgálatok rendszeresítéséről szóló jelentése, mely szerint a vizsgáló bizottság az illető hittanár, a ker. esperes az ez által fölhívott két bizalmi férfiuból állíttatnék egybe. A közgyűlés ezen javaslatot elfogadja.

— Nagy Péter, püsp. A fönnebbi tárggyal kapcsolatban fölemlíti, hogy az állami-tanító-képezdekből a hittan tanítását az illető felekezeti lelkészek eszközlik, mely teendőikért az állam által évenként 100 frtal díjaztatnak. Ez azonban oly helyeken, hol a gyakorlati iskolában is kell a hittant tanítani, igen kevés, minél fogva gondoskodnék a közgyűlés arról, hogy az illető hitoktatók illendően díjaztassanak. A reál-, polgári- és felső-népiskolákban is a lelkészeket illeti a hittanítás kötelessége, de ezért eddig nem díjaztattak: tehát itt is gondoskodni kell az illetők fáradsága megjutalmazásáról. Egyszersmind indítványozza: mondja ki a közgyűlés, hogy a hitoktatókat az állam-se-

gályból díjazni fogja, a díj menynyisége meghatározását bizza az ig.-tanácsra. (Helyeslés.)

Kerekes. A díjazás iránti javaslatot kiterjeszteni kívánja a községi iskolákban tanító hitoktatókra is.

Nagy Péter, püspök. Megjegyzi, hogy a lelkészek a hittant a felekezeti iskolákban minden díj nélkül tartoznak tanítani: ennél fogva, a hol községi iskola van, de felekezeti iskola nincs, e kötelezettséget a közs. iskolában kell díj nélkül teljesíteniök.

Demeter S. Elfogadja a püspök véleményét; de egyszermiind szükségesnek véli, hogy a tanító-képezdékben a hittanárok vallástan tanításának módszertanát is előadják.

Réthy. Szintén szükségesnek látja, hogy a hitoktatás eszközlésére tervezet dolgoztassék ki, mert eddig sok helytt a hitoktatásra fordított órák szellemi haszon nélkül töltek el; de nem fogadja el azon indítványt, hogy a hitoktatók a módszertan tanításába bocsátkozzanak.

A közgyűlés a püspök javaslatát változatlanul elfogadja.

— Tárgyatatik az ig.-tanácsnak az állam-segély tárgyában tett jelentése, mely szerint az állam-segélyből 7000 frt. a közp. igazgatásra fordítandó. Az előterjesztvény elfogadtatik.

— Tárgyaltatik a f. évi költség-vetés, mely 8978 frt. 6 kr. fedezet mellett, 8930 frt. 85 kr. kiadást mutat föl. A költség-vetés nyomtatásban ki levén osztva, felolvasása mellőztetik.

Gyarmathi, M. Nem helyesli, hogy a vagyon-kimutatás, meg a költség-előirányzat külön ivekre nyomtatott, ezeknek az összehasonlítás megkönnyítése céljától ugyanazon iven kellene állaniok.

Nagy Péter, püspök, a távol levő péuztárnok nevében főlemlíti, hogy a külön ivre nyomtatás nyomdai tévedésből történt.

A közgyűlés a költség-vetést változatlanul elfogadja.

— Tárgyaltatik az ig.-tanács utólagos jelentése a m. évi állam-segély kiosztásáról. E tárgyban terjedelmes munkálat készítettett, melyet a titkár átvizsgálás végett egy bizottságnak kíván kiadatni. A közgyűlés azonban ezt nem látja szükségesnek s az előterjesztést egyszerűen tudomásul veszi.

— Szász B. előterjeszti a jus dispensandi ügyében kiküldött bizottság jelentését, mely szerint a bizottság az enquette tagjai által adott véleményeket megvizsgálván, úgy találta, hogy az enquette tagjai közül 9-en nyilatkoztak, kik közül 7-en a jus dispensandit az egyház kizárólagos jogának tekintik, egy csak részben tekinti annak, egy pedig fejedelmi jognak tartja. Főlemlítettetik továbbá a jelentésben az is, hogy a bizottság átnézte az 1808-ik évben tartot szent zsinat határozatát is, mely szerint minden esperesnek jog adatott saját egyházmegyéjében dispenzálni. Ezek alapján, a bizottság magáévá teszi az enquette többségének véleményét s dr. Kolozsvári Sándor ez ügyben a m. évi közgyűlésen beadott törvényjavaslatát elfogadásra ajánlja. Olvastatik továbbá a bizottság egyik tagjának Dá-

né Istvánnak külön véleménye, mely szerint kimondandó volna, hogy a dispenzálás joga első sorban a püspököt illeti, de kivüle mindenik esperes jogositva van saját traktusában dispenzálni, de a püspöki vizsg. alatt álló egyházakban, valamint azon helyen, mely püspöki székhelyűl szolgál, csak a püspök dispenzálhat.

Dáné I. Külön véleménye indokolásául megjegyzi, hogy véleményét az 1808-ki szent zsinat határozatából meríté, mely az espereseknek a dispenzálás jogát csak azon indokból adta meg, hogy a távul lakó hivek ne kénytelenitessenek a püspökhöz fáradni. A hivek kényelmi ügye azonban ott, hol a püspök lakik, kérdésbe nem jöhet s így nincs arra szükség, hogy a mondott okból a dispenzálás joga a püspök székhelyén lakó esperesnek is megadásék. Megjegyzi végül, hogy az ügynek az ő külön véleménye szerinti eldöntését az egyház feje iránt tartozó méltányosság is kívánja.

Benkő. Hogy a bizottság egyik tagja a maga külön véleményével ne maradjon egyedül, ő is melléje sorakozik. Az egyházi törvény — úgy mond — határozottan mondja, hogy a dispenzálás püspöki jog, e jogot ő megszthatja ugyan az esperesekkel, de arra nem lehet kényszeríteni, hogy azzal is megoszsa, a ki a püspöki székhelyen lakik.

Br. Kemény G. Dáné esperes ur a méltányosságra hivatkozott, szóló is a méltányosság embere és tisztelettel hajlik meg a méltóságos püspök ur érdemei előtt; de kéri, hogy e kérdés választassék el a személytől; itt nem azt kell vitatni, hogy mi jogok illetik a jelenlegi püspököt, hanem azt, hogy mely jogok illeték meg általában a püspökséget. A bizottság — úgy mond — szakértő, hirneves jogtudósok véleménye alapján nyilatkozott oly értelemben, hogy a dispenzálás nem fejedelmi, hanem egyházi jog; következőképpen annak gyakorlásáról az egyház szabadon intézkedhetik. Mi azonban, tekintettel vagyunk az egyházi főméltóságra s e méltóság viselőjének megadjuk azon jogot, hogy az erdélyi részekben bárhol dispenzálhat. De más részről, méltányosoknak kell lennünk az egyes esperesek iránt is, s ha ezek mindenikének megadjuk a dispenzálás jogát, miért vonnók el ezt csupán a kolozsvári esperestől? Nem áll azon nézet, hogy ott, hol a püspök lakik, a hivek kényelmi szempontját nem kell figyelembe venni, mert itt is fordulhatnak elő esetek, midőn a hivek valamelyike reá nézve kényelmesebbnek tartja a dispenzálás ügyében az espereshez fordulni. Szerinte az, a ki a püspöknek mások jogai megcsorbitásával akar jogokat adni, kilép a protestantizmus szelleméből. (Helyeslés). Végül megemlíti, hogy ha a Dáné külön véleménye fogadtatnék el, idővel sajátos bonyodalmak merülhetnének föl; ugyanis, megtörténhetik, hogy a püspök székhelyétől nem Kolozsvár, hanem egy más város szolgáland, hol van egy érdemekben gazdag esperes is, a ki a dispenzálás jogát régóta gyakorolja, de most ezt tőle a külön vélemény szerinti határozat értelmében el kellene venni. Pártolja a bizottság véleményét s illetőleg a törvény-javaslatot.

Benkő. Személyes ügyben kér szót s kijelenti, hogy nem azon nézettel beszélt, mintha a ref. püspököt katólikus püspökké akarná tenni. (Derűtség.) Ő sem tekinti a személyt, hanem az elvet s a mit mondott, meggyőződésből mondta.

Nagy Péter, püspök. Személyes ügyben két szót. A mélt. báró ur — úgy mond — beszédében célzást tén arra, hogy ő ezen ügy tárgyalásánál jelen van. Erre nézve megjegyzi, hogy az első közgyűlés alkalmával, a midőn a szóban forgó ügy tárgyalatott, ő eltávozott a gyűlésből, de ellenfelei maradtak s részt vettek a tárgyalásban és ezt senki sem nyilvánítá helytelennek. Egyébkint ő most is kész eltávozni, ha valakinek kifogása van jelenléte ellen. (Felkiáltások: maradjon!)

Br. Kemény G. Szintén személyes ügyben kíván szólni és kijelenti, hogy ő beszédében éppen örömeinek adott kifejezést a fölött, hogy a mélt. püspök ur részt vesz a kérdés tárgyalásában, mert ezzel bizonyítja, hogy a tárgyat nem tekinti személyes ügynek, hanem elvi kérdésnek.

Szász Domokos kijelenti, hogy a mélt. püspök ur azon nyilatkozata, mely szerint ők a mult gyűlésben ezen ügy tárgyalása alkalmával jelenvoltak, csak annyiban állhat meg, a menyinyiben igaz, hogy az elvi kérdés vitatásánál jelenvoltak, de valamint akkor, úgy most is készek eltávozni, ha a tárgyalás a személyekre vitetik át.

Vályi P. A kérdés érdeméhez szól; főlemlíti, hogy első pillanatra visszásnak tetszik, hogy 17 esperesnek meg van adva a jog, saját egyházmegyéjükben dispenzálni, a 18-iknak meg nincs; de különbséget téve a viszonyok közt. e kivétel helyesnek tűnend föl. Ugyanis ott, hol a püspök lakik, a püspöki méltóság teszi szükségessé, hogy csak a püspök dispenzálhasson. A kolozsvári esperes eddig sem birt ezen joggal s így nem mondhatja, hogy tőle jogok vétetnek el. Pártolja a külön véleményt.

Tisza L. Fél a subjektív törvény hozatalától; ő sem kíván oly törvényt hozni, mely által egy ember, ha bár a legfőbb is, oly befolyást gyakoroljon az egyes egyházmegyékre, mely által a törvényes elv megcsonttathatnék. Ezért nem pártolja a külön véleményt. Megbizik a mostani püspökben, de ha idővel más töltendi be a püspöki széket, ki áll jót, hogy az nem vonandja meg a többi esperesektől is azon jogot, melyet most egytől megvonni akarnak? Vályi azon állítására, hogy a kolozsvári esperesre nézve kivételt kell tenni, megjegyzi, hogy ez nem volna igazságos, de az egyházkerület érdekeit tekintve, célszerű sem volna, mert vizályokra vezetne. Elfogadja a bizottság véleményét.

Gyarmathi Samu. Hoszszu beszédben fejtegeti álláspontját. Ő a dispenzáció ügyét nem tekinti jognak, hanem kötelességnek, melynek célja az érvénytelen házasságok meggátolása. E kötelesség a püspöké, de a hívek érdekeit tekintve, ott a hol ily érdekek kívánják, megoszthatja az esperesekkel, de a hol ezt a hívek érdeke nem követeli, nem látja át, miért volna szükséges, a püspöki kötelességet másnak is kötelességévé tenni. Azon állításra, hogy ha a

dispenzáció joga valamely esperestől megvonatik, e miatt az ő esperesi tekintélye csorbúl, megjegyzi, hogy a jus dispenzandi egy hajszálnyival sem teszi az esperest különb esperessé, mint a milyen e jog nélkül. (Ellentmondások) Pártolja a külön véleményt.

Elnök. Felkéri a tagokat, hogy idő kiméletéből röviden szóljanak a tárgyhöz. (Helyeslés.)

Gyarmathi Miklós. Ő is kötelességnek és nem jognak tekinti a dispenzáció, de épp azért kimondatni kívánja, hogy a mi kötelessége az egyik esperesnek, az legyen kötelessége a másiknak is. Sürgeti a kérdés fölötti szavazást.

Szólnak még röviden Berecki, Réthi, Toldalagi, Hegedüs István és dr. Kovács Ödön. A gyűlés tagjai szavazást sürgetnek.

Elnök. Jelenti, hogy 20 tag titkos szavazást kíván, minél fogva a szavazatok beadása végett a gyűlést 1/2 órára felfüggeszti.

Szünet után a szavazat-szedő bizottság elnöke kihirdeti a szavazás eredményét. Beadatott összesen 104 szavazati jegy; a bizottsági véleményre s ezzel együtt dr. Kolozsvári törvény-javaslatának elfogadására szavaztak 64-en, ellene 40-en, e szerint a törvény-javaslat 24 szó-többséggel elfogadtatott.

— Egyszersmind kihirdeti a szavazat-szedő bizottság a mai napon eszközölt választások eredményét. Beadatott 100 szavazat, megválasztott: a m.-vásárhelyi tanoda algondnokává br. Bánfi Endre 73 szavazattal, az ig.-tanács eljárásának megvizsgálására br. Bánffy D. 93, Szabó K. 92, és Sági J. 85 szavazattal.

— Nagy Péter, püspök, a szavazás eredményének kihirdetése után föláll és arra kéri a közgyűlést, hogy miután a dispenzáció kérdésében hozott határozat előtt ő meghajlik, határozzon egyszersmind a kolozsvári egyházmegye által ellene régebben beadott azon panasz tárgyában is, mely panasz őt a jus dispenzandinak a kolozsvári esperestől megvonása miatt törvényszegéssel s a hivatali hatalommal visszaéléssel vádolja. Hogy ezen kérdést a közgyűlés tartozkodás nélkül tárgyalhassa: ő elhagyja a gyűlés termet. (Eltávozik.)

Erre elnöki fölhívás folytán a titkár fölolvassa a kérdéses panasz-iratot s illetőleg a zsinathoz intézett fellebbezvényt, valamint püspök atyánkfának erre vonatkozó válaszát.

Tisza L. Nagyon sajnálja, hogy ezen kérdéssel annyi idő töltetik el, de még inkább sajnálná, hogy a tenforgó ügy által a dolog a személyeskedés terére vitetnék. Ő azt hiszi, hogy miután a közgyűlés a jus dispenzandi ügyében határozott, e kérdést elintézte s nincs szükség arra, hogy az ez előtt évekkal e tárgyban fölmerült kérdésekben ujlag határozzon, minél fogva a fölolvastott iratok tárgyalásának mellőzésével. napi-rendre térést indítványoz. (Helyeslés.)

Elnök azon nézetének ad kifejezést, hogy a püspök személye sokkal magasabban áll, mintsem hogy megengedhető volna ezen kérdésben a felett határozni törvényesen

járt-e el a püspök, vagy nem? A felforgó tárgyban tehát ezen kijelentést tartalmazó határozattal ki lehetne mondani a napi-rendre térést.

A közgyűlés az elnök nézetét elfogadja.

Ülés vége d. u. 2 $\frac{1}{2}$ órakor.

VI. Hatodik közülés, április 17-én.

Ülés kezdete d. e. 9 $\frac{1}{2}$ órakor. Elnök: gróf Mikó Imre.

A tegnapi ülés jegyzőkönyve hitelesítettik.

— Tárgyalatik a volt határőrvidéki iskolák tárgyában a m. kir. kultusz-miniszteriumnak leirata, mely a kérdéses iskolák legnagyobb részének átadását megtagadja. E tárggyal kapcsolatosan megjegyzi a titkár, hogy miután elvkint állítottatt fől a határőri iskolákra nézve, miszerint ezek az ott tulnyomó felekezetnek adassanak át s miután a székely határőrvidéken a reformátusok vannak tulnyomó többségben, annál fogva ezen ügyben a kultusz-miniszterium által megtagadott kérelemmel a képviselőház jelé kellene járulni.

Réthy L. Abban lát nagy sérelmet, hogy az erdélyi határőrvidéki iskolákra tett alapítványok egy román komisszió által kezeltetnek s román nemzeti célokra fordittatnak. Azt kellene tehát kérni az illető helyen, hogy ezen alaphól felekezetünk is részesíttessék. (Helyeslés.)

Nagy Péter, püspök. A határőri iskolák közül mi is kaptunk egyet, az egerbegyit; de ez csak anynyi, mintha egy nyulat osztottak volna szét s abból nekünk a farkát adták volna. Ő személyesen járt ez ügyben annak idején feleldhetetlen emlékü B. Eötvös közzt. miniszternél; némely iskolák átadása el is rendeltetett, de a rendelet később sajátos intrigák következtében visszavonatot. Most már azon iskolák közzségi iskolákká alakítottak át s mi nem kérhetjük, hogy felekezeti iskolákká tétessenek, mert mi nem vagyunk a közzségi iskolák ellenségei. Hanem, egy kérelemben felfejteni kellene a sepsi-szt.-györgyi középtanoda virágzásra emelésének szükségességét s azt kellene kérni, hogy a határőri iskolák alajjából a minket illető equivalens ezen középtanoda föntartására adassék ki. (Helyeslés.)

A közgyűlés elfogadja püspök aa. véleményét s a kérvény szerkesztésével az ig.-tanácsot bizza meg.

— Tárgyalatik a papi eskü és kibocsátási minta megállapításának kérdése.

Nagy Péter, püspök, megjegyzi, hogy az e tárgyban az egyh.-megyékből beérkezett véleményeket bajos lenne itt a közgyűlésben egyeztetni, legcélszerűbb volna tehát, megbizni az eddig e tárgyban működött bizottságot, hogy a jövő gyűlésig ezen munkálatot hajtsa végre. Ezen vélemény elfogadtatik.

— Tárgyalatik a m.-vásárhelyi, udvarhelyi és sz.-városi tanolák számára az egyh.-megyék által megajánlott segély megtagadásának kérdése.

Vályi Pál. Az önfentartás elvénél fogva, első sorban önmagunkon kell segíteni. A régibb időkben, midőn ezen tanolák léte, vagy nem léte az adakozástól függött, szent kötelesség volt az e célra való alakozás, de ma már ezen szomorú idők elmúltak azon tanolák oly vagyoni helyzetnek

örvendenek, hogy a szegény sorsu papoktól és tanítóktól szedett adomány nélkül is fönnállhatnak. Anynyival inkább indokoltnak tartja tehát ezen segély megszüntetését, mert a papok és tanítók most sokkal szegényebbek, mint azon időben voltak, mikor a segély megajánlott. A nép elszegényedésével arányban fogy a kepe s szaporodnak a be nem hajtható kepe-tartozások: e körülmény csaknem lehetetlenné teszi az eddigi adományok kiszolgáltatását, miért is az egyházmegyéket ezen kizárólag a papokra és tanítókra báramló tehertől fölmentetni kívánja. (Helyeslés.)

Az e tárgyra vonatkozó iratok fölolvása után, elnök indítványozza, hogy e tárgy utasíttassék véleményezés végett az ig.-tanácshoz. Az indítványt a közgyűlés elfogadja; egyzsersmind helybehagyja az udvarhelyi tanodának az udvarhelyi egyh.-megyével kötött azon egyezményét, melynél fogva a hátralékban lévő segély-illetményeknek négy év alatti megfizetésére az illető lelkészek és tanítók köteleztetnek, de a jövőre nézve a segély-adás megszüntetik.

— Tárgyalatik a n.-enyedi főtanoda ügyében kiküldött bizottság jelentése.

Tisza László, bizottsági előadó, a tárgy fontosságához alkalmazott komoly, őszinte és terjedelmes beszédében mintegy a következőleg vezeti be a bizottság jelentését. Ejt, napot egygyé tett — ugy mond — a kiküldött bizottság, hogy kimerítő jelentést és szabatos véleményt terjeszthessen a közgyűlés elé. Munkálkodása közben gyakran gondolt eme példabeszédre: hallgatni arany, beszélni ezüst; de még is inkább választá a hallgatás aranya helyett a beszélés ezüstjét, hogy a főiskola aranyaiból a mit lehet, megmenthessen. Méjjen sajnálja a bizottság, hogy oly egyének ellen kell néhez szavakat mondania, kik közbeesülésnek örvendnek s kik közül nem egygyel a bizottság tagjai baráti viszonyban állanak. De a közügy iránt tartozó kötelesség érzete háttérbe szorítá ezen érzelmeket s szólani parancsolt, hogy protestantizmusunk szabad szelleme szerint világosíttassék meg ezen ügy. A bizottság mindenik tagja elvállalja a felelősséget a jelentésben foglaltakért.

Ezután olvassa előadó a bizottság terjedelmes jelentését. A bizottság átvizsgálva az ezen ügyre vonatkozó iratokat, meggyőződött arról, hogy a kiküldve volt vizsgálat ak félig járhatott el ezen ügyben, minél fogva újabb és tüzetes vizsgálatra van szükség. Egyébkint az is, a mit a vizsgálat már földertett, a visszaélések hosszu sorát tánteti föl s miután a bizottság jelentésének mindenik pontja tanak vallomásával és önbeismerésükkel támogatatik, kétségtelemné válik azon tény, hogy a n.-enyedi főiskola vagyontat kezelők körében a pajtáskolás és nepotizmus már oly gyökereket vert, hogy ezt a jelenlegi előljároság kiirtani, nem volt képes. Súlyos vád terheli első sorban Szabó Ferencet a főtanoda fekvő javainak kezelőjét. Ő a pénztárba 10 év alatt a birtokok jöveleméből egy krajcárt sem adott be; több be-ruházási költségekre 15,000 frtot vett ki, de erről soha sem számolt; súlyosbúl a felelősség terhe az által is, hogy az általa eszközölt építkezésekről sem tervet, sem költségvetést soha nem készítettett, ilyeneket felmutatni, nem tad, több helyeken az ital-mérés jogát bérbe adta, de a bér öszszöget

nem szolgáltatotta a pénztárba. A vádak hosszu sora nehe- zül Tatár Sándor udvar-bíróra is, a ki a jószágokról semmi nemű összeírást, leltárat nem készített, a vagyón- kezelés tekintetében hallatlan kiadásokat mutat ki; például, egy jószágban csupán egy év alatt napszamosok fizetésére állítólag 16,000 frt. fordítottat s egy hold föld bemunkál- tatása 18 frtba került; szükség felett sok tiszt és cselédség alkalmaztatott, 6 év óta semmi terményről nem készült szá- madás, a sertés, juh, és tehén-nyáj igen keveset, vagy sem- mit sem jövedelmezett, holott — tanuk állítása szerint — na- ponkint nagy mennyiségű tejet szállítanak a városba, elad- ni; eladott sertések árából 1,600 forint mai napig nála van stb. Visszaéléseket követett el Kovács Gyula főerdős is a fák eladása s azok árával beszámolás elmulasztása miatt. Dancs Mózes, borász, meg éppen világos csalási vád- dal terheltetik, mintán a főiskolát illető pénzeket a pénztár- nok nevének meghamisítása által magának akarta kivenni; súlyos erkölcsi felelősség terheli az összes előljárást s az inspektor-professzorokat. Rendes számadást az előljárást nem követelt, egyesek tetszés szerint adtak-vettek, építettek. Rendszeres utalványozás nem eszközöltetett, az előljárástól üléseiről vezetett jegyzőkönyvek pedig oly eljárásról tanus- kodnak, melyet a bizottság megbírálni, nem tud, megnevezni, nem akar. Egy egész évi előljárási jegyzőkönyv négy ösz- sze nem fűzött ívből áll; némely pont írónnal van bejegyez- ve, a pénzüsszgek korrigálva, több határozat csak néhány értetlen szó által jeleztetik, például: „szász-sebesi adóhiva- tal, tudásul“, egyéb semmi; „mészárszék kiadása, tudásul“, egyéb semmi; „egy harmaddal béküljön,“ egyéb semmi stb. Több jegyzőkönyvi végzés nincs befejezve, néhol csak számok jelzik, hogy oda valamit be kellett volna írni, Min- dezek illusztrálására néhány jegyzőkönyvet előadó felmutat. Így adja elő a bizottság a mulasztásoknak, visszaélések- nek hosszu sorát, melyek közül még csak azt említjük meg, hogy 10,000 frt értékű urbéri papír eltűnt, 1800 holdra menő birtok 6 év alatt csak 2000 frtot jövedelmezett, lel- tár semmiről sincs, sőt ilyenek készítését a jelenlegi előljá- róság költség-kiméleésből mellőzni határozta. Méjj fájdalom- mal tesz végül említést a bizottság a tanárok közt fönnál- ló nagy mérvű ellenségeskedésről s ennek a tanuló ifjuságra káros befolyásáról. Ezután a bizottság véleménye a következők- ben adatik elő: 1-szor. A vizsgálatnál eddig foglalkozott bi- zottság küldessék ki újabb s a legszigorubb vizsgálatra, meg- szaporitván a 3 tagu bizottság számát Szentkirályi G. és Szabó Ádám afaival. 2-szor. A jelenleg működő előljárástól a főtanoda anyagi ügyeinek vezetésétől teljesen mentessék föl s csak a szellemi ügyeket vezesse. Az anyagi ügyek ve- zetésére — a dolgok teljes tisztázásáig — bizassék Gyárfás Domokos, Bethlen Géza és Zeyk József afaiból alakítandó kormányzó bizottságra, melynek feladata leendő, rögtön min- dent átvenni, leltároztatni, a szükséges törvényes lépéseket megindítani s az ügyek intézését vezetni. 3-szor. Jövőre nézve, minden számadás az év utolsó napján bezárandó s 3 hó alatt az ig.-tanácsnak beküldendő, a fekvő-javak — a szőlők s a N.-Enyedhez legközelebb fekvő két jószág kivéte- lével, melyeket a gazda-gondnok házilag kezelend — bérbe-

adandók, az előljárást eddigi jegyzőkönyvei kiegészítendő, bekötendő s jövőre minden gyűlésről rendes és pontos jegy- zőkönyv vezetendő.

Gyarmathi M. E kérdésben, mely igen sok személy eljárását érinti, mindenek felett konferenciát kíván tartani.

B. Kemény G. Azt hiszi, hogy hosszas beszédekkel a tárgyat nem lehet jobban kideríteni, mint a hogy a bi- zottság kideríté. Azt is belátja, hogy e sajnálatos ügyben nem lehet egyelőre egyebet tenni a bizottság véleményének elfogadásánál, azért a véleményt egész terjedelmében magá- évá teszi. (Helyeslés).

Nagy Péter püspök, zárt ülés tartását kívánja (Fel- kiáltások: „Éppen ezen ügyben kell nyílt ülés.“)

Gyarmathi Sámuel. A bizottsági jelentésben nagy tévedést lát. Ugyanis, az mondatik, hogy az előljárástól nem volt egyéb jegyzőkönyve, mint a felmutatott papírok. Ez nem így van, mert 1869 évi júniusig, a meddig ő ve- zette a jegyzői tollat, a határozatok rendes, bekötött jegyző- könyvbe irattak. A bemutatott rongyos papírokat — úgy mond — épeszü ember nem tarthatja jegyzőkönyveknek s föl kell tennie, hogy nem ezek szolgáltak a határozatok megőrzésére.

Gyárfás D. Személyes ügyben kér szót mint a vizsgáló bizottság egyik tagja, tiltakozik az előtte szóló által használt kifejezés ellen, kijelentvén, hogy a bizottság N.- Enyeden azon határozott feleletet nyerte, hogy egyéb jegy- zőkönyvek nem léteznek.

Dr. Kovács Ö. Hosszabb beszédben fejtegeti, hogy ő, mint jelenlegi jegyző, a korábbi jegyzőkönyveket ki nem javithatta, sem a régi szokástól eltérő alakban nem vezet- hette. Végül megjegyzi, hogy nem kellett volna az egész előljárástól így pellengérré állítani. (Zaj. Felkiáltások: „Meg- érdemelték!“)

Nagy Péter, püspök. Szükségesnek tartja a vizsgáló bizottság kiküldését; de azon utasítást kívánja annak adat- ni, hogy ezen ügyben a vádlottak által előállítandókat is hallgassa ki.

Hegedüs J. n. enyedi igazg. tanár szólni akar, de nagy zajjal fogadják. Nem juthatva szóhoz, leül.

Makkai D. n.-enyedi tanár, folytonos zaj közt, elő- adja, hogy néhai Kasza tanár halála után annak iratait 2 társával ő leltározta és zárta el s állítani meri, hogy bizo- nyos elveszett iratok vádja — méltatlanság. A bizottságnak jobban utána kellett volna járni, mielőtt vádat emelt. (Fel- kiáltások: „Majd kiviláglik!“)

B. Kemény G. Fölkéri a közgyűlést, hogy szorosan a bizottsági vélemény tárgyalásánál maradjon. (Helyeslés.)

Makkai, megjegyzi, hogyha azt akarják, hogy ezen ügyben a közvélemény egy egész évig ferdén legyen infor- málva, hát csak tárgyalják az ügyet. (Nagy zaj.)

Gyarmathi S. A kiküldendő bizottságot utasítani ki- vánja, hogy készítsen összehasonlító kimutatást a vagyónál- lapot jelenéről és múltjáról, kinyomozandó a jövedelem aránya, megvizsgálandó, hogy mely jövedelmeknek kellett volna pénztárba befolyjni. Azt hiszi, hogy mindezek kinyomozása

után, kiderülend, hogy a dolognak nagyobb a füstje, mint a valóság. Kívánja a bizottság kiküldését, mert magunkat, és a közvéleményt meg kell nyugtatni; de biztosítani meri a közgyűlést, hogy hiba nincs.

Szabó Samu. Bár e tárgy már hosszszason tárgyalatott, még sem teheti, hogy némely dolgot föl ne emlitsen. Nem tartja helyesnek, hogy a bizottság véleménye tárgyaltatik, mielőtt tisztába hozatott volna, hogy a vélemény alapjául szolgáló vádak valók-e, vagy sem. Ha ily vizsgálatba a közgyűlés nem bocsátkozik, a vádak úgy jutnak el a közönség körébe, mint a melyek bebizonyítvák és meglehet, ártatlanok súlyosan kompromittálva lesznek. Óvatosan kell tehát eljárni s ez volna a logikai eljárás, ha nem személyekről, de tényekről beszélünk. (Felkiáltások. „Tények ezek, szomorú tények!”) Sajátosnak tartja, hogy eddig mindenki meg volt arról győződve, hogy a n.-enyedi főtanoda birtokai jól kezeltetnek és most egy egyszerű jelentés elég e meggyőződés megváltoztatására. (Nagy zaj.) A bizottság kiküldését is helyesnek tartja; de óhajtani, hogy tekintettel legyünk a vizsgáló bizottság szervezésénél a pártatlanság elvének tiszteletben tartására, azért a bizottságot még a következő tagok beválasztásával kívánja kiegészíteni: Lészai L. Kabós, Pogány Gy. gr. Toldalagi és Gáspár J. Az előjárásnak tatorság alá helyezését nem tartja helyesnek addig, míg a vizsgálat meg nem történt. (Ellenmondások, nevetés.)

Tisza L. Nem azt kell itt figyelembe venni, tisztelt tanár ur, hogy 1—2 ember kompromittáltatik-e; hanem azt, hogy mit kell tennünk anyaszentegyházunk érdekei azon szent alapítványok megvédése érdekében. (Nagy tetszés.) Megjegyzni, hogy a bizottság tényekből következtetett, s ha kívánják, kész a tanuvallomási jegykönyveket felolvasni.

Nagy Péter, püspök, hivatalából kifolyólag csak annyit kíván megjegyezni, hogy az eddigi szokás az volt, hogy a vádat kiadták a vádlottnak, ez arra felelt, aztán mindkét irat egy bizottságnak adatott ki, a bizottság véleménye ismét közöltetett a vádlottal felelet végett s csak aztán hozatott ítélet.

Br. Kemény István, a n.-enyedi tanoda főgondnoka, kijelenti, hogy a vizsgálat megejtését szükségesnek tartja s a bizottság véleményének erre vonatkozó pontját egész terjedelmében elfogadja. (Helyeslés.)

Erre elfogadtatik a vélemény első pontja; s a közgyűlés a 3 tagú kormányzó bizottság kiküldését illető pont tárgyalására tér.

Gyárfás D. A n.-enyedi főtanoda előjárásága körében akkora a vizsály és a meghasonlás, hogy ez már csak ezen okból sem leend képes, föladatának megfelelni, azért elfogadja a kormányzó bizottság kiküldésére vonatkozó véleményét.

Dr. Kovács Ö. Kikel az ellen, hogy az előjáróság ellen a vizsgálat előtt kormánybiztosok küldetnek ki s ez által az összes előjáróság kompromittáltatik. (Egy hang: Hiszi-e a tanár ur, hogy méltatlanul?! Nagy zaj!)

Erre a közgyűlés elfogadja a kormányzó bizottság kiküldése iránti véleményét s a többi pontok tárgyalását holnapra halasztja.

Ülés vége d. u. 2 órakor.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Gróf Mikó Imre öngyméltósága. egyházkerületünk főgondnoka, ismét egygyel szaporította nemes áldozatainak oly hosszú sorát. A már szerencsésen lefolyt közgyűlésnek egyik elintézendő, fontos tárgyát képezte a sepsi-szt.-györgyi iskola ügye. A tárgyalás folyamán kitűnt, hogy az egészben legaggasztóbb az, hogy a megkezdett építkezés megszünt, s így a félbe-maradt épület teljes elpusztulásnak néz elébe. A közgyűlés, egyebek közt, az új gyűjtést is elrendelte az új iskola épületre, s gr. Mikó Imre nem csak enunciatla e határozatot, hanem a jelenlevő tanoda igazgató tanárának, Vajna Sándornak 500 forintot adott át a gyűjtések megkezdéséül. Az áldozat-kész, és minden nemes törekvést buzgón pártoló s mindig az első közt levő nemes gróf csak nem rég adott ugyanezen tanoda részére 1,000 frtot; korábban 2,000. forintot s most ez új adományával ismét oda állott azon munkások sorába, kik előtt ezer szónál több a tett. Isten tartsa meg nemes életét hazánknak, egyházkerületünknek, hogy nemes példája buzdítson, lelkesítsen költse fel a jobbak szívében ama nemes becs-vágyat, hogy nyomaiba lépven, munkáljuk az istennek országát!

= Ez jobb dal a többinél! Mig mi torzsalkodunk, huzalkodunk, és kicsinyeskedünk, addig a Duna-melléki egyházkerületben a pesti ref. egyházmegye április 14-én tartott közgyűlésében kimondotta, hogy az egész egyházmegyében a lelkeszi fizetések — lakáson kívül — legalább is 1,200 frtra, a tanítói fizetések 600 frtra emelendők. De mivel e fölemelést minden egyházban azonnal keresztül vinni, nem lehet, az ezen ügyben kiküldött bizottság azt hozta javaslatba, hogy vitessék keresztül legalább az üresedésbe jött s jövőendő egyházaknál, kimondatván, hogy a mig valamely egyház ezen megszabott minimumra az egyházi fizetéseket fölemelni, nem képes: az rendes lelkeszt, illetőleg tanítót ne választ-hasson. A közgyűlés ezt elfogadta s ennek értelmében a jelenleg ürességben levő ó-budai és szadai egyházak csak az egyhm. érintett határozatának megvalósítása esetében fognak lelkeszt nyerni, illetőleg jogot a választásra, allig adminisztrátorokkal fognak elláttatni. Oly haladás és példa ez, melyet elfogadni, nekünk élet-kérdés, mert ezzel sikeresen indíthatjuk meg az affiliáció ügyét, melyet lapunkban már régen megpendítettünk, de agyonhallgattattott. Hanem, agyonbeszélni valamit, azt tudunk; akár a szél-balog!

= A theologiai könyvtár ügyében. A theol. könyvtár első kötete március 27-én minden előfizetőnek szétküldetett s eddig valószínűleg mindenki kezébe is kapta. Nehány helyre, hol egy posta-állomásra több példány jár, valamennyi egy csomagban küldetett, mindenütt az utolsó posta-állomáson lakó lelkeszhez. Tehát, ha az illetők a könyvet a posta-hivatalban nem találják, sziveskedjék a lelkesz urnál is keresni. Gyűjtőknek minden 10 előfizető után elküldetett a tisztelet-példány; de kik az előfizetők névsorát közvetlenül a „Prot. egyházi és iskolai lap” szerkesztőségéhez küldötték be, azokból nem tűnt ki mindig a gyűjtő kiléte. A theol. könyvtár szerkesztője szerencséjének fogja tartani, ha hibáján kívül elkövetett mulasztására figyelmeztetik helyre hozására alkalmat adnak. Új előfizetők, kik ápril. 1-je után adják a pénzt a postára, sziveskedjenek az első évre már 4 frt. 20 krt. fizetni, az első kötet magasabb bolti ára fejében.

= Ugy hiszszük, reméljük, hogy olvasóink megbocsátanak nekünk, hogy minden cikket félbehagyunk azért, hogy közgyűlésünkről adott tudósításainkat közölhessük. Beszélhetünk azután eleget a sférák harmonijáról, meg a legációkról!

Felolós szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

IV. ÉVFOLYAM

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 30, 1874.

174—18. SZÁM.

Megjelenik minden esütőszökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Az erdélyi ev. ref. egyh.-kerület harmadik közgyűlése.

VII. Hetedik közülés április 18-án.

Ülés kezdete d. e. 9 $\frac{1}{2}$ órakor. Felolvastatik és hi-
telesítettik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

— Következik a n.-enyedi ügyben kiküldött bizottság véleményének folytatólagos tárgyalása.

Tisza L. előadó olvassa a 3 tagu kormányzó-bizottságnak adandó utasítások iránti véleményt, s a gazdagondnoknak adandó utasítások tervezetét.

Gyarmathi M. Meghatározatni kívánja, hogy meddig tartand a kormányzó-bizottság működése. (Felkiáltások: A míg a vizsgálat befejeztetik!)

Gyárfás D. A rendszeres fizetéseket a gazdagondnok által kívánja utalványoztatni.

Nagy Péter, püspök. A zistemizált fizetésekre nem tart szükségesnek semmi utalványt, miután ily fizetések az igazg.-tanács által kiadandó kinevezési okmányban egyszer mindenkorra utalványoztatnak.

Tisza L. Ugy véli, hogy a bizottság az előljáróság hatáskörébe lépend, minél fogva mindazon utalványozás, melyet eddig az előljáróság eszközölt, a bizottság tiszteleend.

Szász Béla. Megjegyzi, hogy az ig.-tanács nem adhat utalványokat a főiskola egyes tisztviselőinek. Az ig.-tanács hivatalos rendeleteit az előljárósághoz intézi, ennek kötelessége azután — a rendelet nyomán — az utalványt kiadni.

Ezután a bizottság véleményének ezen pontja változtatlanul elfogadtatik s tárgyalatik a fekvő-birtokok jövőbeli kezelésére vonatkozó vélemény.

Br. Kemény István. Nem helyesli a fekvőségek haszon-bérbe adását; nálunk ritkán lehet oly bérlőt kapni, a ki a bérleti időtartam alatt ne okozna nagy károkat; nálunk a bérlő főtürekvése: kicsikarni a birtokból, a mit csak lehet; hazánkban a tönkre jutott ember, hogy ismét meggazdagodjék, vagy megnősül, vagy beáll bérlőnek. (Derűltség.) De ha még is a bérbeadás határozatát el, akkor óhajtáná, hogy a kommassált birtokok adassanak bérbe, ezekben nem tehet oly nagy kárt a bérlő.

Gyárfás D. Nem helyeselné, hogy ha a házi-kezelés határozatának el, mert ezt egy testület soha sem intézheti jól; hiszi, hogy lehet becsületes bérlőt kapni, előtte

szóló azon nézetét, hogy csak a kammassált birtokok adassanak bérbe, elfogadja.

Gr. Bethlen J. Pártolja a bizottság véleményét. Legcélszerűbbnek tartaná, hogy a bizottság kezei ne köttessenek meg, hanem utasítsák, a bérbeadás elvénél megfelelőleg eljárni.

Tisza L. Annak illusztrálására, hogy a házi-kezelés, meg a bérbe-adás közt mekkora különbség van, föllemlíti, hogy a n.-enyedi főtanoda vingárdi jószágá addig, a míg bérbe volt adva, évenként 4000 frtot jövedelmezett, most a házi-kezelés mellett hat év alatt összesen csak 2,000 frtot hajtott. A bérbe-adás elvét tehát, minden esetre föntartandónak véli, de a bizottság véleményének azon részével, hogy a gazdagondnok a közel-fekvő két jószágot házilag kezelje, hogy ekkint alkalom nyíljk a bérlet- és házi-kezelés eredményének egybevetésére.

Erre a bizottság véleménye elfogadtatik, s ezzel e kellemetlen ügy hosszu tárgyalása ez uttal véget ért.

— Bejelentetnek a beérkezett kérvények, ezek közt a nagy-enyedi-ügyben kiküldött bizottság azon indítványa, hogy a hittani fakultás N.-Enyedről tétessék át Kolozsvárra. Ezen indítvány az indítványi, a kérvények pedig a kérvényi bizottsághoz tételnek át; szintén, az indítványi bizottsághoz utasittatik Székely J. egy indítványa, melyekben 3 tagu bizottságot kíván kiküldetni a többi főtanodák vagyoni állapotának megvizsgálására.

— Tárgyalatik az egyetemes konvent szervezése ügyében véleményezés végett kiküldött bizottság jelentése.

Nagy Péter, püspök, a tárgyalás megkezdése előtt fölhívja ezen ügyre a közgyűlés figyelmét. Miután — úgy mond — a konvent eszméjét a királyhágon-túli négy szuperintendencia elfogadta, itt az ideje, hogy mi is á-t, vagy b-ét mondjunk ezen fontos ügyben. (Helyeslés.)

Ezután kimondja a közgyűlés, hogy a konvent eszméjét melegen üdvözli s megkezdí az egyetemes konvent szervezetének s az arra vonatkozó ig.-tanácsi és bizottsági véleményeknek pontonkinti tárgyalását. A vita folyamában a szervezet némely pontján többé-kevésbé lényeges módosítások tételtek. Hosszabb vitát a következő pontok idéztek elő:

Tisza L. osztja az eszme iránti rokonszenvet, de miután a felolvasott iratokból olyasmi tűnik ki, mintha az erdélyi ev. ref. egyházkerület a moldva-oláhországi ref. ekklézsiák fölötti felügyeleti jogot a konvent kegyeiből gyakorolná, e felfogás ellen tiltakozik, miután ő úgy véli, hogy a felügyelethez a konvent határozata nélkül is jogunk van.

Nagy Péter, püspök, fölvilágosításképen megjegyzi, hogy akkor, midőn a moldva-oláhországi ekleziák revoltáltak, az erdélyi ev. ref. egyh.-kerület zsinata kérte föl a magyarországi 4 szuperintendenciát ezen ügyben való bíraskodásra, ennek eredménye a konvent határozata, melyet tehát mi kértünk s így nincs semmi okunk, ellene szólani.

Tisza L. kijelenti, hogy az adott fölvilágosításban teljesen megnyugszik.

— A tanügyi bizottság szervezése kérdésénél föl-szólal:

Tisza L. A konvent tanügyi bizottságának nem akarja megadni azon jogot, hogy a helyi tanügy tárgyában intézkedjék, miután a helyi körülményekkel ismeretlen testület nevezetes kérdéseket igen ferdén intézne el. Ő ezen bizottság működését csak a szükséges tankönyvekről gondoskodásra kívánna kiterjeszteni.

Demeter S. Teljesen mellőzni kívánja a tanügyi bizottság szervezésére vonatkozó részt. Minden egyh.-kerületnek megvan a maga tanügyi bizottsága és ismerős lévén a helyi viszonyokkal, kétség kívül célirányosabban jár el, mint az országos bizottság.

Dr. Kovács Ö. Helyesli a tanügyi bizottság szervezését, azon kijelentéssel, hogy abba oly szakemberek is választhatók, a kik nem tagjai a konventnek.

Szakács M. Ugy hiszi, hogy a konvent tanügyi bizottsága az egyes egyh.-kerületek nevezetesebb tanügyi frífiából alakul, ezek ismerősök lévén a helyi viszonyokkal, azok figyelembe vételének kétség kívül érvényt szerzendnek.

Erre elfogadtatik a tanügyi bizottság szervezéséről szóló fejezet a Dr. Kovács Ö. által tett véleménynyel ki egészítve.

— A szegény sorsu egyházak és iskolák segélyezésére vonatkozó pontnál felszólal Tisza L., akkint kívánván módosítani e pontot, hogy a konvent a rendelkezésére álló összeget nem maga osztja föl az egyházak közt, hanem a szükséghez képpesti felosztás végett aránylagos mennyiségben a szuperintendenciáknak adja ki.

Gr. Betlen J. Nincs kifogása az ellen, hogy a konvent határozza meg, hogy mely egyházakat segélyezend, csak azt kívánja, hogy a segélyezés a szükséges arányban mindenik egyh.-kerületre kirerjesztessék. Erre az eredeti szerkezet elfogadtatik.

— A konvent hatáskörére vonatkozó résznél Nagy Péter, püspök, pártolja az ig.-tanács azon javaslatát, mely szerint a konvent bíraskodási joga mellőzendő.

Tisza L. E jogot azon esetre, ha a szuperintendenciák közt surlódások támadnának, szükségesnek tartja; de akkint kívánja a szabályzatot módosítani, hogy e jogot a konvent csak akkor gyakorolhatja, ha az illető szuperintendenciák által választott bírósággá kijelöltetik.

E pont az ig.-tanács véleménye nyomán elvettetik.

— A konvent határozat-képességére vonatkozó részben vitára adott okot az ig.-tanács azon módosítványa, mely szerint az oly kérdések, melyekre a konvent tagjainak $\frac{1}{3}$ -

da „nem“-mel szavaz, az egyh.-kerülethez visszautasítandók.

Tisza L. pártolja az ig.-tanács véleményét.

Szász Domokos. Az ig.-tanács véleményét nem fogadja el, mert ily módozat mellett merülhetnének föl oly kérdések, melyeknek a konvent által eldöntése folyvást megakadályoztatnék.

Hegedüs Ist. A konvent határozataitól való tulajdonságos féltékenykedés ellentétben áll azon határozattal, melyben kimondtuk, hogy a konvent eszméjét melegen üdvözljük. Azt hiszi, hogy ily megszorítások által a konvent létesülése lehetetlenné tétetik.

Demeter S. Elfogadja a konvent határozat-képességét; megnyugszik határozataiban, mert választás útján alakul meg.

Erre az igazgató-tanács véleménye ellenében a bizottsági vélemény fogadtatik el, mely szerint minden kérdés előbb az egyházkerületek gyűléseiben vitattatik meg; oly kérdések, melyeket 3 szuperintendencia elvetett, a konventen nem tárgyalhatók.

— Hoszszu vitát idézett elő a konvent domesztika-segély-pénztárának szervezésére vonatkozó rész.

Tisza L. Hoszszu beszédben fejtegeti annak szükségességét, hogy mindenek előtt az egyh.-kerület a saját maga számára állitson házi-pénziárt. A konvent pénztárára nézve kételyének ad kifejezést a fölött, hogy az ezen pénztár javára történő adakozás, vagy kivetés hasznát a néppel megértetni lehessen. Ha már az egyházkerületnek leend saját házi-pénztára, akkor oda lehet törekedni, hogy a konvent is rendelkezék ilyennel, egyelőre azonban ezen eszmének csupán megérlelése lehet a konvent föladata.

Szabó Samu. Azt hiszi, hogy e kérdés a konvent létesítésének sark-pontja. Nem igen megyünk mi majd elvi kérdésben tanácsért a konventhez; de elmegyünk akkor, ha anyagi segélyt nyujthat. E segélyre leginkább az erdélyi ev. ref. egyházak némelyikének leend szüksége, azért nem helyes, hogy éppen mi nyilatkozunk a segély-pénztár létesítése ellen.

Dr. Kovács Ö. Azon reményének ad kifejezést, hogy a hivek áldozat-készsége megalkotandja a konvent pénztárát; hivatkozik az ágostaiak konventjére, kezdetben ennek egy fillére sem volt és most — a hivek adakozása folytán — szép összeggel rendelkezik. Elfogadja a segély-pénztár létesítésének eszméjét.

Benkő J. Ő sem kétli a hivek áldozat-készségét, ebben nálunk nincs hiány, de annál nagyobb hiány van az áldozat meghozásának lehetőségében. Nem hiszi, hogy ezért az eszméért a nép lelkesülui fog; ellenben helyesli az egyházkerületi segély-pénztár szervezését, erről tervet, a pénztár javára kivetést kellene készíteni; ő szívesen fizet többet, mint a mi reá esik. (Éljenezés.)

Demeter S. Pártolja a konventi segély-pénztár eszméjét, ez — úgy mond — öszszetartó kapocs leend a magyarországi protestáusok között. E pénztár létesítése céljából előbb az önkintes adakozást kísérlené meg, s ha nem vezetne célhoz, a hiányt kivetés útján kell pótolni.

Szász D. A közös domesticát, mint az egyh.-kerületék házi-pénztárainak koronáját, szükségesnek tartja; azt, hogy mikint lehetne létrehozni, a konvent fejtendi meg. Nekünk első sorban az a feladatunk, hogy saját egyházkerületünk számára hozzunk létre egy segély-pénztárt, ezt nem tartja halaszthatónak s a terv elkészítésére szükségesnek látja egy bizottság kiküldését. Ha a mi domesticánk létre jő, ez leendő alapja a közös házi-pénztár létrejöttelének.

E kérdés szavazás alá bocsáttatván, a többség föllálassal elfogadja a bizottsági véleményt, mely szerint a konvent domesztika segély-pénztára önkintes adakozások útján létesítendő. Ugyancsak elfogadtatik a vita folyamán fölmerült azon indítvány, hogy egyházkerületünk számára egy segély-pénztár állíttassék, ennek szabályzata elkészítésével az ig.-tanács bízott meg.

— A n.-körtvélyesi püspöki jószág eladását kimondó végzés vita nélkül való meghozatala után a gyűlés d. u. 1 $\frac{1}{4}$ óraker bezárattott.

VIII. Nyolcadik közülés ápril. 19-én. d. e.

Ülés kezdete 9 $\frac{1}{2}$ óraker. A tagok jóval keresőbb számmal vannak jelen, mint az eddigi üléseken.

A jegyzőkönyv felolvasása után Szabó Sámuel hoszszu vitát indit meg azon állításával, hogy a Székely J. által a tanodák vagyón-állásának bizottságilag történő megvizsgálása iránti indítványa, nem különben a n.-enyedi ügyben kiküldve volt bizottságnak a theologiai szeminárium Kolozsvárra áthelyezése ügyében előterjesztett indítványa a házszabályok által az indítványok benyújtására meghatározott 3 nap elteltével adatván be: elkéseteknek tekintendők, mint ilyenek nem tárgyalhatók, következésképpen a jegyzőkönyvben sem említhetők meg.

Dr. Kovács Ö. Megjegyzzi, hogy a theologiai szeminárium áthelyezése iránti indítványával a bizottság ördögöt festett a falra. Nem szeretné, hogy ezen indítvány nyilvánosságra jusson, mert megrontja az ifjuság közszellemét.

Tisza L. Erélyesen visszautasítja Dr. Kovács Ö. állítását s megjegyzi, hogy neki, mint a ki szintén erkölcsi vád alatt áll, a bizottság jóhiszeműségében kételkedni nincs joga. (Helyeslés.)

Az indítványok jogosultsága mellett és ellen hoszszasan folyt vitát végre megunta a közgyűlés s a jegyzőkönyvet csaknem egy órai heves, részben személyeskedő vita után hitelesíti.

— Tárgyaltatnak a feliratok szerkesztésére kiküldött bizottság munkálatai, u. m. a Teleki-könyvtár ügyében a kultúsz-miniszterhez intézendő felirat s a tanító- és tanítóképezdei tanulóknak a véd-kötelezettség alóli fölmentése iránti kérvény: az első helybehagyatik; a második az ig.-tanácshoz utasittatik szövegezés végett.

— Tárgyaltatik az egyh.-községi számadó gondnok utasításai iránti javaslat.

Rákósi L. Nem helyesli azon pontot, hogy a gondnok választásnál a kijelölést az esperes eszközölje. Ez nem volt szokásban és nagy ingerültséget ébresztend.

Gyárfás D. Azon módosítványt ajánlja, hogy a presbiterium kandidáljon, de joga legyen az esperesnek a kandidációt visszautasítani s új kijelölést kívánni.

Benkő J. Ha az volna mondva, hogy az esperes maga kandidáljon, ennek ő is ellene volna, de ott az áll, hogy a presbiterium meghallgatásával kandidál. Ezt szükségesnek véli, mert különben néhol különböző körülmények közrehatása folytán, oly gondnokot választhatnak, kiért az esperes 24 óráig sem állhat jót. A szabályzatot eléggé liberálisnak tartja, azért pártolja a szerkezetet.

E tárgyban szólnak még: Vályi, Szász D. Demeter S. mire a közgyűlés a szerkezetet elfogadja.

— Gyárfás D. azon pontra, melyben a gondnoknak megtiltatik, hogy az egyház pénzét ő vegye ki kölcsön, megjegyzi, hogy e pont akkint volna módosítandó, hogy ha gondnokra választása előtt vett fel kölcsönt, ezt megtarthatja, de gondnoksága ideje alatt az egyház pénztárából nem vehet fel kölcsönt.

Nagy Péter, püspök. Azt hiszi, hogy a ki valamely pénztárnak kezelője, az nem lehet ugyan annak adosa is. Pártolja a szerkezetet. Erre a szerkezet elfogadtatik.

— Rákósi a 6-ik pontra megjegyzi, hogy a pénz kikölcsönzés ügyében a gondnok ne az egyh.-községből, hanem a presbiteriumtól vegye utasításait.

Br. Bánffy D. Nem helyesli, hogy a pénz egyeseknek adassék kölcsön, biztosabbnak véli a takarékpénztári kezelést.

Gr. Bethlen J. Nem fogadja el előtte szóló nézetét. A takarékpénztárak — úgy mond — nem nyújtanak a tételekre nézve elegendő biztosítékot, bizonyítja ezt az, hogy a mult évben több takarékpénztár megbukott.

Benkő J. Nem igen tud esetet, hogy a kikölcsönzött pénzek elvesztek volna, de azt tudja, hogy a nép — mióta a bukásokról értesült — fél a takarékpénztáraktól.

Tisza L. Szükségesnek tartja, hogy a kikölcsönzés és hasznbérbeadás ügyében az esp. befolyása biztosítsék E pontot még azzal szeretné kiegészíteni, hogy a bérbeadás mindenkor árverés mellett eszközöltessék.

Kisantal Sám. Betételni kívánja, hogy a bérlőnek ne legyen szabad a termést addig behordani, a mig bérlői tartozását meg nem fizette.

A közgyűlés elfogadja a szerkezetet Tisza L. módosítványával. Az utasítás többi pontjai kevésbé lényeges módosítások tétele mellett szintén elfogadtatnak.

— Ezután tárgyaltatnak az egyházmegyei, főtanodai gondnokok, valamint a tanodák, alapítványi intézetek és püspöki vizsgálat alatt álló egyházak pénztárnokai számára készített, a közgyűlés tagjai közt nyomtatásban kiosztott utasítások. Mindezek csokély módosítások tétele mellett elfogadtatnak.

— Tárgyaltatik az ig.-tanácsnak az iránti javaslata, hogy apa fiával, testvér-testvérevel sat. különösön vagyónkérdésekben hozandó határozatoknál ugyanazon gyűlésben részt ne vehessen. E javaslat Szász Gerő indítványára en bloc elfogadtatott.

— Tárgyaltatik Hiri Ferenc zilahi tanár kérvénye tanári helyéről méltatlanul történt elmozdítása miatt szenvedett kárai megtérítése iránt.

Tisza L. Mindnyájan érezzük, hogy az egyháznak egy ős, becsületes szolgálója iránt, ki az abszolút kormány által üzetett el hivatalából, kötelességeink vannak. De, hogy a jogos kérelemnek eleget tehesünk, ismernünk kellene a pénztár állását; e percben nem tudjuk magunkat e részben tájékozni, azért a kérelem elvileg elfogadandó s végellátás végett az ig.-tanácshoz átteendő.

Sárkány F. A már 75 éves, nélkülözésekkel küzdő, hű szolga kérelmét nem szeretnénk meszszire elodázní; azért ajánlja: mondja ki a közgyűlés, hogy folyamodónak a folyó évtől kezdve az állam-segélyből évenként 200 frtnyi segély adandó. (Helyeslés.)

A közgyűlés Sárkány indítványát elfogagja.

— Tárgyaltatik a hidvégi egyh.-községnek az oszpora megváltása iránti kérvénye, melyben jóvá hagyatni kéri, hogy azok, kik eddig évenként 20 krt. fizettek egyszer mindenkorra 2 véka rozsszal, vagy törökbuzával; azok pedig, kik fél-oszporát fizettek, a most nevezett termény felével örökre megválthassák tartozásukat.

Többen kevésnek tartják a megváltási illetményt.

Kisantal S. kifejti, hogy a megváltási illetmény nem csak elég, de sőt több az elégnél, mert takarékmagtárilag kezelve, egy véka termény évenként $1\frac{1}{2}$ véka kamatot hoz. A kérelmet teljesítendőnek véli, mit a közgyűlés is elfogad.

— Tárgyaltatnak az ig.-tanácsnak a segély-kéregést s az innepi légációt szabályozó javaslatai.

Az utóbbira nézve azon lényeges javaslat terjesztetik elő, hogy jövőben csak azon lelkész-jelöltek, hittani és bölcsészeti hallgatók bocsáttassanak légációba kik az illető tanárok előtt próba-prédikációt tartanak, s mivel ekkint a légátusok száma apadni fog és több egyház számára nem jut légátus, ezen egyházak főlészolítandók, hogy a szokásos légátusi illetményt az illető tanodához küldjék be szegény tanulók közt leendő kiosztás végett.

Dr. Kovács Ö. Nem helyesli, hogy a papjelöltek, a kik már önálló ifjak, szintén próba-prédikáció tartására szoríttassanak.

Nagy Péter, püspök. Ebben az illetőkre nézve semmi megszégényítőt nem lát, azért pártolja a javaslatot, melyet a közgyűlés is elfogad.

— Tárgyaltatik az ig.-tanácsnak az egyházközségek kárpótlásai kiosztása által keletkezett többlet mire fordítása iránti javaslata, mely szerint ott, hol a pap és tanító szegényen díjaztatik, a többlet ezek fizetésének javítására fordíttassék, egyobütt azonban már egyházi célokra is fordítható.

Benkő J. Miután a kárpótlás a pap és tanító fizetése, nem látja helyesnek, kimondani azt, hogy a többlet egyébre is fordítható.

Szász D. Oszlja előtte szóló nézetét. Azon elvet — úgy mond — mely szerint a papi- és tanítói fizetések ome-

lésére törekszünk, ezután is szem előtt kell tartanunk. (Helyeslés.)

Elekes K. Jog-fosztásnak tartaná, hogy ezen többlet elvonatnék azoktól, a kiket jogosan illet.

A közgyűlés kimondja, hogy a kérdéses többlet mindenütt a papi- és tanítói fizetések pótlására fordítandó.

— Tárgyaltatik az ig.-tanácsnak a szászvárosi tanoda 5- és 6-ik osztályai megszüntetése iránti javaslata.

Dáné I. Miután ezen ügyben az illető tanoda előjárósága még nem volt megkérdezve, kívánja, hogy minde- nek előtt ennek nyilatkozata hallgattassék meg.

A közgyűlés ily értelemben határoz.

Ülés vége d. u. 2 órakor.

IX. Kilencedik közülés április 19-én, délután.

Ülés kezdete d. u. 4 órakor.

— Tárgyaltatik a kérvényi bizottság számos jelentése, melyeket Szabó Samu és Szász Gerő előadók terjesztenek elő. A többnyire helyi érdekű kérvények tárgyalása két órát vett igénybe s a bizottság véleménye legnagyobb részben elfogadtatott. Nevezetesebb kérdésekkint szerepeltek a következők:

A marosszéki egyházmegye esperesének kérvénye segéd-tartás iránt; ezen kérelmet a bizottság nem véli teljesíthetőnek, mivel a káplán-tartás alap-törvényünkbe ütközik.

Vályi P. esperes hosszszon fejtegeti azt, hogy ha az esperes sok nemű hivatalos kötelességeinek kellőleg megfelelni óhajt, főleg a sok utazás okából, a segédet nem mellőzheti.

Nagy Péter, püspök, úgy véli, hogy kivételesen meg lehetne a nagy egyházmegyék espereseinek engedni, hogy saját költségükön káplánt tartssanak, de ezen káplánok nem bírnának a szukcessió jogával. (Helyeslés.)

Szász Domokos. A káplán tartással Magyarországon a tulzás terére léptek, de mi meg ez ellenkező tulzásba jutottunk, midőn a káplánok alkalmazását teljesen tiltjuk. Azt hiszi, hogy a szélsőségből ki kell bontakoznunk, de ez csak törvényhozási uton s nem kivételes esetek föllállításával eszközölhető. Azért e kérdést akkorra kívánja elnapolni, midőn a papválasztási szabályok kerülnek napi-rendre.

Tisza L. Azt hiszi, hogy miután már a jelen gyűlés amugy is változtatást tett az alaptörvény egyik pontján, ezen kérdésnél is belebocsátkoztatik a változtatásba.

Dáné, úgy tudja, hogy a káplán-tartást a törvény tulajdonképpen nem is tiltja, csak is a szakramentumok kiszolgáltatására nem jogosítja föli a segédeket. Tudomása szerint, ily segédeket a kolozsvári papok eddig is tartottak.

Benkő J. Azon nézetben van, hogy e kérdés megoldása nem égető szükség, mert az esperesek a körutazás alkalmával a szomszédbeli papokkal helyettesíthetik magukat. Akkorra kívánja a segéd-tartás megengedésének kimondását föntartani, midőn a papválasztási szabályokról leendő szó.

Erre a közgyűlés elfogadja a bizottság véleményét.

— A széki egyh.-megye 2 községének a kepe le-

Báthori D. széki esperes, fölvilágosításképpen előadja, hogy ezen egyházközségeknek a kepe-leszállítást az egyházmegye azért vélte megengedhetni, mert azon községekben titkos izgatások folynak a katholicizmusra áttérítés érdekében.

Tisza L. Eppen azon okból, a mit előtte szóló említett, megtagadandónak véli a kérelmet, mert ha ezen okból megengedik az illetmények leszállítását, akkor az egész országban mindenütt azzal fognak előállni: hogy ha a kopét le nem szállítják, áttérnek a kath. hitre. Erre a bizottság véleménye elfogadtatik.

— A sérelmi ügyek megvizsgálására kiküldött bizottság nevében Szász Domokos előadó jelenti, hogy csupán egy sérelmi panasz érkezett be, a sz.-szólnoki egyházmegye közgyűlésétől, melyben az ig.-tanácsnak az állam-segély kiosztása tárgyában tett intézkedései azon egyházmegyére nézve sérelmeseknek nyilvánítottak. A bizottság azonban, a panaszt nem találva indokoltak, visszautasítani kívánja. E vélemény ellentmondás nélkül elfogadtatik.

— Most az indítványok megvizsgálására kiküldött bizottság munkáját terjeszti elő Szász Béla, bizottsági előadó. A nevezetesebb indítványok a következők.

Szakács M. indítványa az iránt, hogy az ig.-tanács kebelében fizetéses állomás szerveztessék a szakértő tanügyi felügyelet céljából. Mellőztetik.

A püspök indítványa a balmiszió szervezése tárgyában. Elvileg elfogadtatik s javaslat készítés végett az ig.-tanácshoz utasítottatik.

Ugyananna az iránti indítványa, hogy a lelkészek, tanítók és egyházi hivatalnokok az illető egyház-pénztárból ne vehessenek kölcsönt. Elfogadtatik.

Az udvarhelyi egyh.-megye indítványa az iránt, hogy a papi özvegyek kegy-éve tekintetében fennálló szabályzat terjesztessék ki a tanítók özvegyére is. A kérdés tanulmányozás és véleményezés végett az igazg.-tanácshoz tétetik át.

Nagy Domokos indítványa az iránt, hogy az állami és községi iskolákban eszközlendő hittanításról tervezet dolgoztassék ki: elfogadtatik, és áttétetik valósítás végett a püspöki hivatalhoz.

— Benkő J. indítványa az iránt, hogy az egyházhoz tartozó-bívek statisztikai állapotát feltüntető konkripció eszközöltessék: mellőztetik.

— Az indítványi bizottság indítványa az iránt, hogy jövőre a közgyűlési meghívókban a nevezetesebb tárgyak megemlítettessenek: elfogadtatik.

— Ezek után még két indítvány iránti vélemény és heves vita képezte a tanácskozás tárgyát.

Ugyanis, előterjeszti a bizottság Székely J. azon indítványát, melyben 3 tagu bizottság kiküldését kéri az összes tanodák vagyoni állásának megvizsgálására, s bár a bizottság s véleménye nyomán a közgyűlés is ezen indítványt elvetette, még is Szabó Samu tanár kikelt ezen indítvány tárgyalása ellen, mely — úgy mond — későn adott be. Hasztalan igyekeztek őt Tisza L., gr. Bethlen és mások arról meggyőzni, hogy a fenforgó tárggyal kap-

csolatos indítványok beadására nem terjed ki a három napi határ idő, ő és társai sürgették a tárgyalás mellőzését.

Még nagyobb vitát keltett a n.-enyedi tanoda ügyében kiküldött bizottságnak azon indítványa, melyben a n.-enyedi főtanodában lévő theologiai szemináriumot, az ottani zavarok miatt, Kolozsvárra áttétetni kívánja. A véleményező bizottság ezen indítványt az ig.-tanácshoz kívánja áttenni oly utasítással, hogy e fontos kérdésben a tanodák és az egyházmegyek meghallgatása után, a jövő évi közgyűlés elé véleményező jelentést terjesztszen. Azonban, fől-szóal Szabó Samu, tanár s a már háromszor olvasott házszabály pontját negyedszer is olvasva, maga és társai nevében tiltakozik a tárgyalás ellen, s egyszersmind kijelenti, hogy ha a kérdés tárgyalatni fog, tizen névszerinti szavazást kérnek.

Tisza L. Beleegyezik a névszerinti szavazásba, de egyszersmind tiltakozik azon vád ellen, mintha a bizottság a ház-szabályokkal ellenkező uton járt volna el. A bizottság vélemény-adásra volt kiküldve, véleményének egyika a kérdéses indítvány, ezt tehát nem lehet önálló indítványnak tekinteni. (Helyeslés.)

Szász Béla figyelmezteti az indítvány tárgyalását ellenzőket, hogy ezen ellenzéssel a szép eredményű közgyűlés további munkálkodását lehetetlenné teendik, mert oly zavarokat indézhetnek elő, melyek a közgyűlésnek főladata befejezése előtti fől-szólását eredményezhetik.

Benkő J. Csatlakozik a tiltakozókhoz s kijelenti, hogy ily fontos ügynek elhamarkodott tárgyalásába nem bocsátkozhatik.

Szász Domokos kifejti, hogy itt nem is lehet szó elhamarkodásról, mert hiszen az ügy egy évre halasztatik el.

Vályi P. Ö, úgy mond, nem írta alá a névszerinti szavazásra vonatkozó kérelmet, de azért csatlakozik a tiltakozókhoz. (Egy hang: „Hiszen a neve ide van írva a névszerinti szavazást kérelmezők közé.“ Nagy derűtség.) Megfeledeztem.

— Folytonos zaj között szólottak még gr. Bethlen J. dr. Kovács Ö. és többen, végre az elnök a névszerinti szavazást holnapra halasztva, az ülést estve 8 órakor be-zárta.

X. Tizedik közülés, április 20-án,

Ülés kezdete 9¹/₂ órakor.

Olvastatnak az április 19-én tartott két ülés jegyzőkönyvei.

A n.-enyedi ügyről szóló ponthoz Nagy Péter püspök előterjesztésére, fölvétetik azon határozat, melynél fogva az ig.-tanács utasítottatik a ház-szabályoknak az indítványok beadására vonatkozó szabályai szabatosabb formulázására s ez iránti véleményének a jövő közgyűlés előterjesztésére.

Szász Béla. Ugy látja, hogy a j.-könyvben nincsenek megemlítve azon indokok, melyeket a theologiai szemináriumnak Kolozsvárra áttétele iránti indítvány támogatására az illető bizottság előadott. Ezen indokokat, mint a

határozat alapjául szolgáló előterjesztvény kiegészítő részeit, a j.-könyvben felsoroltatni kívánja.

Nagy Péter, püspök. Ellenzi az indokok megemlítését, mert — úgy mond — a jegyzőkönyvbe csak a közgyűlés határozatainak, s nem az egyes indítványok indokainak van helye.

Gr. Bethlen János. A jegyzőkönyvbe okvetlenül föl kell venni az előterjesztések és indítványok indokait, különben a határozat érthetetlen lenne.

Kerekes. A történeti rend azt kívánja, hogy a j.-könyv hiven előtüntesse azon indokokat, melyek folytán határozat keletkezik. Egyébkint, úgy látja, hogy ezen ügybe — miután tegnap határozat nem is hozatott — a tárgyról semmit sem kellene beírni; de ha az ellenfél által tett óvás bejegyeztetik, akkor be kell jegyezni azon indokokat is, melyek ellen az óvás emeltetett, különben nincs értelme az óvásnak.

Szász Béla. Ha nem történt volna a tegnapi gyűlést feloszlató sajnós jelenet, akkor mellőzhető volna az, amit a mélt. püsp. ur mellőzni kíván, de miután óvás adatott be, ennek beadása a jegyzőkönyvben megemlítettik, már csak a történeti hűség is szükségessé teszi az óvás beadására vonatkozó előzmények előadását. A történetet meg lehet hamisítani, erre van példa, de úgy hiszi, hogy ez nem feladata anyaszöntegyházunknak. (Tetszés.)

Szabó Samu. Az általuk benyújtott irat — úgy mond — nem óvás, hanem az indítvány tárgyalás alá vétele ellen való tiltakozást tartalmaz; következésképpen, a j.-könyvben nincs is helye azon indítvány indoka főlemlítésének, melynek tárgyalása mellőztetik.

Tisza L. Oszlja előtte szóló nézetét; de miután a tiltakozás beadói kívánták tiltakozásukat a j.-könyv útján történetileg megörökíteni, akkor az ellenfél szintén kívánhatja, hogy megörökíttessék az az ügy, mely azon állítólag nagyon botrányos tényt eredményezte, a miért a tiltakozás beadatott. (Derűltség.)

Végre a j.-könyv az indítvány indokainak felvétele után hitelesítettén, elnök előadja, hogy a tegnapi gyűlés határozata értelmében a mai gyűlés tárgya azon indítvány sorsa fölött szavazni, melynek tárgya a n.-enyedi theologiai szeminárium Kolozsvárra áttétele.

Tisza L. Mielőtt a szavazás megkezdetnék, azok kellő tájékozása végett, kik a tegnapi ülésben nem vettek részt, szükségesnek látja, megemlíteni, hogy a tiltakozás benyújtói azért ellenzik a kérdéses indítvány tárgyalását, mert az szerintők a házszabályok által az indítványok beadására kitézött három nap elteltével, tehát későn adatott be. Tudni kell azonban, hogy a n.-enyedi ügyben kiküldött bizottság a gyűlés második napján küldetett ki, ekkor tétetett kötelességévé ezen ügyben véleményes jelentést készíteni. Ennél fogva, teljes lehetetlenség volt az, hogy a bizottság már a harmadik napra beadja véleményét s elvégezze azon nagy munkálatot, mely egy nagy halmaz iromány tűzetes átvizsgálásával állott kapcsolatban. A bizottság délutáni 4 órától reggeli 6 óráig dolgozott; nem vádolható tehát késedelmezéssel. Egyébkint, a bizottság beadott első jelenté-

sében már jelezte azt, hogy a kérdéses indítványt be fogja adni. Végül, nem tekinthető az indítvány független indítványnak, hanem oly bizottsági véleménynek, melynek előkészítésére közgyűlési határozat utalta a bizottságot (Helyeslés.)

Nagy Péter, püspök. Kéri a közgyűlést, hogy ily fontos és nevezetes elvi kérdéseket illető indítványt ne tárgyaljon a közgyűlés végén, akkor, midőn a tagok nagy része elosztott s alig vagyunk határozat-képes számmal. Ezért, akkorrá kellene annak tárgyalását halasztani, midőn a közgyűlés minél több tagja hozzászólhat. Végül kijelenti, hogy ha a közgyűlés tárgyalandja ezen ügyet, ő a tárgyalásban nem veend részt.

Gr. Bethlen J. Szerinte az előtte szóló indokolás nem helyes; mert itt nincs szó az indítvány érdemleges tárgyalásáról, hanem csak arról, hogy annak a jövő közgyűlésen leendő tárgyalása előkészítették-e, vagy nem? E fontos ügynek illetően ellátását nem szeretné egy egész évre elhalasztani.

Sabó Samu. Mindenek előtt azon kérdést kívánja szavazásra bocsátatni, hogy kívánja-e a közgyűlés az indítvány tárgyalását, vagy nem; csak ennek eldöntése után lehet a tárgyalásba bocsátkozni.

Tisza L. Elfogadja a kérdés ily módon való felállítását, bár különösnek látja, hogy ez most említtetik, a midőn az indítvány sorsa fölött jó hosszú idő óta tanácskozunk.

Ezután elnök fölteszi azon kérdést, hogy: kívánja-e a közgyűlés az indítványt tárgyalni, vagy nem? s kezdetét veszi a névszerinti szavazás. Jelen volt 53 tag; „igen“-nél szavazott 39, „nem“-mel 9, négyen kijelentették, hogy nem kívánnak élni szavazati jogukkal u. m. Nagy Péter, püspök, Elekes Károly, Görög József és Rákosi Lajos. E szerint a tárgyalás 30 szó-többséggel elhatározatván, a közgyűlés ellentmondás nélkül elfogadja a bizottság azon véleményét, mely szerint a n.-enyedi theologiai szemináriumnak Kolozsvárra áttétele iránti indítvány az egyházmegyékkel és tanodai előljáróságokkal közlés, annak utánna a jövő közgyűlésre véleményes jelentés-tétel végett az ig.-tanácsához utasítatik.

— Tárgyaltatik a kolozsvári egyház-tanács kiszélesítése iránti ig.-tanácsi vélemény, mely szerint az egyház azon határozatának, hogy a Kolozsvárt lakó bár nem felekezeti tanintézeteknél működő tanárok és tanítók az egyház-tanács tagjai legyenek: első részét helyesli; utolsó t. i. a tanítók bekebelezésére vonatkozó részt azonban mellőzendőnek véli. E véleményyt a közgyűlés elfogadja.

— Tárgyaltatik a b.-hunyadi felekezeti iskolának általi átadására vonatkozó ig.-tanácsi vélemény, mely szerint tekintve, hogy B. Hunyadon egy felső népiskola felállítása az egész vidék hasznára leendő: az épületek átadását véleményezi, oly kijelentéssel, hogy a kormány ezekért 300 frt. évi bért fizessen s a tűz-kár ellen biztossítsa: elfogadtatik.

Gr. Mikó Imre, elnök. Igen tisztelt közgyűlés! A tárgy-sorozat fontosabb tárgyai ki levén merítve, azt hiszem, hogy munkálkodásunknak végére jutottunk. Szeretném, ha mindenki meglepedéssel távoznék innét; ezt — sajnos — nem mondhatom magamról, mert nem látom közöttünk az egyetértést. Mindazonáltal munkálkodásunk tán nem volt sikertelen, mert több fontos és sürgős tárgyat elintéztünk. Köszönöm önök kitartó munkásságát s azt a készséget, melylyel engemet gyámolítottak. Most már az isten kísérelje önöket házi tűzhelyeikhez, tartsanak meg jó emlékezetökben s munkálkodjanak anyaszentegyházunk érdekében. Ezzel a folyó évi közgyűlést ezenel berekesztem. (Általános éljenzés.)

Nagy Péter, püspök. Kegyelmes uram, méjjen tisztelt elnök ur! Kegyelmes uram köszönetét nyilvánítá nekünk; ám de, ezzel mi tartozunk; mi, a kik láttuk e gyűlésen tapintatosan, párt-állás nélkül kormányozni az ügyeket azon férfiu által, ki őszinte nyíltságának, leereszkedésének, áldozat-készségének sokszoros tanujelét adá. Örültünk, midőn a kegyelmes urat az elnöki székben láttuk, mert ez bizonyossá tön minket arról, hogy elveszett egészségét viszszyanverte. (Viharos éljenzés!) Tartsa is meg isten ő felsőge kegyelmes uramat ezen túl is, hogy évek hosszú során keresztül munkálkodhassék az anyaszentegyház és a haza javára. (Hosszas, lelkes éljenzés!) Áldja meg az isten anyaszentegyházunkat s engedje, hogy annak ügyeiben ne személyes érdeknek s a nézeteknek előtérbe tolása, hanem a közérdek vezessen mindnyájunkat. (Helyeslés.) Isten áldása legyen a közgyűlés tagjaival! (Éljenzés.)

A mai ülés jegyzőkönyve hitelesítettvén, d. e. 12 órakor véget ért az erdélyi ev. ref. egyházkerület eseményekben és fontos határozatok-hozatalában gazdag közgyűlése.

„Segítsetek, adjatok a kevésből!”

Balásfalva, április 27-én, 1874.

Kedves Gerőm!

Alig jöttem haza a ker. közgyűlésről s már is egynél több bánat ért.

Tegnap látogatott meg Lukács Ferenc, mihályfalvi pap-társam, és férfi létére is sirva kért tanácsot: hogy hát ő immár, mit tevő legyen? Ugyanis, falujában husvét szombatján déltájban a papi-háztól 5—6-ik szomszédban tűz támadott és néhány perc alatt 33 ház és mellék-épületei, minden nemű gabona-készlet és házi bútorok az iszonyu szél-től élesztett láng martalékává lőnek.

Az elégettek között talán egyetlen épület sem volt biz-

tosítva. Elégett a papi- és mesteri-telken minden, a mi a földön volt. Szegény Lukács barátunknak, nőjének, gyermekeinek és a 71 éves Musnai József tanítónak nem csak minden élelmi szerők, hanem még a felöltő gúnyájok is a tűz martalékává lett, úgy, hogy a szegény pap egy könyörületos embertől kapott felső kabátban jött hozzám.

A jó isten talán gondot visel a többi — mint egy 130 lélek-számra menő — keresztyén felebarátainkra is; de pap-társunkat, ki ott az idegen ajku népek között már húsz éve küzd a nemzetiség és szent vallásunk zászlója alatt, nőjét, négy gyermekét s azt az öreg tanítót, mi kell hogy megvigasztaljuk, a kétségbe eséstől megmentjük, és bár aratásig kitarasuk.

Szives barátsággal kérek tégedet, hogy kedves lapodban írj egy cikket említett pap-társunk érdekében: hívő föl adakozásra a hiveket; fogadd el az adományokat és a mit kapsz, küld el neki.

Ha minden ember, ki őtet ismeri és mindenki, a ki némi fogalommal bír arról, hogy mit teszen itt a gyér magyar népessegi megyében paposkodni, csak egy pár piculát adna: mentve lenne ezen szerencsétlen felebarátunk.

Írj, tégy, gyűjts számára. Meglásd: megáld érte a jó isten!

Élj boldogul! A jó isten áldjon meg! Szerető barátod
Agoston Mózes,
ev. ref. esperes.

— E baráti, de szomorú levél a legbeszélőbb cikk, a melynél hathatósabban bizonyára én sem irhatnék. Csupán azt teszem hozzá, hogy én ezennel 5 frttal megindítom a gyűjtést; s szivesen kérek fel mindenkit, hogy bárminő csekély adománnyal járulni, sziveskedjék e csapás enyhítésére, mely egy buzgó és kötelességeiben mindig szolgálat-kész hivatal-társunkat érte. A ki gyorsan ad, kétszer ad. Minden adományt nyilvánosan fogok nyugtázni lapomban s azonnal el fogom küldeni. Emlékezzetek meg: hogy jobb adni, mint kérni, s isten visszafizeti gazdagon!

Kolozsvártt, április 28, 1874.

Szász Gerő.

„ARANY-KÖNYV.”

— Kolozsvári ev. ref. egyházunk belső-farkas-utcai templomában felállítandó uj-orgonánk költségeire ujabbán adakoztak.

— Báró Józsika Iréne 5 sorszámú ivén: ifj. Zeyk Józsefné, gr. Teleky Ágnes 30 frt; br. Bánffy Albert 30 frt; br. Bánffy Albertné 10 frt; gr. Bethlen Géza 5 frt; br. Józsika Géza 5 frt; gr. Bethlen Béla 5 frt; gr. Teleky Miklósné 5 frt; br. Józsika Iréne 10 frt; gr. Bethlen Gábor 5 frt; gr. Teleki Károly 10 frt; gr. Mikó 30 frt; özv. Kendeffy Farkasné 6 frt; B. H. W. 14 frt; br. Bánffy Dánielné 5 frt; gr. Teleki Domokos 10 frt; Máriaffi Albertné 5 frt; gr. Bánffy Gy. 5 frt; br. Wesselényi Miklós 5 frt; br. Bánffy Jenő 15 frt. Összesen: 205 forint osztr. ért. (Betétetett a takarékpénztárba.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Nem tehetjük, hogy e rovatunkban is meg ne emlékezzünk „arany-könyvünkkel“ kapcsolatosan annak buzgó, nemes gyűjtőjéről, Józsika Iréne, baronesserről; nem tehetjük, hogy ki ne fejezzük meleg köszönetünket egyházunk részéről, melynek érdekében anynyi készséggel és oly kiváló sikerrel ajánlotta fel szolgálat-készségét oly téren, mely — tudjuk mindnyájan — nem nevezhető éppen kellemesnek. De annál méltóbb a tiszteletre; s méltóbb anynyival inkább, mert e tetteben biztositékát látjuk, hogy a fiatal, nemes hölgyben egykor oly honleányt fogunk tisztelhetni, ki a szépnek, jónak, és nemesnek amaz érzelmeiből, melyeket már most szívében táplál, oly tetteket fog felmutatni, melyek dicsőségére fognak szolgálni hazánknak, egyházunknak és nemének. Isten tartsa meg becses életét, hogy használhasson sokat egyházi és közéletünkben!

= A budapesti „Religió,“ az ultramontanizmusnak e csatlósa, mely a mint lenni szokott, ultramontanabb a római pápánál, de melyről be kell vallanunk, hogy jobb ügyhez méltó éllel van szerkesztve, kifáradt már leckézni Deák Ferencet hires vallásügyi program-beszédeért; bele fáradt a porosz vallásos törvények ostromlásában sat. s időt vett magának 28-ik és 29-ik számában, hogy a mi csekélységünkkel foglalkozzék s egy néhány kenetes gorombasággal kedveskedjék. Anynyira el voltunk foglalva egy idő oda, hogy ily haszontalan csipkedésre nem is gondolhattunk. Most megemlékszünk róla azért, hogy jelezhessük, hogy tudomásul vettük; s megmondhassuk, hogy majd később, az ő szavaival élve: „szándékozunk őket kifizetni.“ S e tekintetben mi sokkal kényelmesebb helyzetben vagyunk, mint ők; mert ők ráfogásokkal igyekeznek hatni gyarló olvasóikra, bolondítván őket, hogy Luther satyriasisban kinlódott, Kalvin pedig megegette Szervétet, a miket a történelem már meghazudtolt; mi pedig „ad oculos“ mutathatjuk meg olvasóinknak azokat a sületlenségeket, melyeket ők a XIX-ik század második felében a népek bolondítására fundálnak, mint a „könyvező“ szűz Máriák, a stigmatizált Lateau Louizák, a csalahatlan pápa s több ily undorító dolgok, melyek a boszorkány-perék esztelenségeinél is botrányosabbak, mert a józan ész ellen elkövetett attentatumok. Mi elfogadjuk a harcot, mert meg vagyunk győződve, hogy minden szavunk, melyet ejteni fogunk, csak inkább be fogja bizonyítani, hogy önök oly ügynek Don Quixottjai, mely vagdalkozik, küzd, erőt feszít, mer; de immár csak kísértet, melylyel az éretleneket lehet csupán rémitgetni. Dominus vobiscum!

= Beküldetett szerkesztőségünkhez „Egyházi beszédek.“ Irta Szilády János, bajai reform. lelkész. Első füzet. A meggyőződés jóakarásával ajánljuk paptársaink figyelmébe e könyvet, nem csupán azért, mert ismertetői eddig mind kiemelték derékvoltát, hanem mert itt egy határozott tehetséggel van dolgunk, kitől igen sokat remélünk a jövőben, ki nem a szokásos vett uton jár mindig, hanem nem egy helyen teljesen önálló felfogásnak adja jelét s majd mindenütt felcsillan a hivatottság melege, és fénye. Később bővebben is ismertetjük.

KÖRÖZTETNEK.

430 — 1874.

N.-enyedi egyházmegyénkben a mező-nagycsáni másod-osztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap, május vége.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

A folyamodványok n.-enyedi esperes és egyházközségi közügyigazgató nt. t. Basa Mihály aa.-hoz, Harasztosra (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvártt, április 27, 1874. Nagy Péter,

erdélyi ev. ref. püspök

431—1874.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a rugonfalvi kántor-tanítói állomás. Fizetése:

1) buza-, zab-, törökbuza- és fa-kepe, mely 230 o. 6. frtra van becsülve. 2) 2 hold 398 □^o másod-, 2 hold 27 □^o harmad-osztályu szántó; 461 □^o első, 1 hold 394 □^o másod- és 38 □^o harmad-osztályu kaszáló haszon-élvezete, melyeknek adóját az egyház fizeti. 3) Kényelmes lakás, szép gyümölcsös. Az első évi fizetés felét az elhunyt tanító özvegyé és árvái élvezik.

Pályázati határnap, május vége.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperes-helyettes t. t. Solymosi István aa.-hoz, Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvártt, április 27, 1874. Nagy Péter,

erdélyi ev. ref. püspök.

433 — 1874.

Tudás és megtartás végett.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur ő-nagyméltósága folyó hó 10-ről 6991 számú leiratában közli a m. kir. honvédelmi miniszteriumnak mult hó 4-én 8299 sz. a. kelt, a katonák megeskethetőségét magyarázó átiratát, melynek tartalma következő: „minden engedély nélkül megeskethetők: a sorozó bizottság által mindenkorra hadképtelenekül elismert egyének valamint a kik; mint harmadik korosztályiak az ujonc állító bizottság által fölmentettek és mindazon be nem sorozott ifjak, kik a harmadik korosztályból kiléptek. Harmadik korosztályból kilépettnek tekintetik valaki azon év december 31-e után, melyben 22-ik évét betöltötte. Harmadik korosztályból kilépésük után megeskethetők azon besorozott katonák is, kik hosszabb időre (behívásig) vannak szabadságolva, vagy három évig már katonáskodtak. Kik nem az első, hanem a második, vagy harmadik korosztályból soroztattak be, három évi katonáskodásuk előtt, bármelyik korosztályba tartoznak is, nem nőülhetnek, ha csak huzamosabb időre (behívásig) szabadságolva nincsenek. A besorozott, de még be nem hívott ujoncok a tetteges szolgálatban levő katonákkal egyenlő állásuaknak vétetnek.

Az oly védkötelesek, kik még a hadköteles korba, vagy is életkoruk 20-ik évébe nem léptek, azokkal együtt, kik a hadköteles kor harmadik osztályát még tul nem haladták és be nem soroztattak, és a véd-törvény 44-ik §-a szerint kijelölt osztályba tartoznak, csak is polgári hatósági engedély mellett nőülhetnek.

A huzamosabb időre szabadságolt s tartalékos katonák és honvédek, ha még a harmadik korosztályt át nem lépték, a hadkiegészítési kerületi, illetőleg honvéd-csapat parancsnokságától nyernek nőülési engedélyt.

A besorozott ujoncok, tetteges szolgálatban álló katonák és honvédek, valamint a rövid időre (meghatározott napig) szabadságolt katonák, korosztályaikra való tekintet nélkül, csak katonai, illetőleg honvéd-parancsnoksági engedély mellett eskethetők meg.

Az első és második korosztálybeli póttartalékosok részére a polgári; az állandó póttartalékba áthelyezett egyének részére pedig az illető had-kiegészítési parancsnokság adja a nőülési engedélyt. A menyinyiben a harmadik korosztályt túlhaladták: ezek is engedély nélkül összeskethetők.”

Kolozsvártt, április 27, 1874. Nagy Péter,

erdélyi ev. ref. püspök.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.